

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1941.

Andra kammaren.

Nr 41.

Fredagen den 20 juni.

§ 1.

Justerades protokollen för den 14 och den 16 innevarande juni.

§ 2.

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 207—212, bevillningsutskottets betänkande nr 39 samt andra lagutskottets utlåtanden nr 32—35.

§ 3.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1941/42; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 4.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 351, till Konungen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1941/42.

§ 5.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 179, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående värtjänstutbildning för skolungdom jämte i ämnet väckta motioner. *Värtjänstut-
utbildning för
skolungdom.*

I en den 21 mars 1941 dagtecknad proposition, nr 178, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att dels till Bidrag till vissa kostnader för värtjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 180,000 kronor; dels ock till Kurser i värtjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter för budgetåret 1941/42 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 20,000 kronor.

Kungl. Maj:ts förslag innebar i princip, att obligatorisk värtjänstutbildning i mera kvalificerad form efter vissa närmare angivna riktlinjer skulle införas vid de allmänna läroverken och därmed jämförliga läroanstalter. Denna utbildning skulle successivt införlivas med skolans normala arbetsprogram endast för så vitt anginge gossar och flickor i de högre klasserna (i åldern 15 år och däröver). Den mera militärt betonade värtjänstutbildningen skulle förläggas till en sammanhängande sexdagersperiod före höstterminens början.

I samband med Kungl. Maj:ts förslag hade utskottet till behandling förehått dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr V. Söderkvist m. fl. (I: 204) och den andra inom andra kammaren av

Andra kammarens protokoll 1941. Nr 41.

Värntjänstutbildning för skolungdom. (Forts.)

herr *Gustafsson* i *Bogla m. fl.* (II: 273), vari hemställt, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 178 om värntjänstutbildning för skolungdom;

dels en inom andra kammaren av herr *Skoglund* i *Umeå m. fl.* väckt motion (II: 292), vari likaledes hemställt, att riksdagen ville besluta avslå Kungl. Maj:ts nyssnämnda proposition;

dels en inom andra kammaren av herr *Persson* i *Undersvik* väckt motion (II: 278), i vars syfte herr *Magnusson* i *Näsviken* instämt och vari hemställt, att riksdagen, med avslag å Kungl. Maj:ts proposition, nr 178, i vad anginge förslaget om sex dagars obligatorisk utbildning i värntjänst för läroverks-ungdom, måtte besluta, att de medel, som begärdes, användes till stöd för en ungdomens utbildning till värntjänst på frivillig grund efter de riktlinjer som av Kungl. Maj:t angivits;

dels ock en inom andra kammaren av herrar *Lindén* och *Johansson* i *Kalmar* väckt motion (II: 293), vari hemställt, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 178 måtte

a) såsom ett starkt önskemål i skrivelse uttala sin förhoppning, att obligatoriska friluft- och idrottsdagar i direkt samband med av Kungl. Maj:t föreslagna värntjänstutbildning eller ändock snarast möjligt måtte införas vid landets folk- och småskolor i huvudsaklig överensstämmelse med av värntjänstutbildningssakkunniga uppgjord plan eller — därest hinder härför mötte — såsom provisorisk anordning i avvaktan på förslag från 1940 års skolutredning,

b) för sin del besluta, att vapenövningar och annan värntjänstutbildning för manlig ungdom skulle taga sin början först vid 16-årsåldern och i läroverken förläggas endast till gymnasiets elevklasser,

c) i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning rörande möjligheterna att anordna viss begränsad frivillig värntjänstutbildning för den ungdom i åldern 16—20 år, som efter slutad skolgång i folkskola icke på annat sätt bereddes möjlighet till sådan utbildning.

Utskottet hemställde på anförda skäl,

I. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition och med avslag å motionerna I: 204 samt II: 273, II: 278 och II: 292,

a) till Bidrag till vissa kostnader för värntjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 180,000 kronor;

b) till Kurser i värntjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter för budgetåret 1941/42 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 20,000 kronor;

c) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville skyndsamt låta verkställa utredning i av utskottet i motiveringen angivna hänseenden;

II. att motionen II: 293, i den mån den icke kunde anses besvarad med vad utskottet anfört och hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottet hade i huvudsak tillstyrkt Kungl. Maj:ts förevarande förslag. Enligt utskottets mening skulle dock de blivande värntjänstövningarna i mån av utrymme försöksvis — i avvaktan på att frågan om möjligheten av att

Värntjänstutbildning för skolungdom. (Forts.)

även annan ungdom än den, som på här ifrågavarande åldersstadium åtnjöt fortsatt skolundervisning, kunde beredas tillfälle att delta i värntjänstövningar, vunnit sin slutliga lösning — kunna hållas öppna även för ungdom i åldern 15—20 år, som genomgått folkskola och icke på annat sätt bereddes möjlighet till dylik utbildning och som anmälde sig till frivilligt deltagande i övningarna.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Per Gustafsson, Heiding, Jonsson* i Eskilstuna, *Törnkvist, Eriksson* i Stockholm och *Svensson* i Grönvik, vilka ansett, dels att utskottets motivering i vissa angivna delar bort hava annan, i reservationen angiven lydelse, dels ock att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition och med avslag å motionerna I: 204 samt II: 273, II: 278 och II: 292,

a) till Bidrag till vissa kostnader för värntjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 160,000 kronor;

b) till Kurser — — — 20,000 kronor;

c) i skrivelse — — — angivna hänseenden;

II. att motionen II: 293 måtte anses besvarad med vad utskottet anfört och hemställt;

Dessa reservanter hade i anslutning till det i motionen II: 293 framställda yrkandet ansett, att utskottet bort uttala, bland annat, att obligatoriska skjutövningar borde bedrivas allenast i gymnasiets tre översta ringar och motsvarande klasser i därmed jämförliga skolformer, således ej i högsta realskoleklassen eller i med denna jämförlig gymnasieklass. I dessa klasser borde sålunda enligt reservanternas mening en obligatorisk sammanhängande övningsperiod icke förekomma. Därigenom skulle i huvudsak tillgodoses önskemålet om att skjutövningar icke skulle bedrivas med lärjungar under 16 år. Enligt dessa reservanternas mening borde likaledes åldern för den ungdom, som frivilligt skulle äga delta i de vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter anordnade värntjänstövningarna, bestämmas till 16—20 år.

2) av herr *Hansson* i Rubbestad;

3) av herrar *Oscar Olsson* och *Ward*, vilka ansett, dels att utskottets yttrande i angivna delar bort hava den lydelse reservationen utvisade, dels ock, att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition och med avslag å motionerna I: 204 samt II: 273 och II: 292,

a) till Bidrag till vissa kostnader för värntjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 160,000 kronor;

b) till Kurser — — — 20,000 kronor;

c) i skrivelse — — — angivna hänseenden;

II. att motionerna II: 278 och II: 293 måtte anses besvarade med vad utskottet anfört och hemställt;

Reservanterna *Oscar Olsson* och *Ward* hade ansett, att utskottet bort uttala, bland annat, att skjutövningar borde bedrivas allenast i gymnasiets tre

Värntjänstutbildning för skolungdom. (Forts.)

översta ringar och motsvarande klasser i därmed jämförliga skolformer, således ej i högsta realskoleklassen eller i med denna jämförlig gymnasieklass; däremot torde under ifrågavarande tid för dessa klassers vidkommande böra bedrivas obligatoriska övningar i övriga värntjänstgrenar.

Nu ifrågavarande reservanter hade vidare ansett, att full enighet torde kunna vinnas, om föreliggande förslag ändrades på den enda punkten, att skjutövningarna bleve frivilliga. De hade därför på anförda skäl förutsatt, att Kungl. Maj:t vid förslaget genomförande träffade anordningar, som icke gjorde dessa övningar obligatoriska för eleverna. Därvid borde också övervägas lämpligheten av att inordna de rent militära övningarna helt eller delvis i hemvärnsorganisationen och den frivilliga skytterörelsen. En utredning borde skyndsamt föranstaltas beträffande värntjänstutbildning för den ungdom i åldern 16—20 år, som efter folk- och fortsättningsskolan uppsöges av förvärvslivet. Men lämpligare än att skilja läroverksungdomen från denna ungdom under värntjänstutbildningen vore att på något sätt sammanföra båda kategorierna i hemvärnsorganisationen.

Slutligen borde även enligt dessa reservanternas mening åldern för den ungdom, som frivilligt skulle äga deltaga i de vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter anordnade värntjänstövningarna, bestämmas till 16—20 år.

4) av herrar *Bergman, Sven Larsson, Berntson, Lindberg* i Umeå och *Viklund*, vilka ansett, dels att utskottets motivering bort i vissa angivna delar hava den lydelse denna reservation utvisade, dels ock, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition och motionerna I: 204, II: 273, II: 278, II: 292 och II: 293, måtte

I. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om

a) skyndsamt överarbetning av föreliggande förslag till i nuvarande läge ändamålsenligare utnyttjande och — där så lämpligen ske kunde — utsträckande även till andra skolors jämnåriga ungdom av de frilufts- och idrottsdagar, som inginge i vissa skolors program,

b) föranstaltande av provisoriska försök redan instundande läsår till friluftsdagarnas utnyttjande på sätt reservanterna anført,

c) vidtagande av åtgärder för införande av sjukvårds- och förbandsundervisning för kvinnlig skolungdom, där sådan lämpligen kunde anordnas;

II. till viss särskild utbildning av icke militär art vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter för budgetåret 1941/42 anvisa ett reservationsanslag av 50,000 kronor;

De under 4) antecknade reservanterna hade på anförda skäl ansett, att utskottet bort uttala, bland annat, att egentliga militärövningar knappast vore att tillråda, när det gällde skolungdom. Utskottet hade därför enligt reservanternas mening bort i anslutning till motionerna I: 204 och II: 273 samt II: 292 avstyrka den del av propositionen, som innebure förslag om sex dagars sammanhängande övningar före den vanliga skolterminens början.

Den del av propositionen, som innefattade förslag om ändamålsenligt utnyttjande för civila idrotter och annan lämplig fysisk träning av icke-militär art, hade dessa reservanter velat tillstyrka. Då emellertid de för dessa frilufts- och idrottsdagar av de sakkunniga utarbetade planerna fått en vidsträcktare, även militärt betonad omfattning (med skjutövningar m. m.), hade reservan-

Värntjänstutbildning för skolungdom. (Forts.)

terna ansett en överarbetning nödvändig med beaktande av vad de i sin motivering anförde.

5) av herr *Joh. Nilsson* i Malmö, utan angivet yrkande.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr Viklund: Herr talman! Då jag tillhör dem, som vid statsutskottets behandling av förevarande fråga anslutit sig till herr Bergmans reservation, vill jag med några ord ange de skäl, som varit avgörande för mitt ståndpunktstagande. Detta kan vara påkallat, då betydande åsiktsnyanser kunna vara tillfinnandes även bland dem, som komma på samma linje vid en omröstning i frågan.

Vad först angår de i propositionen föreslagna åtgärderna, som taga sikte på skolungdomens fysiska fostran, kunna inga delade meningar råda därom. Med den ämnesträngsel, som råder inom skolornas arbetsordningar, och med det hetsande jäkt, som överbelastade kursplaner framtinga, kräver hänsynen till ungdomens hälsa, att alla uppslag syftande till vidgad fysisk träning beaktas. Alla samhällsåtgärder, som kunna bidra till att ge ungdomen kroppslig spänst, stärka hälsan samt öva dess förmåga att klara praktiska uppgifter, och detta under former som odla och stärka den kamratliga samlevnaden, ligga naturligtvis helt i linje med skolans syfte.

Någon invändning kan inte heller enligt min mening resas mot det framförda förslaget om att låta de idrottsliga övningarna förenas med för ungdomen passande civila beredskapsövningar. Sådana övningar kunna, rätt bedrivna, med säkerhet förebygga att onödiga offer i människoliv och egendom spillas, om kriget med sitt förstörelseverk skulle komma över våra samhällen. Intet bör därför eftersättas, när det gäller att minska de risker, som okunnighet, villrådighet och panik bland ungdomen kunna innebära i farans stund.

Om jag sålunda helt och fullt ansluter mig till de delar av regerings- och utskottsförslaget, som röra åtgärder för främjande av den civila värntjänstutbildningen, hyser jag däremot stora betänkligheter mot dess rent militära del. Dessa betänkligheter äro för mig på intet sätt förestavade av moraliska hänsyn. När landets vapenföra ungdom i dessa farans tider står med vapen i hand, beredd att bringa de största offer, och när hela vårt folk sätter sin lit till ungdomens färdighet i vapnets bruk, då ter det sig åtminstone för mig orimligt att anlägga några slags moraliserande synpunkter på här berörda vapenövningar. Allra minst äro mina betänkligheter dikterade av någon ljum inställning till vår militära beredskap, någon vacklande försvarsvilja eller underskattande av de insatser, som i alla läger av såväl män som kvinnor göras i försvarsberedskapens tjänst överallt ute i landet.

Vad som för min del vällar tveksamhet inför de här föreslagna skjutövningarna är svårigheten att komma till en verklig övertygelse om dessa övningars försvarsmilitära nytta och ändamålsenlighet. Om det varit så, att de för vårt militärväsen närmast ansvariga ansett en sådan anspänning av vår försvarskraft erforderlig, att landets samtliga ynglingar mellan 15 och 20 år måste underkasta sig obligatorisk vapenövning, då hade åtgärden varit begriplig. Men sådant behov föreligger tydligen inte, eller åtgärden anses åtminstone inte lämplig. När det gäller huvudparten av landets manliga ungdom, hänvisas den till hemvärnets organisationer, skytterörelsen och andra utbildningsformer för sin värntjänstutbildning. Och härvidlag är anslutningen frivillig och av den provisoriska karaktär, som betingas av nu rådande förhållanden — någon annan ordning är väl inte heller möjlig, om man inte skall införa något slags värnplikt redan vid 15-årsåldern. Men när det gäller

Värntjänstutbildning för skolungdom. (Forts.)

den ringa brädel av landets ungdom, som läroverks- och med dem jämställd ungdom dock utgör, vill man att dess militära värntjänst skall obligatoriskt inlemmas i det reguljära skolarbetet och därigenom få permanent karaktär. Någon nämnvärd betydelse ur försvarsmilitär synpunkt under nu rådande förhållanden kan man sålunda inte tillmätta denna ungdomens värntjänst.

Hos utskottets majoritet har den nya och som jag finner ödesdigra kategoriklyvning, som här avses, åstadkommit åtskilliga bekymmer. Obligatorisk kvalificerad värntjänstutbildning för en ringa minoritet av ungdomen och frivillig sådan för den stora majoriteten har tett sig oformlig ur den effektiva beredskapens synpunkt. Därför har utskottsmajoriteten begärt skyndsamt utredning rörande liknande utbildning för den ungdom, som lämnat folkskolan och gått ut i förvärvsarbete. I avvaktan på denna utredning vill man hänvisa icke studerande ungdom mellan 15 och 20 år att deltaga i läroverksungdomens skjutövningar. Hur detta skall kunna praktiskt ordnas, är jag inte i stånd att begripa. Den ungdom, som redan fått arbetsanställning, skulle i så fall vänta med att taga sin semester, till dess skolungdomen har slutat sina ferier, och då resa in till läroverksstäderna och fira sin korta semester där med skjutövningar tillsammans med läroverksungdomen. Mig förefaller en sådan anordning dömd att misslyckas.

Enligt min övertygelse bör den kvalificerade värntjänsten för ungdom, som ej uppnått värnpliktsåldern, vara frivillig, om inte läget är sådant att den bör kallas till militära kaserner. Vidare bör den vara så ordnad att ungdom av alla kategorier får fullgöra den samtidigt. En kategoriklyvning, som hänvisar den intellektuella ungdomen till ett läger och övrig ungdom till ett annat, kan jag inte finna lycklig. Övningarna böra vara gemensamma och ske under sådana former, att deras försvarsmilitära målsättning hålles klart i sikte. Jag anser inte att det föreligger något hinder för att hemvärnet, i den mån detta är möjligt, påtager sig denna uppgift. Jag tror att samhället mår bäst av att dessa övningar göras gemensamma. Med hänsyn till de påfrestningar, som vårt samhälle säkert kommer att utsättas för även efter denna krigskatastrof, och till den fulländning, som propagandaväsendet i våra dagar uppnått, och det sätt, varpå propagandan söker sig till lätt mottagliga sinnen, finner jag det inte lyckligt att olika socialgrupper skiljas åt och var på sitt håll utrustas med depåer av skjutvapen och ammunition. Därigenom kan misstänksamhet, split och söndring uppstå bland ungdomen, till obotlig skada för det försvarsväsen, som man avsåg att stödja med anordningen.

Med denna min inställning till förevarande fråga kan jag inte vara med om att den kvalificerade värntjänstutbildningen skall ske under de former, som i Kungl. Maj:ts proposition och i utskottets förslag här ifrågasätts. Däremot biträder jag fullt och helt propositionen och utskottets förslag, när det gäller åtgärder till främjande av skolungdomens fysiska fostran och den civila värntjänstutbildning, som kan förenas därmed. Då herr Bergmans m. fl. reservation ger uttryck för en inställning i frågan, som närmast sammanfaller med min, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation.

I detta anförande instämde herrar *Olovson* i Västerås, *Bergström*, *Nilsson* i Landskrona, *Andersson* i Munkaljungby, *Falk*, *Eriksson* i Sandby, *Pettersson* i Norregård, *Hedqvist*, *Mårtensson*, *Andersson* i Mölndal, *Lundgren*, *Larsson* i Mörlanda, *Svensson* i Alingsås, *Andersson* i Hyssna, *Persson* i Tidaholm, *Sundström* i Vikmanshyttan, *Berg*, *Jonsson* i Haverö, *Mäler*, *Jonsson* i Alsen, *Akerström* och *Ekdahl*.

Herr *Nilsson* i Norrlångträsk: Herr talman! Efter den mycket hårda och sakliga kritik, som det först framlagda sakkunnigebetänkandet i värntjänstfrå-

Värntjänstutbildning för skolungdom. (Forts.)

gan rönte, från såväl talarstolar som tidningspress, hade jag hoppats — och jag tror att denna förhoppning delades av ett stort antal föräldrar och lärare i detta land — att något förslag om värntjänst icke skulle komma att föreläggas riksdagen, åtminstone icke detta år. Dessa förhoppningar blevo emellertid grusade.

Nu är jag givetvis villig att erkänna, att Kungl. Maj:ts förslag, som ju av utskottsmajoriteten i huvudsak tillstyrkts, utgör en väsentlig förbättring av det ursprungliga sakkunnigebetänkandet. Men därmed äro icke de farhågor avlägsnade, som jag och många med mig hysa härvidlag. Vi ha tyvärr fått göra den erfarenheten på dylika områden, att när man en gång har sagt a, så tvingas man snart att säga b, o. s. v., något som jag häromdagen såg en Stockholmstidning räkna med såsom helt naturligt när det gäller denna sak. På detta sätt glider man lätt in på en väg, som man från början icke avsåg eller önskade att gå. Det förslag, som vi nu ha att taga ställning till, är tydligen endast ett första steg fram mot en utveckling, som jag för min del icke anser önskvärd.

Jag var sistlidna vinter i tillfälle att åhöra ett föredrag av överste Bertil Uggla, vilken ju är en av de sakkunnige, som utformat det ursprungliga betänkandet. Han påpekade inledningsvis, att orsaken till att detta förslag framkommit var den mentalitet, som nu var förhärskande i stora delar av världen och som även tagit sig uttryck i överfallet på Finland förra vintern. Såvitt jag kunde förstå, ansåg talaren denna mentalitet farlig och att den kunde utgöra ett hot även mot vårt land. Ingen torde väl vara blind för att denna mentalitet har grundlagts redan på ett tidigt stadium hos den generation, som växt upp under de senaste åren i Europa, genom att den övats för och inställts på krigiska uppgifter.

För endast ett par år tillbaka fälldes ju från alla håll i vårt land en enhällig förkastelsedom över den militarisering av barn och ungdom, som förekom i våra södra grannstater. Det är ju lätt att förstå, att i ett land, där man tydligen räknat med kriget som en naturlig konsekvens, alla möjligheter utnyttjats för att skapa krigsmentalitet inom landet. Säkerligen vinnes detta syfte bäst, om denna inställning grundlägges redan i tidiga barnaår. Däremot är det förvånansvärt, att man i ett land som vårt, där man alltid varit överens om att endast vidtaga sådana åtgärder, som kunde trygga freden, nu är färdig att acceptera de metoder, över vilka man tidigare uttalat sin förkastelsedom. Det måste vara ägnat att väcka allvarliga farhågor, om vi nu slå in på en helt och hållet ny väg i detta avseende, vilket jag utan tvekan anser att det nu föreliggande värntjänstförslaget representerar.

En hel del myndigheter och styrelser ha såsom svar på en till dem ställd remiss avgivit mer eller mindre positiva yttranden över förslaget. Men det finns en annan grupp medborgare i landet, som icke blivit i tillfälle att avgiva något yttrande men som enligt mitt förmenande borde ha fått ett avgörande ord med i laget, när det gäller denna fråga, och det är barnens föräldrar. Deras inställning till förslaget har säkerligen tolkats på ett riktigt sätt av fru Wærn-Bugge, då hon vid ett opinionsmöte i värntjänstfrågan för någon tid sedan yttrade bl. a.: »Föräldrarna ha haft äran föda barnen till världen, men sedan betraktas tydligen barnen som statsegendom. — — — Att barnens lek skall mynna ut i värntjänst är för oss mödrar något fasansfullt. Barnen tillhöra inte staten, de tillhöra också föräldrarna och sig själva. Låt dem slippa känslan av att vara statsegendom! — — — Vi måste vara på vår vakt, så att barnen inte smusslas in i våldstankens regioner. Från värntjänst glida de lätt över till våldstjänst.»

Jag är övertygad om, herr talman, att detta uttalande tolkar vad tusentals

Värntjänstutbildning för skolorngdom. (Forts.)

mödrar tänka och känna inför denna sak. Framför allt i en tid som denna, då en kraftig propaganda för folkökning gör sig gällande, måhända med all rätt, synes det mig nödvändigt, att man åtminstone respekterar de allra enklaste krav från föräldrarnas sida, när de vilja värna sina barn från sådana inflytelser, som de för sin del icke anse önskvärda.

Jag är medveten om, herr talman, att den invändningen har gjorts och förmodligen kommer att göras även här i dag, att man överdriver i sina omdömen om det föreliggande värntjänstförslaget på grund av att det tidigare utformade sakkunnigebetänkandet ju gick mycket längre, etc. Jag har dock en känsla av att det nu framlagda förslaget, om det antages, icke utgör någon som helst garanti för att det hela stannar blott vid detta. Man tar här, såsom jag redan sagt, det första steget men sannolikt icke det sista. För övrigt är det icke träningarna i de olika grenar, som förslaget åsyftar, som jag anser vara det värsta — en pojke kan lära sig skjuta och hantera ett gevär utan att man vill påstå att detta skadar på något sätt — utan det är den anda och mentalitet, som framskapas i och genom att man sätter denna sak i system, som åtminstone jag för min del anser vara det betänkligaste.

Med detta har jag, herr talman, velat deklarera min principiella inställning till det föreliggande värntjänstförslaget. Den utvidgning, som föreslås beträffande ungdomens fysiska fostran i såväl folkskolan som de högre skolorna, när det gäller idrott och annan fysisk träning, har jag ingen anledning att nu yttra mig om, då jag anser att denna fråga bör behandlas i ett annat sammanhang och icke i samband med förslaget om obligatorisk värntjänst.

Jag skulle alltså, herr talman, helst vilja yrka avslag på hela det föreliggande förslaget. Då det emellertid synes mig angeläget att alla, som icke önska införande av militärövningar i skolorna, samlas på en linje i denna fråga och då den av herr Bergman m. fl. avgivna reservationen i det närmaste avsluter sig till de synpunkter jag här framhållit, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Som herr talmannen har märkt har i detta ärende på sätt och vis en omröstning redan ägt rum i andra kammaren. Det skedde strax efter det propositionen var avlämnad. Man fattade ståndpunkt raskt och bestämt, innan utskottet hade tillfälle att pröva ärendet, och det är sålunda en betydande del — bortomot hälften åtminstone av kammarens ledamöter — som redan är bunden med avseende på sitt ställningstagande. Då därtill kommer, att i dag på talarlistan många eljest ganska försynta och tillbakadragna riksdagsledamöter ha anmält sig som opponenter i syfte att försöka övertyga den återstående delen av kammaren om det olämpliga i de principer, som ligga till grund för Kungl. Maj:ts proposition, skulle man kanske kunna tycka, att det ter sig ganska hopplöst för dem som vilja ha ett positivt beslut i ärendet och att de överhuvud taget icke skulle yttra sig i denna fråga. Jag är emellertid inte beredd att ge upp fältet utan strid.

På grund av innehållet i den föregående talarens anförande, som i sak gick stick i stäv mot den första opponentens, tror jag inte det är alldeles ur vägen att försöka ge ett besked om den åskådning, som ligger till grund för deras uppfattning som önska ett positivt beslut i ärendet i år. Jag skall åtminstone försöka att lämna en redogörelse för min egen åskådning.

Tyvärr lär det nog vara så, att ingen i denna församling kan stiga upp och säga, att vi äro alldeles säkra här i landet att undgå krigets olyckor. Det har gjorts och göres allttjämt allvarliga, hittills framgångsrika försök att hålla oss utanför kriget, men vi nödgas nog allesamman göra oss förtrogna med den tanken, att detta kanske inte i längden kan lyckas. Alla äro nog beredda att

Värntjänstutbildning för skolungdom. (Forts.)

erkänna att man får resonera på det sättet, men om man innerst inne vill taga konsekvenserna av resonemanget är väl kanske icke så säkert. De bestämda opponenter, som helst skulle vilja yrka avslag på hela förslaget, säga att man skall skydda barnen. Jag har hört det anföras även i diskussionen, att man skall skydda de unga. Man frågar: varför skall skolungdomen behöva i förtid erinras om ett krigs realiteter? Håll barnen och de unga utanför! — Detta låter ju säga sig, och det låter ju humanitärt i allra högsta grad, men om det i verkligheten är det är en annan sak. Det är en tro och ett hopp, att man skall kunna hålla ungdomen utanför eländet, som den bistra verkligheten slår sönder och slår sönder i ett ögonblick, då det kanske är för sent att göra någonting.

Krigets karaktär numera är sådan, att det drabbar alla och ställer krav på alla, som äga medvetande och reflexionsförmåga. Försvarsberedskapen har en vidare innebörd nu än förr. Det är inte längre bara en fråga om åstadkommande i största möjliga utsträckning av rent militära materiella resurser. Det är numera mer än någonsin en fråga om folkets moraliska kraft och om civilbefolkningens förmåga att skydda sig under vidriga omständigheter. Jag skulle tro att vi allesamman hysa den uppfattningen, till och med den föregående ärade talaren.

Det är på grundval av denna åskådning, som jag för min del har tagit ställning till det föreliggande regeringsförslaget. Man har nu i diskussionen — i en för övrigt ganska förvirrad diskussion utanför riksdagen och jag kanske kan säga även inom riksdagen, — gjort detta förslag till en fråga om skjutövningar i främsta hand, en fråga om skjutövningar vid läroverken. Detta är emellertid från oppositionens sida ett sätt att förenkla problemet och göra det bekvämt för sig. Under ett krig ställes det anspråket på civilbefolkningen, att den skall kunna reda sig i besvärigheterna utan alltför mycket handledning och utan alltför mycket hjälp av andra. Detta anspråk gäller icke blott den vuxna befolkningen utan det gäller även — det veta vi nu av erfarenhet — ungdomen i och över skolåldern. Under sådana omständigheter tarvas det träning, icke blott för de äldre, för medborgarna i allmänhet, utan även för den ungdom, som är i stånd att tillgodogöra sig en dylik träning. Det fordras övning för att tillägna sig en rad av färdigheter av dels idrottslig och dels annan art. För närvarande brister det åtskilligt i den svenska ungdomens beredskap i fråga om många dylika färdigheter, och det brister sannerligen inte minst hos den svenska landsbygdsungdomen. Jag kanske återkommer till detta senare i mitt anförande. De färdigheter, som man allmänt torde vara ense om att försöka begåva ungdomen med, äro uppräknade mycket noggrant i utskottets betänkandet, och jag skall icke uppehålla mig vid dem. Jag skall bara kort och gott säga, att de alla ha till syfte att göra medborgarna — de unga såväl som så småningom de äldre — beredda att i största möjliga utsträckning först och främst hjälpa sig själva under ett krigs förödelse och att sedan stödja andra. Detta är det väsentliga syftet med dylika övningar, och det är detta, som utskottets majoritet och huvudreservanterna i utskottet velat trycka på — jag tillåter mig säga i högre grad än vad som sker i den kungl. propositionen.

I betänkandet har man också framhåvt betydelsen av gemensamma friluftsovningar för läroverkens och folkskolornas ungdom. Det är måhända vad skjutövningarna i gymnasiet beträffar en from och naiv förhoppning att tro, att det skall kunna vara möjligt att få den ungdom, som befinner sig ute i förvärvsarbete, att deltaga i läroverkens kvalificerade värntjänstövningar. När det emellertid gäller de förberedande elementära övningarna vid läroverken, tror jag inte det vore omöjligt att ordna det så, att man i största möjliga utsträckning

Värntjänstutbildning för skolungdom. (Forts.)

får gemensamma friluftsdagar, där folkskolornas och läroverkens ungdom föras tillsammans under samma ledare. Jag skulle vilja passa på att säga någonting i det här sammanhanget, som gör mig misstrodd och hatad även bland läroverkslärarna — jag är det förut som bekant bland folkskolans lärare — och det är, att jag gärna skulle vilja se folkskolans lärare i största möjliga utsträckning tjänstgöra såsom ledare av dessa gemensamma friluftsovningar. Jag säger inte detta av någon slags artighet mot folkskollärarkåren, som jag inte har någon anledning att vara särskilt överdrivet artig emot, utan jag säger det därför att jag anser det vara riktigt. Jag har nämligen på grundval av den erfarenhet jag har funnit, att folkskolans lärare äro bättre skickade, i varje fall mycket mera intresserade av att taga de unga om hand, att hjälpa och leda dem och försöka förstå dem vid övningar utanför skolan på friluftsdagar och exkursioner än vad fallet ofta är med lärarna i läroverken. Det finnes naturligtvis undantag å ömse håll, men jag tror att mitt omdöme i stort sett är riktigt. Genom en sådan anordning hade man sammanfört — jag höll på att säga på demokratisk grund — en del av övningsundervisningen i våra skolor.

I detta sammanhang kanske jag bör passa på att säga några ord om herr Bergmans m. fl. reservation och herr Viklunds argumentering för densamma. Den, som har läst motiveringen till herr Bergmans m. fl. reservation och uppmärksamhet åhört herr Viklunds anförande, skall lägga märke till att reservationen och argumentationen i hans anförande icke riktigt passa ihop. I reservationen intager man så vitt jag förstår en principiellt mycket avvisande hållning mot alla kvalificerade värntjänstövningar, vilket herr Viklund ingalunda vill göra, men han ville ha dessa övningar så ordnade, att de icke fingo någon exklusiv social karaktär, vilket de få enligt Kungl. Maj:ts proposition — detta blir emellertid i mindre utsträckning fallet enligt utskottsutlåtandet och ännu mindre enligt den reservation, som jag har tillåtit mig att underteckna. I detta fall går alltså argumenteringen här ifrån talarstolen och reservationen inte riktigt bra ihop.

Det är emellertid en annan sak, som jag i detta sammanhang skulle vilja fästa uppmärksamheten vid. Det är att när det gäller de elementära övningarna i sådana färdigheter, som vi inte kunna kalla militära, men som i alla fall äro nödvändiga för medborgarnas skydd, utesluter den Bergmanska reservationen ungdomen på landsbygden. Det kanske damerna och herrarna inte ha lagt märke till. Det uppstår på detta sätt en gruppering mellan städernas och landsbygdens ungdom. Städernas ungdom bör enligt reservanternas uppfattning få denna militära övning, men landsbygdens ungdom anses inte behöva den, närmast därför att reservanterna föreställa sig att man på landet har frisk luft i alla fall. Man har förenklat problemet och betraktat det hela som ett slags övningar i friluftsliv, och sådana anser man att landsbygdens ungdom icke behöver. Men landsbygdens ungdom behöver t. ex. lära sig — kanske i högre grad än städernas ungdom — en färdighet, som är av högst elementär beskaffenhet, nämligen simning.

Jag skall inte längre uppehålla mig vid herr Bergmans m. fl. reservation. Jag har emellertid ansett, att det kunde vara nödvändigt att belysa dess karaktär. Den går som sagt inte riktigt bra ihop med herr Viklunds argumentering — det måste jag uppriktigt säga — och den passar naturligtvis inte alls ihop med hela det resonemang, som herr Nilsson i Norrlångträsk anförde.

Den reservation, för vilken herr Per Gustafsson m. fl. stå antecknade och som även jag biträtt inom utskottet, bygger vad de kvalificerade värntjänstövningarna beträffar på den uppfattningen, att vapenövningar icke böra förekomma för ungdom under 16 år. Denna reservation innebär sålunda en anslut-

Värntjänstutbildning för skolgångdom. (Forts.)

ning till den motion, som i kammaren är förebringad av herrar Lindén och Johansson i Kalmar.

Jag anser, att genom att man inskränker vapenövningarna tills vidare till gymnasiets tre högsta klasser, som det blir i praktiken, är det en ståndpunkt, som är hållbar av framför allt två olika skäl. Så vitt jag förstår, är det icke möjligt att införa kvalificerade värntjänstövningar vid alla läroverk eller alla realskolor. En stor del av våra realskolor, som framför allt äro så kallade samrealskolor, äro så små eller ha i varje fall så litet antal manliga elever i de högsta realskoleklasserna, att det blir praktiskt omöjligt att ordna några kvalificerade övningar i dessa skolor. Det blir sålunda blott i ett visst antal realskolor — huru stort vet man icke nu — som man skulle kunna få tillgodogöra sig en sådan högre värntjänstutbildning.

Men jag har ett annat skäl, och det är för mig avgörande. Om, såsom jag önskade, och som jag tyckte, att herr Viklund också önskade, tillfälle skulle så småningom kunna beredas annan ungdom än den, som går i läroverken — alltså all ungdom inom vissa åldersgrupper — att få mera kvalificerad värntjänstutbildning, om så önskas, kan man knappast begynna med denna undervisning, förrän vederbörande fyllt 16 år. I verkligheten torde man — vare sig dessa övningar komma att bli frivilliga eller det blir en plikt för all duglig ungdom att vara med — förvisso icke kunna gå längre ned än till den undre gräns, som nu gäller för inträde i hemvärdet. Riksdagen deklarerade, så vitt jag kunnat uppfatta det, i fjol ganska tydligt sin vilja att pröva ett förslag om en sådan ungdomsutbildning, som det nu är fråga om. Det är möjligt, att detta beslut, som då icke väckte någon opposition vare sig i statsutskottet eller i riksdagen, var fattat i ett stämmingsläge, och en hel del, som nu sitta i kammaren, kunna ju för övrigt svära sig fria från detta beslut, eftersom de icke varit med därom. De kunna säga, att hade de varit med, hade de icke fallit för denna stämning, som måhända gjorde sig gällande i riksdagen. För dem åter, som varit med därom, i varje fall för min egen del känner jag ansvaret så pass stort, att jag icke har någon anledning att rygga för den åsikt, som väl i alla fall fick anses ligga till grund för fjolårets riksdagsbeslut. Jag skulle på det högsta beklaga, om riksdagen skulle fatta ett negativt beslut i detta ärende.

Innan jag slutar, skulle jag vilja betona, att om kammarens ledamöter omsorgsfullt läst utlåtandet — och det vågar jag förutsätta — torde de ha kunnat märka, att denna likställighet, denna demokratiska ordning i fråga om värntjänstutbildningen, som man talar för och är intresserad för, på det alla kraftigaste understrukits dels av utskottet och dels av huvudreservanterna. Jag skulle, som sagt, på det högsta beklaga ett beslut, som kunde anses vara negativt, och jag betraktar faktiskt ett bifall till herr Bergmans reservation såsom ganska negativt. Jag är emellertid angelägen om att säga, att ett sådant beslut ju icke får uppfattas såsom ett uttryck för en förklening av viljan hos vårt folk och dess representanter i riksdagen att värna vårt oberoende och vår neutralitet. Jag förutsätter, att den viljan är lika stark nu som den var i fjol vid denna tid. Jag fruktar emellertid för att det beslut, som i viss mån skjuter frågan på framtiden, och som i varje fall avvisar den s. k. kvalificerade värntjänstutbildningen, skulle komma att utläggas på vissa håll, där man har intresse av att göra det, som en moralisk uppluckring av den svenska fronten, och det vill jag för min del i varje fall icke vara med om att biträda.

Det tjänar kanske icke så mycket till att be om ett positivt beslut, men jag skulle vilja vädja till kammaren att fatta ett sådant. Jag skulle kunna tro, att efter allt vad jag hört i fråga om deklARATIONER från några, som varit med på avslagsmotionerna, det icke skulle vara alldeles omöjligt för en och annan av dem att nu, sedan utlåtandet fått i sin motivering den utformning, som

Värntjänstutbildning för skolungdom. (Forts.)

det har, och sedan huvudreservanterna åstadkommit en rensning — om jag får uttrycka mig så vanvördigt, men det är icke ett riktigt uttryck — av Kungl. Maj:ts proposition, skulle det icke vara omöjligt, säger jag, att biträda åtminstone den reservation, som vid utskottsutlåtandet är antecknad av herr Per Gustafsson m. fl., och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till densamma.

Häruti instämde herr *Hallén*.

Herr **Lindén**: Herr talman! Jag hade tillfälle att åhöra en del av debatten angående värntjänsten i första kammaren och lade då märke till ett yttrande av statsrådet Bagge, i vilket han betygade, att de sakkunniga utfört ett synnerligen gott arbete. Det är möjligt, att rent tekniskt de sakkunnigas arbete måste betraktas såsom ganska förnämligt. Åtskilliga av deras planer till t. ex. friluftsdagar och idrottsdagar måste betraktas såsom goda, men på en punkt äro de sakkunniga den yttersta orsaken och den yttersta roten till den verkligt förvirrade situation, i vilken riksdagen kommit. De sakkunniga ha nämligen med sitt förslag givit anledning till denna ovanligt intensiva diskussion. För många av oss, som sitta i denna kammare, är väl ändå saken sådan, att den inställning, vi måste taga till de sakkunnigas värntjänstförslag, är icke densamma, som vi ha att intaga, när vi skola överväga Kungl. Maj:ts proposition eller statsutskottets utlåtande. Värntjänstutbildningssakkunnigas förslag sköts sönder i den svenska pressen och sköts sönder på opinionsmöten, och det sköts sönder med rätta. Man har först och främst hängt upp åtskilligt av argumenteringen på en, låt mig säga, tidspsykos, där orden »värn» och »beredskap» användas för att driva fram en uppfattning och driva fram åtgärder, vilka man icke hade någon nytta av. Man plockade fram någonting sådant som handgranatkastning, man talade om korthållsskjutning i folkskolan, och man talade om obligatoriska sommarläger o. s. v. Mot *detta* reagerade det svenska folket, och det svenska folket reagerade kanske ännu mera mot den anda, som präglat de sakkunnigas utlåtande. På sid. 9 i de sakkunnigas betänkande står bl. a. följande: »För den äldre generationen måste det framstå såsom en plikt att giva det uppväxande släktet alla rimliga möjligheter och tillfällen att utbilda sig för att värna om det land, där det fötts, och som det tagit i arv av sina fäder och skall lämna till sina efterkommande.» Om den saken må vi kanske vara eniga, men så fortsätter man: »De unga skola läras att förstå, att de äro lemmar i fosterlandets stora organism, och att individen måste lyda de skrivna och oskrivna lagar, som syfta till det helas väl, till familjens, till skolans, till bygdens och fosterlandets väl. Den naturliga auktoritetstron får icke undergrävas, och lydnadsplikten skall anammas som ett samhällets nödvändiga och självklara krav.»

Det var många, som menade, att detta var kronan på verket. Man beskyllde emellertid de sakkunniga för att de gjort sig skyldiga till import och voro för övrigt på det klara med att detta var väsensfrämmande för oss. Vid den tidpunkten var jag en mycket bestämd motståndare till saken, men jag hävdade för min del i tal och skrift den uppfattningen, att om man kunde gallra bort ur de sakkunnigas förslag sådant som var stötande, onödigt eller kanske till och med rent av skadligt, kunde man ändå acceptera någonting, som kallades värntjänst, även om namnet i och för sig är ett ganska orimligt namn. Kungl. Maj:ts proposition tog bort åtskilliga av överdrifterna. Jag har därför, såsom herr Jonsson i Eskilstuna för mig, att Kungl. Maj:ts proposition icke kom att ligga till grund för avslagsmotionärernas yrkande, utan avslagsmotionärerna levde uppenbarligen efterkommande den anda, som de sakkunniga skapat.

Värntjänstutbildning för skolgång. (Forts.)

Nu är förhållandet, att i diskussionen om värntjänsten man olika uppfattat två begrepp, som man enligt min mening bör strängt skilja på. Jag hörde i första kammaren försvarsminister Skölds briljanta anförande, vari han bl. a. uttalade ungefär som så, att den svenska ungdomen skall lära sig att dö för sitt land. Jag förstår vad som ligger bakom, men jag skulle velat uttrycka det på annat sätt. Jag skulle velat säga, att den svenska ungdomen skall fostras att lära sig kunna slåss för det land, som den skall hjälpa att bygga upp, och vars framtid den skall hävda. För mig är icke det väsentliga att skapa goda soldater eller överhuvud taget skapa ett gott soldatmaterial, utan för mig är det väsentliga att vidtaga sådana åtgärder, som skapa förstklassiga medborgare, vilka dessutom ha en bestämd och egen önskan att värna det som deras fäder byggt, och som de själva en gång skola bygga vidare på. Det är väl ändå icke förmätet att här i kammaren hänvisa till det förhållandet, att Sveriges socialdemokrater i dag framträda såsom ovanligt välkvalificerade försvarsvänner. Men vi framträda icke såsom försvarsvänner, därför att vi ändrat synpunkt, när det gäller låt oss säga pacifismen eller när det gäller vår beklämning inför krig och dylikt, utan vi ha gått med på ett starkt försvar, därför att vi icke vilja se något av det, som svensk arbetarrörelse varit med om att bygga upp, spolierat.

Jag ser denna fråga, om jag får använda det vedertagna begreppet, om värntjänstutbildning på precis samma sätt. För mig är den överväldigande delen av Kungl. Maj:ts förslag eller i varje fall av det förslag, som statsutskottet kommit till, ingenting annat än en åtgärd från statsmakternas sida att medverka till ett höjande av den moraliska, kanske också den intellektuella, men framför allt den fysiska motståndskraften hos svenska folket i syfte att skapa goda medborgare. Därför ber jag kammarens ärade ledamöter vara vänliga att skilja på detta: en fysisk fostran i avsikt att skapa goda medborgare och den mer eller mindre kvalificerade påbyggnad, som värntjänsten innebär. Jag skulle för min del ansett det lyckligt, om man i den offentliga diskussionen redan på ett tidigt stadium skilt på denna fysiska fostran för ungdom och värntjänsten eller — låt oss säga — detta mellanled mellan en inom skolan organiserad och ledd fysisk fostran och exempelvis den allmänna värnplikten. Den fysiska spänsten måste vara förutsättningen för att det skall kunna bli goda medborgare.

Jag skall, herr talman, icke gå in i detalj på huru jag ser denna fråga om fysisk fostran i skolan, men det är en sak av ganska avgörande betydelse. Många i kammaren mena i diskussioner man och man emellan, att om man ville ta det, som anses vara det väsentliga, nämligen fysisk fostran, kan man lika väl taga den av herr Bergman m. fl. avgivna reservationen som statsutskottets utlåtande. Enligt min mening är detta en fullständigt falsk uppfattning. Den Bergmanska reservationen sträcker sig icke på långt när så långt som Kungl. Maj:ts proposition. Jag tror icke, att jag föregriper herr statsrådet i ämbetet, om jag föreställer mig, att han kommer att meddela, att Kungl. Maj:it anbefallt skolöverstyrelsen att göra i ordning planer för fysisk fostran även i folkskolan. Den Bergmanska reservationen sträcker sig icke dit. Denna reservation säger ifrån att de friluftsdagar, som man har i läroverken, böra genomföras för städernas och andra tätbebyggda samhällens äldre folkskoleungdom, men märk väl, att de skulle icke införas på landsbygden. Det är alldeles, såsom herr Conrad Jonsson sade, att den kvalificerade delen av det avsnitt, som gäller fysisk fostran, anses icke vara nödvändig på landsbygden utan man begränsar sig där till frisk luft. Därigenom gagnas säkerligen samförståndet mellan de olika klassernas ungdom, säger man sedan, och man binder ihop det med friluftsutflykter och övningar i civila idrotter. Dessutom

Värntjänstutbildning för skolgång. (Forts.)

har man icke tänkt på att den nuvarande organisationsformen för fysisk fostran på landsbygden är frivillig.

Jag måste för min del ärligt medge, att det är beklämmande att behöva deltaga i ett positivt beslut, som innebär en kvalificerad värntjänstutbildning. Jag är sannerligen icke någon vän av militarismen men lika väl som enskild man måste anpassa sig efter de förhållanden, under vilka han lever, lika väl måste en stat och en nation anpassa sig efter tidsförhållandena. Det är möjligt, att vi icke nu ha någon nytta av en kvalificerad värntjänst, men ingen inom svenska riksdagen kan ens förhoppningsfullt tro, att utvecklingen sedan 1914 nu ganska snabbt skall förbytas i, låt oss säga, en pacifiering av världen.

Man har talat om nödvändigheten av att ungdomen skall utbildas för att få vissa personliga färdigheter. Även på den punkten skall jag icke slösa någon tid. Jag kan emellertid för min del säga, att jag accepterar den kvalificerade värntjänsten såsom en otrevlig, men alltså nödvändig tidsföreteelse, och jag kan acceptera den, sedan i Kungl. Maj:ts förslag och i statsutskottets utlåtande de värsta överdrifterna äro bortskurna. Ekvationen har sålunda blivit hyfsad, och den offentliga kritik, som vi fört under månader, har nyttiggjorts och uppmärksamrats av statsrådet och utskottet. Jag har svårt att föreställa mig, att vi verkligen skulle kunna begära mer av Kungl. Maj:t än att Kungl. Maj:t tar bort något mer än vad många av oss egentligen vilja ha borttaget. Vad som återstår borde man väl rimligen kunna acceptera. Det är enligt min syn på saken också av ett betydande värde, att värntjänsten kommer in under skolans ledning och under samhällets kontroll, samt att den kommer — jag tackar herr Conrad Jonsson för berömmet — under ledning av folkskollärare, som äro kapabla att taga hand om den svenska ungdomen. Det är svårt att kontrollera en helt och hållet frivillig utbildning.

Jag hyser ganska stora sympatier i många stycken för motionen, nr 278. Jag har, å ena sidan, svårt att begripa, varför man icke skulle kunna lägga in fysisk fostran även med en något kvalificerad påbyggnad såsom skolämne och därigenom få det hela under samhällets kontroll, men, å andra sidan, är det påtagligt att denna värntjänstidé, om den skall bli av något värde, måste förankras hos folket och i folkets förtroende. Den får åtminstone icke bli en exklusiv historia. Den får icke endast omfatta några få människor, som av olika förhållanden satts i tillfälle att få en alldeles särskild kvalificerad utbildning. Den får icke leda till misstro. Här skulle man väl kunna tala om att Caesars hustru får icke ens misstänkas.

Det är detta, som gett anledning till den motion som jag har väckt, och som väl också har legat till grund för statsutskottets förslag att komplettera den av Kungl. Maj:t föreslagna obligatoriska kvalificerade värntjänsten i skolorna med en frivillig värntjänst utanför skolorna, avsedd för den ungdom, som icke i skolan har varit i tillfälle att komma i åtnjutande av värntjänstutbildning. Det är en demokratisk anordning och den ger alla dem, som misstänksamt se på den exklusiva anordningen, att en liten grupp bleve särskilt utbildad, ett tillfälle och en betydande möjlighet att neutralisera de vådor, som skulle kunna ligga däruti. Den utredning, som statsutskottet har begärt, må ju kunna påvisa de möjligheter, som finnas att ordna den saken.

Åldern för den kvalificerade värntjänsten har givit anledning till mycken diskussion. De sakkunniga, och det är en av anledningarna till missnöjet med deras förslag, ville draga gränsen ända ned till 12 år, införa korthållsskjutning i folkskolan och handgranatkastning, även om det nu endast skulle vara attrapper. Ibland har jag frågat mig, hur svenska folket skulle ha reagerat, om de sakkunniga hade varit psykologiskt betonade nog att tala om »slungkastning» i stället för om »handgranatkastning» och så låta göra slungor,

Värntjänstutbildning för skolungdom. (Forts.)

som liknade handgranater. Det är emellertid en sak för sig. De ville emellertid draga ned skjutningsåldern till 12 år eller, som en aktad ledamot av kammaren i annat sammanhang uttryckte saken, sänka värnpliktsåldern till 12 år. Kungl. Maj:t har bland annat på skolöverstyrelsens förslag valt åldern 15 år. En aktad talare i första kammaren pläderade också för denna ålder bland annat med ett citat av Runeberg: »Vid femton år gevär han tog.» Han kunde gärna ha tillagt fortsättningen: »Vid sjutton var han man.» Sextonårsgränsen blir redan ur den synpunkten ett ganska naturligt medeltal. Den blir naturlig också därigenom, att arméchefen har ansett den åldern vara den bästa. Man har den i vår sociallagstiftning som en minderårighetsgräns, och man har den åldern även när det gäller hemvärdet. Några reservanter i statsutskottet ha emellertid gått ännu längre och sagt, att man bör hålla icke blott realskolan utan också den lägsta ringen på gymnasiet utanför. Den kvalificerade värntjänstutbildningen skulle alltså komma att omfatta huvudsakligen gymnasiets tre högsta ringar, varigenom, som det har sagts, utbildningskader sänkes från 12,000 om året till ungefär 7,000. Nu måste jag säga, att med min principiella syn på saken spelar det ingen roll, om det endast är 7,000 skolungdomar, som utbildas obligatoriskt om året i stället för 12,000, ty värntjänsten får i alla fall icke den stora eller kanske rättare sagt ens den lilla betydelse, som vi hoppas på, om icke bakom densamma står den överväldigande delen av Sveriges folk och framför allt Sveriges ungdom. Det är också därför, som man så småningom måste komma till den slutsatsen, att den frivilliga utbildningen för den ungdom, som icke har varit i tillfälle att deltaga i skolans värntjänstutbildning, måste animeras, ty endast därigenom kan denna få en tillfredsställande bredd. Nå vi icke genom denna frivilliga utbildning, som kompletterar den obligatoriska kvalificerade värntjänsten i skolan, denna tillfredsställande bredd, ja, då måste talet om det svenska folkets livsvilja vara felaktigt, och då betyder det också, att den obligatoriska värntjänsten icke kan ha någon särskild betydelse.

Jag har därför, herr talman, den uppfattningen, att man bör acceptera statsutskottets förslag framför Kungl. Maj:ts men att man bör acceptera statsutskottets förslag med den ändring, som föreslås i den av herr Per Gustafsson m. fl. avgivna reservationen, till vilken jag ber att få yrka bifall.

Härefter yttrade

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Bagge**: Herr talman! Jag skulle först vilja säga några ord om förhistorien till denna proposition, eftersom den ju har varit ganska mycket debatterad och tydligen också har legat till grund för ställnings- eller kanske rättare sagt stämningstagandet i fråga om detta ärende på ett tidigare stadium.

Såsom herr Conrad Jonsson redan har erinrat var det på det sättet, att vid 1940 års riksdag väcktes en motion om att riksdagen skulle begära en utredning om införandet av skjututbildning för gossar samt utbildning i röda kors- och lottaverksamhet för flickor vid de högre allmänna läroverken och motsvarande läroanstalter. Det förelåg då icke några delade meningar vare sig i utskottet eller i kamrarna om den saken, och riksdagen beslöt avlåta en skrivelse i ämnet. När riksdagen begär en utredning, har man ju den uppfattningen, att riksdagen också menar, att det är önskvärt att genomföra själva saken, om det efter utredningens avslutande visar sig, att saken ligger så till, att man kan göra det. Jag utgick för min del också från den uppfattningen, att riksdagen icke i onödan begär en utredning av detta slag, och jag tillsatte därför genast de sakkunniga i maj 1940. De direktiv, som gavs de sakkunniga, stodo i överensstämmelse med riksdagsskrivelsen och innehöllo därutöver

Värntjänstutbildning för skolungdom. (Forts.)

endast några allmänna ordalag om att även andra liknande frågor kunna be-
höva beaktas.

För egen del har jag haft min linje klar, kan jag säga, nästan ända från
början, d. v. s. att man borde lägga upp saken ungefär efter de linjer, som
riksdagsskrivelsen angav, vilket i huvudsak också är de linjer, som proposi-
tionen kom att omfatta. Såsom här har erinrats gingo de sakkunniga emel-
lertid betydligt längre. Under sitt arbete funno de, att de borde taga upp
även en hel del andra saker, ting och problem, och det var det resultat, som de
därvid kommo till, som väckte så starka betänkligheter både i pressen och
i den allmänna opinionen. I de sedermera avgivna yttrandena kom man emel-
lertid över till den linje, vilken jag som sagt redan från början hade omfattat,
och det var sålunda ganska lätt för mig att ordna med en proposition, som
kunde bygga på de avgivna yttrandena, vilka överensstämde med min egen
uppfattning om hur saken praktiskt borde ordnas.

En opinion, som redan har uppkommit och tagit fart, tar emellertid, som
vi alla veta, icke alltid hänsyn till de nya fakta, som kunna ha tillkommit.
En opinionsbildning är i själva verket ganska konservativ och lämnar ogärna
sin en gång intagna utgångspunkt. Jag skulle tro, att det också var svallvå-
gorna från denna förut uppkomna opinion, som gjorde sig gällande även här
i riksdagen, när omedelbart efter propositionens avlämnande en motion med
många underskrifter särskilt från denna kammare avlämnades med yrkande
om avslag. Jag tror icke jag tar fel, om jag säger, att en del av motionä-
rerna knappast haft tillfälle att penetrera propositionen utan att deras stånd-
punkt närmast var en följd av den gamla opinionsbildningen. Detta gör, att
jag möjligen kan ha den förhoppningen, att åtminstone en del av motionä-
rerna skola finna, att det är fullt rimligt, att de ändra uppfattning. Över-
huvud taget får man väl säga, att om det skall vara någon mening med den
noggranna penetrering av ärendena, som sker här i riksdagen och särskilt i
utskotten, bör också en riksdagsman kunna ändra mening under den tid, som
sådant arbete pågår och nya resultat framkomma.

I själva verket fick man sedan höra, att propositionens förslag hade alltför
liten omfattning. Det uppkom sålunda en opinionsbildning åt motsatta hållet,
när man fick klart för sig vad propositionen egentligen innehöll. I verklighe-
ten är det icke så, att propositionen endast utgör en liten bit av sakkunnig-
utredningens resultat, utan den innehåller i själva verket vad som från början
har åsyftats med en del tillägg framför allt av teknisk art i anledning av den
verkställda utredningen, vilken — jag upprepar det, herr Lindén — i olika
avseenden var mycket förtjänstfull, även om jag icke delar den uppfattning,
som i utredningen kommit fram i alla olika avseenden. Utan tvivel har utred-
ningen hjälpt till med förarbetena på ett sätt, som har varit förtjänstfullt.

Jag vill därefter framhålla, att man har sökt tillrättalägga värntjänst-
utbildningen efter moderna principer. Man har byggt in den i skolans verk-
samhet och anpassat den efter olika åldrars behov. Detta gör också, att jag
icke riktigt kan acceptera den uppfattning, som säger, att man har inskränkt
verksamheten enbart till läroverken, under det att utredningen ju ville ha med
folkskolorna o. s. v. Vad vi ha gjort är, att vi ha försökt att efter moderna
principer och i överensstämmelse med de avgivna sakkunniga yttrandena
lägga det hela till rätta på ett förståndigt och förnuftigt sätt efter olika ung-
domars behov och efter vad som kan vara lämpligt för olika åldrar.

I detta sammanhang vill jag påpeka, såsom här redan har erinrats, att jag
redan några dagar efter propositionens avlämnande anbefallde skolöversty-
relsen att göra i ordning timplaner o. s. v. för införande av obligatoriska fri-
luftsdagar i folkskolan med en del sådana moment inlagda, som kunde vara

Värntjänstutbildning för skolungdom. (Forts.)

lämpliga just för de äldre, utöver de gamla friluftsdagarna. Därmed ha vi således fått den konstruktionen, att vi ha fått en utbildning på detta område, kalla det värntjänstutbildning eller fysisk fostran eller friluftsdagar eller vad man vill, vilken utbildning alltså omfattar obligatoriska friluftsdagar i folkskolan med sådan användning, som är lämpad för de äldre, som där finnas, och en annan utbildning för de yngre äldre. Jag stannade därvid vid gränsen 15 år, eftersom samtliga sakkunniga i sina yttranden över förslaget hade uttalat sig för femtonårsåldern såsom den lämpliga särskilt för den skjut- och vapenutbildning, som ju utgör den väsentliga skillnaden i utbildning mellan de yngre äldre och de äldre. Såväl pedagogiska och hygieniska som militära auktoriteter föreslog gränsen satt vid 15 år, och därför gick jag på den.

För min del är jag naturligtvis enbart glad och belåten med att statsutskottet ytterligare har understrukt lämpligheten av de obligatoriska friluftsdagarna i folkskolan. Jag vill här endast framhålla, att på grund av de redan vidtagna åtgärderna kunna dessa obligatoriska friluftsdagar för folkskolan införas provisoriskt redan i år. Det behövs icke något särskilt riksdagsbeslut för den saken. Detta var också anledningen till att jag icke tog med dem i propositionen utan endast i mitt yttrande redogjorde för och tog position till saken.

En annan punkt, där statsutskottet enligt min mening har förbättrat propositionen, är yrkandet på utredning om anknytning till hemvärnet. Enligt min uppfattning kunna även andra organisationer därvid komma i åtanke, exempelvis landstormens ungdomsavdelningar. Detta har också antytts i propositionen och är en sak, som jag tycker är alldeles riktig och lämplig på de grunder, som här närmare ha framlagts. Jag för min del är således glad över de resultat, som statsutskottets majoritet har kommit till. Dess förslag har ju också tagits av första kammaren, och jag hoppas livligt, att även denna kammare skall finna, att den kan gå på samma linje.

Till statsutskottets utlåtande ha knutits ett par reservationer, som enligt min mening ha synnerligen olika innebörd. Två av dem äro nämligen direkt positiva och skulle i och för sig i hög grad föra saken framåt. Jag syftar på den reservation, som herr Conrad Jonsson nyss har talat för, och på den reservation, som är avgiven av herr Oscar Olsson och herr Ward, vilka senare vilja införa ett visst mått av frivillighet i vapenövningarna. Den tredje reservationen däremot är, som här redan har framhållits, rent negativ. Det är den bergmanska reservationen. Man skall icke här försöka blanda bort korten, ty reservationen innehåller i själva verket en rent negativ inställning till hela den plan, som här föreligger, och om kammaren går på den linjen, betyder det praktiskt taget avslag på hela den plan, som här har framlagts om värntjänstutbildning. Slutligen ha vi också en reservation av herr Hansson i Rubbestad, som såvitt jag kan förstå icke vill ha med utskottets uttalande om friluftsdagarna i folkskolan.

Om jag nu skulle yttra några ord om de båda första reservationerna, så skulle jag vilja framhålla, att jag i alla fall skulle beklaga, om kammaren stannade vid den reservation, som herr Conrad Jonsson här gjorde sig till talesman för. Först och främst tar denna reservation bort ett helt år av utbildningen på gymnasiet, d. v. s. utbildningen kommer endast att omfatta tre år i stället för fyra, vilket såvitt jag förstår måste vara en brist. Vidare tar reservationen också bort realskolan och därmed likartade läroanstalter, i fråga om vilka Kungl. Maj:t velat taga med det sista året. Jag tycker icke, att det är lämpligt och riktigt. Vi ha orter med stora realskolor jämsides med gymnasier, och varför då icke den ungdom, som har uppnått 15 års ålder, skall

Värntjänstutbildning för skolorngdom. (Forts.)

få vara med, när de gå i realskolan, utan man skall inskränka sig uteslutande till gymnasier, fastän man icke har någon saklig anledning härtill, är mer än jag kan förstå.

Jag skulle också vilja säga, att jag har litet svårt att förstå, att det just är de, som klaga över inskränkningen av den senare sortens utbildning till de högre läroverken, som vilja yttermera förtränga basen och göra den ännu smälare genom att endast vilja ha med gymnasiernas ungdom men icke de andra. Det betyder i själva verket ganska mycket rent kvantitativt sett, det måste jag vidhålla trots vad den senaste talaren anförde i motsatt riktning. Vi ha för närvarande i realskolans avslutningsklass, i den kommunala mellanskolans sista klass och i det fyraåriga gymnasiet första ring 5,064 gossar och i gymnasiet tre högsta ringar 7,402 gossar. Det är således icke mindre än 40 procent, som enligt reservanternas förslag icke skulle tagas med. Det bör nog vilja till ganska starka skäl för att företa en sådan kraftig beskäring, och sådana skäl har jag icke kunnat finna angivna i reservationen. Det enda skälet skulle vara åldersfrågan, men jag upprepar, att samtliga myndigheter ha utgått ifrån, att femtonårsåldern är den lämpligaste.

Nu sade herr Conrad Jonsson, att femtonårsåldern var kanske icke så lämplig, om man vill få sammanknytning med hemvärdet, där man börjar vid 16 års ålder. I själva verket förhåller det sig emellertid på det sättet, att de, som vilja komma in i hemvärdet, skola ha viss skjutskicklighet, och därför är det alldeles utmärkt bra, om man kan få börja vid 15 år för dem, som skola få denna kvalificerade utbildning, varigenom de sedan kunna komma in i hemvärdet på ett naturligt sätt. Just ur den synpunkten vore det alltså lämpligast, att utbildningen får börja ett år tidigare.

Herr Jonsson i Eskilstuna menade också, såvitt jag förstod honom rätt, att det kunde vara olämpligt att taga med realskolan, därför att det finns en del små realskolor, som ha för litet elevmaterial och där det kanske icke alltid finns lämpliga ledare för denna utbildning. Den saken har emellertid behandlats i den kungl. propositionen, där man har sagt, att saken får ordnas så, att man gör undantag, när så visar sig behövt. Jag har försökt göra en uppskattning av hur många som på det sättet skulle gå bort. Det är svårt att på förhand göra en dylik uppskattning, men jag skulle dock knappast tro, att antalet är så stort, att det har någon inverkan på de siffror jag meddelat. Det blir bortemot 40 % man skär bort genom att följa denna reservation.

Jag kommer så till den andra reservationen. Det är visserligen ännu ingen som talat för denna reservation, men jag skall ändå med några ord beröra densamma. Reservationen går ut på, att i fråga om vapen- och skjutövningar skall deltagandet vara frivilligt. Det kan ju vara åtskilliga skäl, som tala för detta. Men jag vill påpeka, att propositionen ger garantier för att något otillbörligt tvång icke skall komma att utövas. Det säges nämligen uttryckligen i propositionen, att det skall ges möjlighet till befrielse, när anledning därtill finnes. Det är alltså, om jag så får uttrycka mig, här fråga om två olika sätt att ordna upp samma sak. Propositionen går in för den positiva linjen. Den säger, att alla skola vara med, som icke särskilt blivit befriade. Reservationen däremot går den negativa vägen. Den innebär, att ingen skall vara med som icke anmäler sig. Erfarenheten ger ju vid handen, att det är mycket lättare att få folk med, om man säger, att alla skola vara med utom de som säga ifrån, än om man säger, att den som vill vara med skall anmäla sig. Det kommer därför att bli mycket större anslutning, om man går på propositionens linje. Vi kunna till exempel tänka på den frivilliga skytterörelsen, som icke har den anslutning, som man skulle kunna vänta sig. Dessutom blir det krångligt med organisationen, om man följer reservationen. Det

Värntjänstutbildning för skolungdom. (Forts.)

är också bra att kunna i stort sett räkna med en något så när enhetlig utbildning.

Jag skall nu övergå till den tredje ståndpunkten, som praktiskt taget innebär ett avslagsyrkande. Det är svårt att få fram vad som egentligen ligger bakom detta ståndpunktstagande, ty, såsom redan påpekats i debatten, har ju motiveringen varit allt annat än klar. Den innehåller i många avseenden motstridande synpunkter. Jag skall taga upp ett par av de skäl, som synas ha spelat någon större roll. Man har för det första talat om, att värntjänsten skulle kunna medföra en »militarisering» av skolan. Om jag bortser från den rent pacifistiska inställning, som en talare gav uttryck åt och som innebär att man överhuvud taget icke bör låta barn syssla med hithörande ting, förmodar jag, att det är denna fruktan för »militarisering», som varit ett av de väsentligaste motiven för motståndet mot förslaget. Sådana där gamla slagord ha ju en förundransvärd livskraft. Ingen vet vad militarisering betyder i våra dagar. Det kan ju icke vara liktydigt med folkets försättande i försvarsdugligt tillstånd. Kanske det betyder att man är rädd för en viss mentalitet, som medför, att personligheten förkväves och att vi icke få självständiga medborgare här i landet. Man vill icke ha någon slags masslydnad, som icke svarar våra svenska ideal i fråga om en medborgare. Jag tror, att man gör sig skyldig till ett stort misstag, om man befarar, att det föreliggande förslaget skall få en dylik effekt. Försvarsministern har ju redan i första kammarén påpekat, att det här framför allt gäller att öva upp de personliga och individuella färdigheterna. Jag kan tillägga, att då jag granskat undervisningsplanerna, har jag sett till att det icke blir någon exercis eller drill. Det skall bli individuella övningar för uppövande av skjutskickligheten, orienteringsövningar och luftskyddsövningar o. s. v. Det är övningar, som skola utveckla ungdomens rådighet och förmåga att på egen hand klara upp saker och ting, när man kommer i en svår och besvärlig situation. Det är sålunda raka motsatsen till vad som förr i tiden kallades för militarisering.

Jag skall senare återkomma till detta argument mot förslaget, men jag skall först upptaga en annan synpunkt, som förts fram. Man säger att detta förslag icke kan få någon effekt, att det icke ökar vår värnkraft och att det därför icke är någon mening med det. Jag vill gentemot detta framhålla, att de militära myndigheterna ha en annan uppfattning. De ha ju enstämmigt tillstyrkt förslaget just därför att de anse värntjänsten utgöra ett värdefullt tillskott till utbildningen. Det har framhållits, att tiden, 6 dagar, är alldeles för kort. Men vi kunna ju göra jämförelser från andra håll. Tag till exempel hemvärnet. En hemvärnsman kan åläggas högst 50 timmars tjänstgöring per år. Med de nu föreslagna 6 dagarna blir det 30 timmars tjänstgöring. Därtill komma en del friluftsdagar. På så sätt blir det, skulle jag tro, ungefär lika lång tjänstgöring som för hemvärnsmannen. Det är en ganska avsevärd tid man har till förfogande, och man bör kunna vänta sig ganska goda resultat. De tekniska färdigheter som det här är fråga om böra grundläggas redan i ungdomen, och utbildningen ger därför just i de tidigare åldrarna det bästa resultatet. Jag tror därför, att värntjänsten blir ett värdefullt tillskott till den utbildning, som sedermera ges under värnplikttjänstgöringen. Och det blir enligt min uppfattning mycket värdefullt för ungdomen att ha fått en sådan utbildning, om kriget kommer över oss. Då komma säkerligen kraven att ställas höga även på de mycket unga årsklasserna.

Jag återkommer till frågan om militariseringen. Jag vill påpeka, att meningen med värntjänsten är, förutom att ge de tekniska färdigheter, som tidigare berörts, att vara ett led i den uppfostran skolan ger. Den skall vara inbyggd i själva skolverksamheten och sträva mot samma mål som denna.

Värntjänstutbildning för skolorndom. (Forts.)

nämigen ungdomarnas danande till människor med insikt om det svenska samhällets värden. Det är nu en gång så, att man kan hålla på och predika om saker och ting för folk utan att det har någon större effekt. Men får en pojke eller en flicka en praktisk uppgift, som låter dem förstå vad det verkligen är fråga om, då kan det bli något resultat av det hela. Jag anser, att ett av de väsentligaste syftena med detta förslag är att på detta sätt uppfostra ungdomen till en känsla av gemensamt ansvar för vårt svenska rättssamhälle. Jag är övertygad om, att om vi icke taga hand om ungdomen för att söka få fram denna mentalitet, är det risk för att andra riktningar passa på för att fånga ungdomens intresse.

Det är naturligtvis många, som känna sig obehagligt berörda av att ett förslag som det föreliggande överhuvud taget behövt framläggas. Jag förstår så väl den där känslan av motvilja mot att draga in ungdomen i det moderna krigets alla förskräckligheter. Om man tänker sig in i vad detta moderna krig egentligen innebär, är det väl ingen som icke ryggar tillbaka inför tanken att även ungdomen skall komma med i detta fasansfulla elände. Men, mina damer och herrar, det finns någonting som är förskräckligare än det moderna krigets förskräcklighet. Vilja vi icke se verkligheten i ansiktet, därför att vi tycka att den är otrevlig och obehaglig, kunna vi därigenom åstadkomma ett resultat, som blir ännu förskräckligare än den verklighet vi rygga tillbaka inför. Därför måste vi se till att även ungdomen blir beredd att möta denna verklighet. Jag vill även understryka, att även om vi vilja skydda ungdomen från att leva sig in i krigets verklighet, kommer ungdomen själv icke att tillåta detta. Det finns naturligt nog ingenting för närvarande, som intresserar ungdomen mera än den verklighet som vi nu ha omkring oss. Vi kunna icke utestänga ungdomen från verkligheten. Vi kunna icke sätta den i något slags lufttomt rum. Men vad vi kunna göra för ungdomen är att försöka få den att leva med på ett sådant sätt som stärker den gemensamma känslan av ansvar för vårt fosterland. Göra vi icke detta, kan det hända att ungdomen kommer på vilsna vägar. Låt oss taga hand om den på ett sådant sätt, att den känner att den har en uppgift att fylla.

Det har sagts i avslagsmotionen, att förslaget icke kan spela någon roll för det nu pågående kriget. Tyvärr, mina damer och herrar, tror jag att motionärerna taga fel. Ingen vet, hur länge detta krig kommer att pågå. Ingen vet heller hurudan den värld kommer att se ut som vi leva i, sedan kriget genom någon så kallad fred blivit avslutat. Vi komma säkerligen att behöva uppfostra vår ungdom för bistra tider under många år framåt. Och få vi nu börja genast, kan det ju snart bli något resultat av. Just nu leva vi under en tryckande åskstämning. Ingen vet, när och var och hur ovädet skall urladda sig. Men vad vi säkert veta är, att vi icke på många månader befunnit oss i en så kritisk situation som just nu. Jag måste säga, att det skulle vara beklagligt, om andra kammaren i en så allvarlig situation icke skulle vilja skänka vår ungdom den utbildning och de möjligheter, som detta förslag avser att giva.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna erhöi ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! I anledning av herr statsrådets anförande skall jag be att få klargöra en detalj i herr Gustafssons i Benestad m. fl. reservation. Om det är så, att man önskar, att denna kvalificerade värntjänstutbildning skall komma all ungdom till del och alltså få på ett eller annat sätt en demokratisk form, blir resultatet för läroverkens del, såvitt jag kan förstå, att den kvalificerade värntjänsten kommer att försvinna från realskolan. Kanske kommer den också att försvinna från gymnasier, därför att gymnasisterna föras in i de allmänna

Värntjänstutbildning för skolungdom. (Forts.)

övningsgrupperna. Men ungdom i åldern 15 år och därunder kommer utan tvivel att föras åt sidan, och då komma realskolorna utanför. Att man i huvudreservationen ansett sig tills vidare kunna taga med gymnasisterna har berott på, att de gymnasister, som äro kvalificerade för militärtjänst, i regel tagas ut för reservbefäls- och reservofficersutbildning, varför det kan vara bra, att de redan under skolåldern få veta, hur ett svenskt armégevär ser ut och hur det hanteras.

Härpå anförde

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Bagge**: Herr talman! Jag hoppas, att jag inte missförstått herr Jonsson. För min del anser jag det önskvärt, att denna utbildning i den mån det är möjligt sker *inom* skolan, dels emedan — som jag sökte framhålla i mitt förra anförande — den utgör en värdefull del av skolans fostran och dels därför att det är bra att skolan har hand om ungdomarna så länge de gå kvar i skolan. Jag tror därför inte, att sammankopplingen med hemvärn, landstomsungdomsavdelningar och allt vad det nu kan vara skulle överflödigsgöra denna utbildning i skolorna. Om Kungl. Maj:ts och utskottsmajoritetens förslag går igenom, kommer ju därmed också realskolans översta klass att komma med i denna utbildning.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna erhöll ånyo ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag har en helt annan åskådning än herr statsrådet. Den elementära utbildningen, som vi talat om, den bli alla delaktiga av i skolan, därför att det är meningen, att den skall föras in i hela folkskolan. Men när det gäller den kvalificerade värntjänstutbildningen av mer eller mindre militär karaktär, då anser jag, att det är av största betydelse, att ungdomen föres tillsammans och icke delas upp i den mera välbeställda ungdomen vid läroverken och den andra ungdomen som står utanför.

Vidare anförde:

Herr **Malmberg**: Herr talman! Det förslag till värntjänstutbildning som nu ligger på riksdagens bord har en helt annan karaktär än det de sakkunniga på sin tid avlämnade. Det är med tillfredsställelse man konstaterar den grundliga omstöpning som de sakkunnigas förslag har fått. Icke minst gäller detta, att den egentliga barndomsskolan helt undantagits från militärt betonade värntjänstövningar. Det synes mig vittna om att man även i dessa upprörda tider på ansvarigt håll har bevarat sinnet för rimliga proportioner även i denna fråga.

För egen del intresserar jag mig mest för förslaget i vad det angår folkskolan. Enligt detsamma skola ju obligatoriska friluftsdagar införas i de flesta skolformer. Efter vad jag erfarit planeras såsom maximum 12 friluftsdagar i skolformer med den längsta, årliga lästiden i städer och större samhällen. Det är onekligen en rundlig tid, och man skall icke fördölja, att det kommer att erbjuda avsevärda svårigheter att effektivt utnyttja denna tid, men å andra sidan får man hoppas, att man under hand, som erfarenhet vinnes, skall kunna bemästra detta problem. Under alla förhållanden står det fast, att härigenom erbjuder sig stora och goda möjligheter till förbättrad fysisk utbildning och fostran, vilket icke minst för folkskolans del är väl motiverat. Kring detta avsnitt av värntjänstutbildningen råder ju en allmän uppslutning, såvitt jag kan förstå.

Till den i viss mening speciella värntjänstutbildningen hör ju undervisning i luftskydd, gasskydd, brandskydd och olycksfallsvård m. m. Även där anser jag för min del, att det är ofrånkomligt, att man med hänsyn till tidsläget ger

Värntjänstutbildning för skolorngdom. (Forts.)

ungdomen vissa färdigheter, vissa möjligheter att möta det moderna krigets konsekvenser, om katastrofen skulle komma. Ur rent praktiskt pedagogiska synpunkter synes det också vara klokt, att man förlägger denna utbildning till en särskild tid, ty regeln om att varje sak bör vara på sin plats är icke minst tillämplig på pedagogikens område.

Vad det högre skolestadiet beträffar kommer ju genom den kvalificerade värntjänstutbildningen en förlängning av läsåret att ske, och onekligen innebär det en ökad belastning såväl för elever och lärare som för målsmän, vilka senare få vidkännas ökade ekonomiska utgifter för inackordering m. m. Det är ju icke särskilt sympatiskt, att man skall behöva förkorta elevernas ferier i dessa skolor. I detta sammanhang kan man dock erinra om att läsårets längd för dessa grupper icke blir större, än vad redan nu gäller för folkskolor med 39 veckors årlig lästid.

Delade meningar råda om på vilket åldersstadium de mera kvalificerade värntjänstövningarna skola äga rum. Till utskottsutlåtandet finnes fogad en reservation, avgiven av bland andra herr Conrad Jonsson i Eskilstuna, där man föreslår, att denna del av utbildningen skall förläggas till de tre högsta gymnasieringarna och motsvarande klasser i jämförliga skolformer. Icke minst ur psykologisk synpunkt finner jag det högst önskvärt, att man gör en bestämd rågång mellan det lägre skolestadiet och stadiet för den mera mogna ungdomen, där jag finner den gränsdragning, som reservationen upptar, väl motiverad. Jag ber därför, herr talman, att få ansluta mig till denna reservation både i denna punkt och i övriga. Jag gör det, trots att jag är medveten om att därigenom rätt stora grupper komma att ställas utanför, vilket herr statsrådet Bagge nyss påpekade och beklagade. För mig är det emellertid av stor betydelse, att en psykologiskt betingad gränsdragning sker. Jag ber i övrigt att som motivering för min ståndpunkt helt få ansluta mig till de synpunkter som herr Conrad Jonsson i berörda fall nyss anfört.

Det mest omstridda elementet i värntjänstutbildningen är ju skjututbildningen. Jag skulle för egen del helst ha sett, att man kunnat tillgodose denna utbildning på frivillighetens väg och onekligen erbjuda sig numera stora möjligheter därtill. Men å andra sidan blir det rent principiellt icke stor skillnad, om man går på den obligatoriska linjen eller öppet uttalar eller i tysthet när den förhoppningen, att den av tidsförhållandena aktualiserade skjututbildningen skall komma att tillgodoses på frivillighetens väg. Med hänsyn till dessa synpunkter anser jag mig böra ansluta mig till den obligatoriska linjen, och jag betonar därvid också, att man kan räkna med den största möjliga garanti för att denna utbildning kommer att handhas på ett lämpligt sätt ur alla synpunkter sett, om det sker i skolans egen regi.

Det har under debatten i denna fråga från flera håll uttalats en kolartro på den kvalificerade värntjänstens fostrande förmåga, som jag för min del ingalunda kan dela. Skolans fostrande gärning ligger i allt väsentligt på helt andra områden, och jag vågar hoppas, att så också skall förbli även i framtiden. Vi få icke ens i denna påfrestande tid, i denna vargatid, förlora blicken för att skolan skall stå i den fredliga odlingens tjänst. Denna uppgift får inte äventyras. För min del ser jag i det nu föreliggande förslaget om värntjänstutbildningen en av tidsförhållandena betingad verksamhet, en temporär företeelse, som vi så småningom skola kunna avveckla. Man har uttalat farhågor för att, därest förslaget om värntjänstutbildningen antas, man har att motse en militarisering av skolan. Har man sagt a, säger man, får man också räkna med att säga b o. s. v. Jag vågar förutsätta, att så inte skall ske, och jag uttalar den förvisningen, att riksdagen med största uppmärksamhet skall följa utvecklingen på detta område och i tid avvisa even-

Värntjänstutbildning för skolungdom. (Forts.)

tuella försök till en militarisering av vår skola, vilket vore högst olyckligt.

Under här angivna förutsättningar är det, herr talman, som jag anser mig böra intaga en positiv ställning till det nu föreliggande förslaget om värntjänstutbildningen.

Herr Gustafsson i Bogla: Herr talman! Då jag tillsammans med ett rätt stort antal av kammarens ledamöter väckt en motion vari yrkas avslag på propositionen om ungdomens värntjänstutbildning, ber jag att få säga några ord om de synpunkter som varit vägledande för motionärerna och vilka lett fram till vårt ståndpunktstagande i denna fråga.

Motionen gav ju upptakten till en rätt stor pressdiskussion, och jag vill med anledning av densamma säga, att syftet med vår motion icke hade någon partipolitisk karaktär och att vi icke hade någon avsikt att rikta någon personlig attack mot ecklesiastikministern. Jag tror också, att det förhållandet, att motionen här i andra kammaren undertecknats även av ett betydande antal medlemmar från folkpartiet och bondeförbundet, visar, att motionen är ett uttryck för vad stora medborgargrupper tänka och vilja i denna fråga.

Det var nog en ganska allmän uppfattning både inom riksdagen och ute i landet, att regeringen efter den stora och omfattande kritik som från de mest skilda håll riktades mot sakkunnigbetänkandet hade låtit förslaget om ungdomens värntjänstutbildning falla under bordet. Det är icke så, som somliga förmenat i denna diskussion, bland annat ecklesiastikministern och försvarsministern, att det icke skulle finnas någon vilja till kritik mot propositionen. Jag har under den tid som förflutit, sedan propositionen avlämnats, blivit tillfrågad, om jag ville hålla föredrag vid protestmöten mot propositionens förslag. Men jag har avböjt det, då jag ansett, att den motion som vi avlämnat var en tillräcklig opinionsyttring i detta fall.

Nu kan det naturligtvis sägas, att av det ursprungliga sakkunnigförslaget icke mycket finnes kvar i propositionen och att alltså ecklesiastikministern tagit hänsyn till den framförda kritiken. Vi motionärer ha ändå icke kunnat acceptera det föreliggande förslaget om ungdomens värntjänstutbildning. I vår motion ha vi åberopat tre skäl, varför förslaget enligt vår mening bör avslås. Det är för det första principiella betänkligheter, för det andra praktiska och för det tredje ekonomiska synpunkter. Alla som undertecknat motionen ha väl inte gjort det på grund av principiella betänkligheter. Det har fastmer varit av praktiska skäl som de gjort det. Men jag är övertygad om att många av motionärerna och även andra av kammarens ledamöter som icke undertecknat motionen dock dela min uppfattning, att soldatutbildningen icke hör hemma i skolans värld. Skolan har försåvitt jag förstår helt andra uppgifter än de militära.

Det är framför allt tvenne stora huvuduppgifter som äro skolans mål. Det är för det första att meddela kunskaper till eleverna, så att de ha möjlighet att bli goda och nyttiga medborgare i samhället och göra den bästa insatsen för sitt land och folk på olika områden. För det andra är det skolans uppgift att ge en personlighetsdanning, en karaktärsdanning, och den senare uppgiften måste ju betyda, att de unga i skolan få en både fysisk och psykisk fostran, alltså en allsidig utveckling av hela personligheten. Jag tror, att de flesta svenskar äro livligt besjälade av en önskan att det i dagens läge skall i våra skolor ges en klarare och mera övertygande undervisning i vår frihets historia — detta betyder också att en ny lärobok i medborgarkunskap behöfve utarbetas — så att de unga hjälpas fram till ett mera medvetet demokratiskt medborgarideal. Men jag är övertygad om att många av vårt lands medborgare fortfarande protestera mot att ungdomen i skolorna övas i vapnets bruk.

Värntjänstutbildning för skolungdom. (Forts.)

Jag vill erinra om att vad jag här sist yttrat delvis är ett referat av vad en talarinna yttrade på det stora opinionsmötet för medborgarfrihet och demokrati i konserthuset i Stockholm den 30 januari i år. Den som fällde dessa ord var fru Eleonor Lilliehöök, och det kanske också kan ha sitt intresse att erinra om att fru Lilliehöök är maka till en officer.

Det är en annan sak som jag på tal om de principiella betänkligheterna vill något beröra. Jag skall här citera något ur tidskriften »Kristet samhällsliv», som är organ för Förbundet för kristet samhällsliv. En lärare skriver där i nr 1—2 för innevarande år bl. a. följande: »Naturligtvis borde de militära övningarna i våra läroverk — om de skola införas — göras helt frivilliga. Man borde kunna nöja sig med att statligt understödja den frivilliga skytteverksamhet som redan bedrives bland skolungdomen. Men om statsmakterna gå längre, som man kan befara, så gäller det att se till, att man inte här lika litet som i fråga om värnplikten går fram med våld gentemot enskildas samveten. Det bör alltså finnas ett alternativ för dem som vägra att gå med. Helt säkert kan man ge dem en annan utbildning i stället, t. ex. i sjukvård eller annan verksamhet, som också är betydelsefull för landets beredskap. Man kan fråga sig, på vilka grunder en sådan vägran skulle få ske, och vem som skulle stå för den, eleven eller målsmannen. Enligt min mening bör en vägran godtagas från vilketdera hållet som helst.»

Jag har mycket noggrant läst igenom propositionen och utskottsutlåtandet men icke kunnat få klart för mig, på vilka skäl befrielse från exempelvis deltagande i skjutövningar i skolan skall kunna medgivas. Jag lyssnade uppmärksamt till ecklesiastikministerns anförande i första kammaren, där han sade, att om det förefunnes fullgoda skäl, skulle det givetvis kunna medgivas befrielse, och jag fick också den uppfattningen, att det skulle kunna lämnas befrielse från en del av värntjänstutbildningen. Jag beklagar, att ecklesiastikministern icke är här. Hade han varit det, kanske jag kunnat få ett bestämt svar på den frågan, huruvida ecklesiastikministern och regeringen anse det som fullgoda skäl, att föräldrar eller målsmän eller elever vägra att delta i vapenövningar på grund av samvetsbetänkligheter. Blir resultatet det, att man icke godkänner detta som ett särskilt motiv, då blir skjutandet i skolorna den kvalifikation som avgör, om skolan skall stå öppen eller icke för eleverna.

Jag skall nu icke längre uppehålla mig vid de principiella betänkligheterna utan beröra de praktiska skälen för vårt avslagsyrkande. Vi motionärer anse det olämpligt, att det skulle bildas försvarsorganisationer som ingenting eller i varje fall ytterst litet betyda för landets värmkraft i dagens och nuets läge, alltså under nu pågående krig. Det är klart, att om vi stå i begynnelsen till ett trettioårigt krig, kan man ju räkna med att denna utbildning kan ha något värde, men det veta vi ju ingenting om. Däremot låser man fast staten för utgifter för framtiden, en framtid om vars gestaltning vi för närvarande icke veta någonting. Jag hade den känslan, när jag lyssnade till dem som ha försvaret utskottsutlåtandet eller den reservation som är avgiven av herr Gustafsson i Benestad m. fl., att det här var fråga om begynnelsen till en värntjänstutbildning, som skall gå längre ned i folkskolan, så att det skall bli militärövningar även där. Jag menar, att det kan vara skäl till betänksamhet i detta avseende.

Tidningen Sydsvenska Dagbladet skrev någon gång under maj månad vill jag minnas, att motionärerna voro lättsinniga, som återopade sig på att hela vår försvarsfråga måste efter krigsslutet bli föremål för en förnyad omprövning. Det föreföll, som om ledarskribenten tycktes tro, att motionärerna levde i någon slags ljusblå optimism, att världsfreden skulle avlösa det nu förhärjande kriget. Därom ha motionärerna icke yttrat sig. Vi hysa inga illusio-

Värntjänstutbildning för skolorngdom. (Forts.)

ner i det avseendet. Men vi äro övertygade om att, när fredsslutet kommer, och det måste ju en gång komma, då måste hela vår försvarsfråga grundligt omprövas icke minst i förhållande till den ekonomiska bärkraften hos vårt folk och fördelningen av försvarsbördorna. så att dessa bli mera rättvist fördelade, än vad för närvarande är fallet. Det är i detta läge som vi fråga oss om det är nödvändigt att så att säga av bara farten bilda nya försvarsorganisationer, om vilka man, om man icke vill förfalla till alltför mycket känslotänkande, måste säga sig, att de nu i dagens läge ingenting betyda från militär synpunkt.

Vi motionärer ha vidare ansett, att det icke är absolut nödvändigt, att det skall bildas en speciell organisation för att den manliga läroverksungdomen med tillgång till särskilda instruktörer och med särskilt anslag till kostnader för denna utbildning skall få tillfälle att hantera ett gevär, att skjuta exempelvis 50 skott om året. Det finns ju frivilliga skytteföreningar som stå öppna för ynglingar i fjortonårsåldern och hemvärnet som står öppet för sextonåringar. Vi få ju komma ihåg, att när det gäller läroverkets ungdom, så berör detta förslag icke ett större antal än ungefär 16,000 pojkar. Och vi ha trott, att när nu riksdagen i år har beviljat nära 1,800,000 kronor till den frivilliga skytterörelsen, så skulle därmed tillräckliga möjligheter finnas för läroverkspojkar att få öva sig i denna konst, som ju anses så nödvändig för landets frihet och framtid.

Vi mena, att de kunna på frivillig väg få lära sig skjuta, och att man icke behöver bilda en särskild organisation och anslå särskilda medel för denna sak. Att ungdomen får fysisk fostran och träning i skolorna ha motionärerna ingenting att invända mot. Jag skall gärna betyga, att jag för min del tror, att det är av stort värde, att ungdomen får t. ex. lära sig simma, lära sig åka skidor och lära sig orientering i skog och mark. Men jag tror å andra sidan, att man icke bör överdriva värdet av fysisk fostran och kroppsövningar. Om jag icke missuppfattat talen i första kammaren, hänvisade man där till att i de totalitära staterna var det en sådan utomordentlig träning av ungdomen fysiskt, att den vore föredömlig för oss. Jag har i min hand en tidning, där en författare citerat en artikel ur det nationalsocialistiska partiorganet i Hamburg »Hamburger Tageblatt», som är allvarligt bekymrat för att den tyska ungdomen ägnar så mycken tid åt militära övningar och kroppsövningar, att den icke hinner få tillfälle att sysselsätta sig med vad man kallar för den reaktionära läxläsningen och att därför den tyska ungdomen i närvarande tid har kommit på en lägre intellektuell nivå än tidigare, och att man nu måste vidtaga särskilda åtgärder för att giva den tyska ungdomen viss befrielse från deltagande i Hitlerjugend o. s. v., för att den skall få den intellektuella nivå, som man anser nödvändig i denna tid.

Därför menar jag, att det ändå icke vore någon olycka, om frågan om ungdomens fysiska fostran hade fått begrundas och utredas av 1940 års skolkommission, så att den hade fått titta även på detta avsnitt av skolans uppgifter och väga det ena mot det andra för att sedan få fram ett väl genomtänkt förslag. Jag kan icke tro, att det skulle betyda någon olycka för vårt land, om andra kammaren genom sitt beslut skulle medverka till, att frågan om ungdomens fysiska fostran skulle få bli föremål för skolutredningens utredning.

Vi ha ju även i vår motion åberopat oss på ekonomiska skäl för uppskov med värntjänstförslaget. Ja, det är ju självklart, att om man mäter de 200,000 kronor, som utskottsförslaget innebär, med miljarderna till försvaret, äro de 200,000 kronorna en bagatell. Men allt beror ju på vad man jämför med. Om vi se på de prutningar, som riksdagen på förslag av ecklesiastikministern och statsutskottet har gjort gång efter annan under de två senaste åren, när det

Värntjänstutbildning för skolungdom. (Forts.)

gällt anslag till den andliga kulturen, till vetenskapliga ändamål, till folkbildningen, till folknykterhetens främjande eller författaranslagen, då har det varit fråga om prutning med några fattiga hundra kronor, med något tusen kronor eller med några få tusen kronor. Detta har man gjort i sparsamhetens namn och ansett det nödvändigt. Med hänsyn härtill skulle jag vilja vädja till ecklesiastikministern att nästa år vara litet mera generös även i fråga om den andliga kulturen, ty den andliga kulturen är väl också av värde för landets beredskap.

Jag tillåter mig fortfarande hysa den uppfattningen, att dessa 200,000 kronor, som alltså skulle gå åt till värntjänstutbildning, nog kunde få bättre användning på annat sätt.

Det har personligen riktats den anmärkningen till motionärerna, att de äro konservativa och följa ej med utvecklingen hastigt nog. Jag anser icke konservatism under alla förhållanden vara klandervärd. Jag tror till och med, att det för vårt svenska samhällsliv och vår kultur är nyttigt att i vissa avseenden skynda långsamt. Icke allt nytt är gott, under det att åtskilligt av vad som är gammalt är värt att bevara. Jag tror dessutom, att det är bättre att ha en uppfattning och stå för den, när man är övertygad om att den är sund och riktig, än att vara så hållningslös som vissa människor i denna onda tid tyvärr äro. Även de som höra till dem, som skola bilda opinionen bland vårt folk, när det gäller värntjänstförslaget, ha under den tid, som gått sedan sakkunnigbetänkandet kom ut i tryck, hunnit omfatta flera ståndpunkter.

Herr talman! Jag hade ursprungligen tänkt yrka avslag på den kungl. propositionen i enlighet med den motion, som jag har tagit ansvaret för, men med hänsyn till frågans läge i dag kommer jag att nöja mig med att yrka bifall till den av herr Bergman m. fl. avgivna reservationen.

Fru Skoglund-Lindblom: Herr talman! Herr Jonsson i Eskilstuna nämnde i sitt anförande här i kammaren, att det var de nya opponentererna som i denna debatt låtit höra sig. Men trots den risk, som här föreligger för mig, vågar jag ändå säga några ord i anledning av vad här i dag förhåves.

Jag skulle önska, att de svenska mödrarnas ute i landet röster i dag kunde nå fram till kammarens hörhall. Man skulle säkerligen från dem få ett enstämt instämmande i vad från en hel del håll i kammaren redan har sagts, när det gäller ställningstagandet till ungdomens värntjänstutövning.

Det förslag, som i dag ligger på kammarens bord, är av den art, att det har väckt uppmärksamhet ute i vårt land. Men det har icke enbart väckt uppmärksamhet utan det har jämväl väckt oro och bekymmer i de svenska hemmen. De ha med oro följt den utveckling, som denna fråga har lett till. De ha dessmera icke heller varit okunniga om de sakkunnigas utredning, som ligger till grund för den kungl. proposition, vilken i dag föreligger till behandling, där det gäller värntjänstutbildning för skolungdom. Men de ha ändå i det längsta hoppats, att även mödrarna i det här fallet skulle få ett ord med. Man hade hoppats på deras hörande och att även de skulle få göra sig gällande.

Vi hade icke väntat, att vi nu skulle få uppleva detta, då så sent som 1917, mitt under brinnande krig, riksdagen avskaffade militärövningarna vid de högre läroverken. Mödrarna i de svenska hemmen ha under lång tid funnit sig uti, att deras söner ha gått ut till försvarande och värnande av vårt fosterland. Hustrurna i de svenska hemmen ha funnit och finna sig i att bära den tunga bördan, som är förenad med makens inkallelse. Vi ha känt alla, att de offer ha icke varit för tunga, som lagts på våra skuldror. Vi ha känt, att fosterlandet har krävt detta av oss. Och vi ha med tålamod gått in för de uppgifter, som ha blivit oss förelagda.

Värntjänstutbildning för skolgång. (Forts.)

Men det finnes en gräns för allt, och vi kunna komma in på områden, där vi måste säga ifrån. Jag har svårt att tänka mig en moder, som icke vill till det yttersta försvara sitt barn. Vi äga våra barn men vi ha också ansvaret tungt vilande över oss för den livsplanter, som vi ha satt ut, för den varelse, som vi ha knutit våra framtidsförhoppningar vid. Och det grundläggande i livet är att vi söka skapa fram kärleken till medmänniskorna.

Detta att barnen i skollåldern skola utbildas i militära angelägenheter innebär en sammankoppling med skolarbetet, som enligt min uppfattning är till förfång för båda dessa utbildningar. Vi, som med tillfredsställelse ha följt skolundervisningens utveckling i vårt land under de senaste decennierna, veta väl, huru som den har möjliggjort skapandet av kunskaper och en moralisk fostran, som jag tror icke tillåter några som helst intrång. Vi ha lärt oss, att den undervisning, som gives, i regel skall anpassas efter elevernas mottaglighet och att undervisningen skall hava till syfte att skapa fram självständiga personligheter, som kunna förmå sig att bilda en egen uppfattning om vad som möter dem i livet. Vi ha nu blivit betänksamma, därför att det nu synes, som om det icke längre blir det rättesnöret, som vi i vår fostrande gärning utgått ifrån.

Jag är medveten om betydelsen av att åt vårt lands ungdom gives en fysisk fostran. Jag är medveten om betydelsen av att vårt lands kvinnliga ungdom beredes praktisk och teoretisk underbyggnad i allt som hör till vad i propositionen här angives. Jag är också medveten om, att detta är en hela nationens angelägenhet. Men jag kan ändå icke undgå att spörja, huruvida icke alla dessa undervisningsanstalter av olika slag och alla de statsunderstödda kurser, som vi redan ha, äro av den beskaffenhet att de fylla sin uppgift.

Jag är också böjd för att tro, att om detta förslag skulle vinna riksdagens bifall, så kommer det icke att bli vad man ur försvarssynpunkt har hoppats. Om det också, såsom förslaget här angiver, kommer att endast omfatta barn över 16 år, så komma ändå dessa krigiska lekar att irritera och skapa fram en rad komplex. De erfarenheter, som gjorts i länder, där man redan har gått in för denna så kallade värntjänst, ha visat, att den inställning som bärare av denna samtid, som man hoppats och trott kunna uppnå med detta, har icke kunnat vinnas, när det gällt barnen och framtiden.

Det är detta, herr talman, som har givit mig anledning att begära ordet. Det är ett försök att gripa om vad vi ha kärast: våra barn. Det är rädslan för att man skall förlora dem. Det är rädslan för att i de ungas sinnen så in begrepp, som motsäga vad vi ha velat giva dem. Det är känslan för rätt och orätt, sympati för de svaga och avsky för det onda. Vi veta, att det späda människomaterial, som barnet utgör, har en stor fond av godhet och offervilja. Vi veta också, att om man på ett rätt sätt leder dessa barn, så ha de möjligheter att offra mycket för rätten och rättfärdigheten. Men att brutalt så in detta nya, det vilja vi icke. Vi vilja ej, att när våra barn ha kommit upp i den ålder, då de skola gå ut i livet och giva med sig något utav vad de i hemmet, utav vad de i skolan fått av andlig och fysisk fostran såsom grundläggande element, de då obarmhärtigt skola föras in i något för dem verklighetsfrämmande.

För att vi lugnt och utan lidelse skulle kunna bedöma denna fråga i dess helhet, skulle det ha varit önskvärt, om den hade fått vila en tid. Jag anser icke, att i närvarande tid — ehuru väl vi leva mitt uppe i oro och ofärdstider — denna fråga är av beskaffenhet att nu böra lösas. Med de sargade och sönderslitna nerver, som vårt svenska folk i närvarande stund har, måste det ha svårt att hålla samman detta problem och nu gå in för ett avgörande. Men när nu frågan har kommit så långt, finner jag mig, herr talman, ändå föranlåten att yrka bifall till herr Bergmans m. fl. reservation.

Värntjänstutbildning för skolorngdom. (Forts.)

Herr **Wallentheim**: Herr talman! Då jag står bakom statsutskottets förslag i förevarande ärende, skall jag be att få taga kammarens tid i anspråk några minuter.

Jag kan naturligtvis i likhet med herr Lindén säga, att det är bedrövligt, att förhållandena ute i världen skola vara sådana, att vi skola tvingas att överväga åtgärder av sådan art, varom här är fråga. Men det gäller ju icke bara denna sak, utan det gäller nära nog det mesta av det, som vi nu gå att företaga oss. Jag kan också utan tvekan våga uttala en förhoppning om, att tiderna återigen skola bli sådana, att vi i framtiden icke skola behöva uppehålla någon form av värntjänst för vår ungdom. Men nu gäller det ju icke att tala om denna framtid, om dess mer eller mindre dunkla och olika möjligheter, utan det gäller att tala om dagens situation och att inrätta oss därefter.

Då jag har lyssnat till debatten och de yrkanden, som motiverat att avståndstagande från den kungl. propositionen, gående på den negativa linje, som herr Bergmans reservation i själva verket utgör, så är det fyra olika linjer, som avslagsyrkandena ha gått ut på.

Den ena linjen är den, där man säger, att ungdomen skall icke i tankar och gärningar dragas in i tidens dystra problem om krig och krigsberedskap utan hållas fjärran från hatets och våldets värld. Jag säger med herr Jonsson i Eskilstuna, att det är vackert tänkt och vackert talat. Men den, som tror på möjligheten i detta fall att hålla ungdomen utanför detta, är, så långt jag kan förstå, verklighetsfrämmande. Tidens händelser ha ryckt både barn och ungdom med sig och satt sina märken på dem. Jag skulle på grund av erfarenheter från både mina egna och andras barn kunna draga fram episoder, som visa, hur barnens och ungdomens sinnen blivit påverkade av tidens händelser i en enastående omfattning. Kriget, händelserna omkring oss i världen, allt vad barnen höra i radio, vad de läsa i tidningarna, vad de höra far och mor berätta och vad de höra lärare och andra tala om, det återverkar på deras resonemang.

På väg till kammarens överläggningar i dag träffade jag en lärarinna i min egen hemkommun. Hon hade just varit ute på en skolresa med sin klass och kommit tillbaka. Jag frågade henne, hurudant det varit. Hon svarade mig, att det hade varit förhållandevis bra men ändå en besvikelse, därför att de hade icke fått se exempelvis vissa gruvor uppe i Västmanland, som de räknat med att få se, därför att inga obehöriga finge komma dit. De hade icke haft, sade hon, något egentligt utbyte av besöket i Uppsala domkyrka, därför att många av de värdefullaste konstverken varit nedpackade och bortskickade.

Så är det: överallt var vi ha våra barn och ungdomar möter dem i en eller annan form den brutala verklighet, som omger oss. Varje tro på att man skulle kunna ställa ungdomen utanför detta är, såvitt jag förstår, verklighetsfrämmande. Så är det som jag kommer fram till min slutsats, att varje uppfostran, som vill uträtta något och som vill betyda något, måste acceptera detta faktum. Skulle man hoppa över att tala om kriget och dess återverkningar, vore det detsamma som att fly från den verklighet, som omger oss. Den, som flyr verkligheten, förlorar sitt grepp om ungdomen icke bara i dessa saker utan tyvärr också i andra. I hem, där fadern är eller varit inkallad eller där han är hemvärnsman eller där modern är beredskapskvinna, skulle det där gå eller skulle det där vara lämpligt för övrigt att dölja allt detta och säga: Dessa saker är något, som icke angår de unga? Tvärtom. Jag tror, att det är klokt att se sanningen i vitögat och söka taga vara på ungdomens intressen och lämna dessa intressen till att bli ett intresse för vår frihet och vår fred.

Därför är det jag måste säga mig, att värntjänsten kan icke vara av skadlig beskaffenhet utan att den tvärtom i dagens läge är en väg, som anvisar möjligheter för oss att sätta ungdomen på en naturlig plats i det hela.

Värntjänstutbildning för skolungdom. (Forts.)

Den andra motivering, som man här använt sig av för avslagslinjen, har varit, att man har sagt, att man skall icke militarisera ungdomen. Jag föreställer mig också, vilka avskräckande exempel man i varje fall i de personliga resonemangen, men även i någon mån i kammaren berört, vart det kan leda till på andra håll ute i världen, där en sådan militarisering har skett. Men den, som påstår, att föreliggande förslag skulle vara liktydigt med en militarisering av ungdomen, vet i själva verket ej, vad en militarisering i grund och botten innebär. Vore det så, att vi här skulle uppfostra vår ungdom att i slavisk lydnad tjäna ett härskande statsparti, att med järnhård disciplin följa statens ledare utan att själv fråga efter det bästa och riktigaste, då kunde man tala om en militarisering. Och vore det fråga om att rycka ungdomarna från föräldrarna och skicka dem till stora militärläger, dra dem bort från hemmen för att fostra dem till en krigarkast, då kunde man tala om militarisering. Och vore det fråga om att underblåsa en nationalistisk propaganda, aggressiv gent emot grannstaterna, en anda som prisade kriget som ett för friska och sunda folk naturligt och ofrånkomligt stadium, då kunde man tala om militarisering. Men så är ju inte fallet här. Här är det fråga om att för vissa kategorier anordna en veckas vapen- och skjutövningar och att för andra grupper söka ge några dagar för ökad idrottsverksamhet, ägnade simning, orientering och dylikt eller visst samhällsgagnande arbete i övrigt, som uppövar förmågan att delta i brandsläckningar och sådana saker. Visserligen är det här fråga om insatser, som äro betingade av krigsförhållandena i världen men som icke på något sätt kunna sägas skapa hos de unga en krigisk mentalitet.

Den tredje linje man här går fram efter, då man yrkar avslag, innebär att förslaget inte omfattar all ungdom utan endast vissa grupper som äro privilegierade. Bakom detta tal ligger det en viss misstro mot den ungdom, som går i våra realskolor och läroverk. Det är klart att läroverksungdomen, som håller på med sina teoretiska studier och som i stort antal aldrig mött de sociala problemen ute i livet, inte blivit på samma sätt realistiskt lagd som arbetar- eller bondpojkar, som redan trätt in i sitt yrke och fått pröva på livets allvar. Det är naturligt att det bland läroverksungdomen kan förekomma en större grad av spekulation och famlande. Om jag vågar använda det gamla Almqvistska uttrycket, tillämpat på dagens situation, skulle jag vilja påstå, att även läroverksungdomen är bättre än sitt rykte. Det finns ingen anledning att möta denna ungdom med en utpräglad misstro. Sådant skadar mer än det gagnar.

Utskottsförslaget pekar för övrigt hän emot en utveckling av den art, att man skulle åstadkomma en demokratisering — om det ordet i det här sammanhanget kan tillåtas — av den verksamhet det här är fråga om. Jag måste säga att jag på denna punkt har svårt att förstå den ståndpunkt, som utvecklas i den reservation, som är avgiven av herr Per Gustafsson m. fl., där man vill koppla bort dem som äro mellan 15 och 16 år. Det svar som herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet avgav därvidlag tycktes mig vara till fyllest och uttömmande.

Enligt den fjärde angreppslinjen skulle förslaget inte ha något militärt värde. Jag överskattar självfallet inte värdet av denna värntjänst. Det är klart, att om man mäter saken med militär måttstock kan den inte ha så stort värde, men å andra sidan tror jag inte att vi skola bagatellisera vad det här kan bli fråga om. Om vi skulle komma i krig — vilket vi alla hoppas icke göra — bleve väl ändå situationen den, att vi måste sätta in hela vår kraft på att lösa de uppgifter, vi då hade att möta. Det gällde då att ta ut den kraft, som överhuvud taget går att ta ut. Men det läget förutsätter också, såvitt jag kan förstå, inte bara ett uttagande av all den kraft som kan tagas ut, utan också

Värntjänstutbildning för skolorngdom. (Forts.)

ett användande av det tillgängliga folkmaterialiet på bästa möjliga sätt. Jag tror att det då inte är alldeles betydelselöst, om man för vissa enklare uppgifter, vissa enklare bevakningsuppgifter, vissa enklare orienteringsuppgifter och vissa enklare brandskyddsuppgifter och dylikt hade att tillgå ungdomarna. Om olyckan skulle komma över vårt land och vi skulle härjas av eld och svärd, skulle vi sannnerligen behöva även denna hjälp, och jag tror att varken herr Gustafsson i Bogla eller fru Skoglund-Lindblom eller någon annan i denna situation skulle ta upp en principiell diskussion, huruvida vi skulle begära ungdomens medverkan eller icke. Jag tror att även de svenska mödrarna i den situationen med tillfredsställelse skulle se, att här spändes alla krafter för att reda upp den situation, som för oss alla vore fruktansvärd. Jag tror därför också att vi i detta avseende skola kunna säga oss, att det förtroende vi genom ett bifall till värntjänstförslaget visade ungdomen inte skulle missbrukas. Det skulle inte komma att svikas. Vi befinna oss — det har understrukits från herr statsrådets sida — i ett så farofyllt läge, att man utan överdrift kan påstå, att det på långliga tider inte varit så allvarligt. Vi måste göra en kraftanstängning, en kraftanstängning som kanske inte gjorts under generationer — men vi måste göra den. Både minnet av de insatser våra fäder förr ha gjort och det ansvar vi ha för att hålla landets frihet och självständighet vid liv ställa i det fallet krav på oss.

Slutligen tror jag också att man i det här sammanhanget skall söka tänka något på hur den ungdom, det här är fråga om, själv tänker i dessa ting. Det är säkert att den till överväldigande del är svensk till inställning och sinnelag. Den är så pass mogen, att den lever med i händelserna och diskuterar dem, den är så pass mogen, att den, om faran skulle komma över oss, verkligen skulle vilja göra sin insats. Skjuta vi den ungdomen åt sidan, får den inte göra något, lita vi inte på den, betyder det att inom ungdomens leder växer fram misströstan och missmod — och en sådan inställning kan leda fram till tråkiga konsekvenser. Det är bättre att ta vara på den goda vilja som här finns och att söka under kontroll ifrån samhällets sida ge denna goda vilja en klar och bestämd inriktning.

Jag tvekar inte, herr talman, att yrka bifall till Kungl. Maj:ts av utskottet tillstyrkta förslag, och jag hoppas att kammarens beslut i denna fråga skall bli positivt.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Holmdahl**: Herr talman! Det vore kanske inte så mycket att tillägga efter de mycket innehållsrika och sakligt orienterade anföranden som hållits då det gällt att försvara statsutskottets ståndpunkt, som intagit en alltigenom positiv inställning till propositionens förslag, och likaledes då det gällt att göra upp mellanhavandena mellan statsutskottets majoritet och representanterna för huvudreservationen. Den föregående ärade talarens anförande gör att jag kan inskränka mig till några randanmärkningar. Men då en hel rad av avslagsmotionärerna här uppträtt, tycker jag inte det kan vara olämpligt, att också från statsutskottets majoritets sida ännu någon tar till orda.

Liksom flera föregående talare kan jag inte låta bli att erinra om det ganska egendomliga utgångsläget här. Riksdagen har förra året skrivit och begärt ett förslag av Kungl. Maj:t — efter mycket klart angivna riktlinjer. Kungl. Maj:t har lagt fram ett sådant förslag. Kungl. Maj:t har följt riktlinjerna, och så går man nu till attack emot detta förslag från så många håll

Värntjänstutbildning för skolungdom. (Forts.)

i denna kammare. Jag kan inte underlåta att till kammarens protokoll idag åberopa de ord, som en enhällig riksdag skrev i följ i denna sak. De lyda så:

»Riksdagen ansåge för sin del skäl föreligga för ett skyndsamt övervägande av frågan om anordnande för den mognare skolungdomen av en utbildningsverksamhet, inriktad på i huvudsak de verksamhetsgrenar, som i motionen åtsyftades.» Och motionen hade yrkat på »en skyndsamt utredning om införande av skjututbildning för gossar samt utbildning i röda kors- och lottaverksamhet för flickor vid de högre allmänna läroverken och motsvarande läroanstalter».

Alltså: riksdagen skriver här klart och tydligt och beställer ett förslag, men när förslaget kommer på bordet är det en så stor del av kammaren, som inte alls vill veta av förslaget.

De omständigheter som förklara detta ovanliga förhållande ha redan berörts. Senast har herr Gustafsson i Bogla velat försvara avslagsmotionen. Han har gjort det bl. a. genom att vilja hävda, att motionen var ett uttryck för en allmän uppfattning hos medborgarna i detta land. Ett ganska anmärkningsvärt uttalande, ty när motionen väcktes kunde inte medborgarna i detta land ha hunnit bilda sig någon som helst uppfattning om det förslag som förelåg i den kungl. propositionen. Hela resonemanget tyder på att ecklesiastikministern säkerligen hade alldeles rätt i sitt uttalande, att det naturligtvis är den opinionsbildning, som på ganska giltiga grunder förekommit kring sakkunnigförslaget, som varit den drivande kraften också vid motionens framläggande och icke ett mera ingående studium av propositionens innehåll.

Jag måste, herr talman, säga, att man med de linjer, efter vilka oppositionen nu går fram — framför allt då man hävdar en principiellt motsatt ståndpunkt till den som propositionen och statsutskottets övervägande flertal intagit — invecklar sig i underliga, för att inte säga vidunderliga, motsägelser. Det är överhuvud taget ett utomordentligt oklart principiellt utgångsläge för dem som här anfört principiella skäl mot propositionen och utskottsförslaget. Jag vill endast erinra om att här ha riksdagens båda kamrar, så vitt jag vet andra kammaren enhälligt, beviljat stora anslag till den nya hemvärnsorganisationen, för vilken det är bestämt, att ungdom redan från 16-årsåldern mottages för att övas i vapnets bruk. Det har inte hörts någon opposition från denna kammare i hemvärnsfrågan. Så kommer det en kungl. proposition och begär att även i skolan motsvarande åldersklasser skola få någon skjututbildning. Då vakna samvetena, då finner man det principiellt äventyrligt och farligt. Jag måste säga, mina damer och herrar, att det är en dubbel bokföring, om man anför principiella skäl mot det föreliggande kungl. förslaget men ändå i en rad av beslut har genomfört hemvärnsorganisationen, med bestämmelse om att 16-årig ungdom där får övas. Deras uppträdande, som här varit med om dessa beslut och nu tillåta sig anföra »starka principiella betänkligheter» mot att motsvarande åldersgrupper i våra skolor få i någon mån en motsvarande utbildning under en kort tid, måste bero på ett rent stämningsläge. Någon klar tanke bakom ett sådant principiellt ståndpunkts-tagande kan åtminstone jag för min del inte upptäcka.

Jag kan inte låta bli att ytterligare något beröra herr Gustafssons i Bogla principiella betänkligheter. Han säger, att detta som föreslagits i denna proposition är främmande uppgifter för skolan. Att skolans ungdom skall övas i vapnets bruk, som hans ord följ, är något mycket främmande för skolan. Ja, det är alldeles riktigt. Jag instämmer med dem som anse att skolan i första hand skall få ägna sig åt sina egentliga undervisande och uppfostrande uppgifter. Jag har ingenting att invända emot att man säger, att skolan i främsta rummet skall arbeta för sitt eget ändamål. Jag ställer mig ofta tvek-

Värntjänstutbildning för skolorndom. (Forts.)

sam då det kommer krav från olika håll, att skolan skall tillgodose än de ena och än de andra intressena. Men, mina damer och herrar, vad gäller det här? Här gäller det inte ena eller andra intresset, här gäller det en fråga där hela landets självständighet och oberoende är insatsen. Här gäller det den nationella samlingen kring vårt oberoende och vår frihet. Skall den stämning, som förenar alla de vuxna i detta land, göra halt vid skolans dörrar? Det är naturligtvis en ohållbar ståndpunkt. Via hemmen komma barnen i alla fall — som någon av de föregående talarna har erinrat om — in i den hårda verkligheten och i det hårda klimat som nu omger oss och i vilket vi leva.

När man säger att man ålägger skolan främmande uppgifter, så fäster jag uppmärksamheten vid, ärade ledamöter av kammaren, att hela folkskolan är undantagen i det egentliga värntjänstförslaget. Det är ingen här som har rest några som helst betänkligheter mot den låt mig säga utvidgning av friluftsdagarnas uppgift som här föreslås i propositionen och statsutskottets utlåtande; några övningar av militär natur förekomma inte enligt förslaget i folkskolan. Folkskolan är fullkomligt undantagen och jag anser att detta är alldeles riktigt. Där har bara lagts in i friluftsdagarna vissa civila beredskapsuppgifter för pojkar och flickor, som fullständigt gå ihop med vårt gamla program för friluftsdagarna. Något annat har inte skett, och därför ha heller inte mot huvudparten av det förslag som föreligger i den kungl. propositionen kunnat införas några betänkligheter. Men ändå ställer man sig avvisande, emedan »skolans ungdom inte skall övas i vapnets bruk».

Hur förhåller det sig nu med detta? Förslaget innebär praktiskt taget, att ungdom i 16-årsåldern och därutöver under en vecka före läsårets början får tillfälle till skjututbildning. Med andra ord: även när det gäller dessa åldersgrupper har förslaget tagit mycket noga sikte på att här får skolan icke rubbas i sin egentliga verksamhet, här får icke något intrång göras ens ifråga om de högre skolornas arbetsprogram, och därför har man förlagt denna militärt betonade utbildning huvudsakligen till sex dagar före läsårets början.

Jag fäster uppmärksamheten vid detta, att man tagit hänsyn till skolan och dess egentliga uppgifter på alla stadier. Det kungl. förslaget innebär icke något ingrepp i skolornas normala verksamhet på annat sätt än vad jag redan sagt, nämligen att friluftsdagarna få ett innehåll, delvis avpassat med tanke på behovet av vad man kan kalla den civila beredskapen. Man har hållit läsåret fullständigt fritt från dessa vapenövningar. De skola försiggå under sex dagar, som placeras före läsårets början, och deltagandet göres obligatoriskt. Därmed återkommer jag till min nyss nämnda frågeställning: kan någon göra gällande att man på principiella grunder å ena sidan kan vara med om att skapa ett hemvärn, där tillfälle gives för 16-åringar att medverka, och å andra sidan framhålla principiella betänkligheter mot att samma åldersgrupper skola få en förutbildning i vapnets bruk; det är huvudsakligen skjututbildning det gäller. Som jag sagt kan jag för min del inte finna, att det föreligger något egentligt sammanhang i ett sådant ståndpunktstagande. Jag anser, att den på principiella grunder fotade oppositionen här har en utomordentligt svag motivering. Den är känslöbetonad. Jag förstår mycket väl denna känslöbetonade inställning. Men om man vill reflektera över sammanhanget och verkligen sätta sig in i vad förslaget innebär, om man vill observera att förslaget innebär, att man håller skolan fri från de militärt betonade övningarna, måste jag säga, att det är mycket svårt att förstå, att vederbörande vilja vidbliva sina principiella betänkligheter.

Jag skall till sist, herr talman, endast vända mig med några sakliga anmärkningar mot »huvudreservationen», som den här ofta benämnts. Jag kan inskränka mig till att bemöta det i övrigt så utmärkta anförande som stats-

Värntjänstutbildning för skolorndom. (Forts.)

utskottets ärade vice ordförande herr Conrad Jonsson höll. Det är alltså diskussionen mellan företrädarna för majoriteten i statsutskottet och företrädarna för herr Gustafssons motion, som jag ville fortsätta under några minuter.

Herr Conrad Jonsson sade, att det finns två skäl för herr Gustafssons reservation. Det första skälet var, att det inte är möjligt att införa skjututbildning i alla realskolor. Det finns många realskolor med litet elevantal, där mer än hälften av eleverna är flickor, och där blir det för få i de högsta klasserna för att man skall kunna anordna sådana övningar, och detsamma gäller en del av våra kommunala mellanskolor. — Jag har inte refererat sakskillnaden mellan huvudreservationens och utskottsmajoritetens förslag, men som vi veta föreslås i denna reservation, att man skall skära bort skjututbildningen för realskolans avgångsklass och gymnasiets första ring. Man skär bort en klass över hela linjen och vill endast införa skjututbildning för de tre översta gymnasieringarna. — Det första skälet härtill var, som sagt, att vi ha en rad små realskolor, där eleverna på grund av sitt ringa antal inte kunde övas. Ja, detta har propositionen liksom statsutskottets majoritet tagit hänsyn till. Man har också sagt att om det inte går att tillfredsställande ordna saken inställer man dessa övningar. Man har sagt, att om vuxna pojkar, som gå en klass under, vilja delta, så kan man bilda en sådan där grupp av 3 och 4 klassen i realskolan som får utbildning. Men jag kan inte förstå, att det finns något som helst skäl att utan vidare skära bort denna stora grupp av manlig ungdom i realskolans avslutningsklass därför att det finns ett antal skolor med svagt besatta klasser. Jag vill erinra om att till denna skoltyp höra några av vårt lands största läroverk, såsom exempelvis de mycket stora kommunala mellanskolorna i Stockholm och Göteborg. Där finnas hundratals gossar, som behöva och utomordentligt gärna vilja delta i sådan skjututbildning.

Det har enligt min mening från huvudreservanternas sida icke anförts några verkligt grundade skäl till att man inte vill gå längre ned än till 16-årsåldern, som gäller för hemvärdet. Hur förhåller det sig då med denna åldersgräns inom realskolans och de kommunala mellanskolornas avslutningsklasser? Rörande den saken finns inte inom skolöverstyrelsen någon utarbetad statistik, men man kan få ett gott stickprov, om man utgår från det elevantal som avlade realskolexamen under 1940. Sammanlagt var det 7,861. Av dessa voro 6,247 17 år när de avlade examen. De skulle alltså, under förutsättning att förslaget varit genomfört, ha börjat sin värntjänst i skolorna det år, varunder de fyllde 16 år — således exakt samma åldersgräns som gäller för hemvärdet. Finns det under sådana förhållanden anledning skära bort denna stora grupp av ungdomar, som ha uppnått samma ålder som är föreskriven för inträde i hemvärdet? Endast 1,614 av dem, som avlade realexamen samma år, voro då 16 år; de voro alltså 15 år då de skulle börja övningarna. Man kan därför med fullaste fog påstå, att även detta andra skäl till att man vill hålla fast vid 16-årsgränsen visar sig utomordentligt svagt när man undersöker de faktiska förhållandena. När man härtill lägger de uppgifter som ecklesiastikministern lämnade, nämligen att man i huvudreservationen skär bort ungefär 40 procent av det antal manlig ungdom, som annars skulle ha fått del av denna skjututbildning, måste jag säga att jag står fast vid vad jag yttrade också under statsutskottets plenum, att jag ännu inte hört ett enda sakligt skäl för att man skall besluta denna jämkning av den kungl. propositionen.

Det vore mycket av intresse att tillägga, men det är många talare anmällda och vi ha en oerhört lång föredragningslista. Jag vill bara till sist säga, att när man här vill mönstra ut de övningar, som skola förekomma i skolorna enligt detta förslag, och påstår, att dessa inte ha någon uppfostrande karaktär, kan jag omöjligen gå med på detta resonemang. Det är väl ingen som icke

Värntjänstutbildning för skolgång. (Forts.)

förstår, att i en tid som denna det är av utomordentligt uppfostrande betydelse att också ungdomen i våra skolor ställas inför samhälleliga uppgifter och får känna, att samhället väntar något av den. Jag är övertygad om att den hjälp, som skolgångdomen lämnat t. ex. åt jordbruket och olika yrken överhuvud taget under den föregående sommaren, varit till gagn i uppfostrande syfte. Jag är likaledes fullt övertygad om att låter man ungdomen också få bereda sig för civila eller militära beredskapsuppgifter, med den förnuftiga avgränsning som här har föreslagits, har detta sin stora uppfostrande betydelse. Ungdomen kommer därigenom lättare att känna och inse ansvaret för och få känslan av samhörighet med det hela.

Herr talman! Jag tillåter mig yrka bifall till statsutskottets här föreliggande förslag.

I detta anförande instämde herr *Nylander*, fröken *Andersson* samt herrar *Persson* i Falla, *Lindmark*, *Petersson* i Gäddvik, *Liedberg*, *Larsson* i Karlstad, *Sefve* och *Nilsson* i Göingegården.

Fru Andersson: Herr talman! När jag här tar till orda är det för att göra mig till tolk för flertalet av kvinnorna ute i bygderna. De vänta och hoppas nämligen att andra kammaren i dag skall avslå Kungl. Maj:ts proposition i vad den gäller utbildning i skjutning.

Jag tror jag vågar säga, att om riksdagen avslår propositionen, så har man inte bara tillmötesgått en mycket allmän önskan ifrån kvinnornas och mödrarnas sida, utan man har också därmed sagt ifrån att man inte under några förhållanden vill vara med om att fatta beslut i en fråga, som är direkt framsprungen ur den mentalitet, som kriget skapat fram, och detta är för mig det avgörande. Om vi skulle fatta beslut i propositionens riktning, skulle detta — så har det ju sagts ifrån många olika håll här — icke komma att få någon praktisk betydelse för den närmaste framtiden, men däremot — det är också min övertygelse — vara ägnat att skapa både olust och misstämning. Jag tror icke någon av kammarens manliga ledamöter blev på minsta sätt överraskad över den spontana reaktionen bland kvinnorna, när de s. k. sakkunnigas förslag blev mera allmänt känt och vi fingo klart för oss, vad detta i realiteten innebar. Jag tror snarare det var vad man hade väntat. Det är visserligen sant, att propositionen och utskottets förslag icke ha mycket gemensamt med de sakkunniges betänkande, men där finns ändå tillräckligt mycket för att det skall kunna motivera ett avslag.

Jag vill nu endast med några ord deklarerera min och många andra kvinnors synpunkter på värntjänstfrågan. Det har sagts, att man tycker att vi kvinnor, när vi ta till orda, anlägga så högst kvinnliga synpunkter i våra anföranden. Då måste jag ändå som motvikt framhålla att det också sagts, att det är kvinnorna som skola fostra barnen och att det är på kvinnorna det beror, om det lilla intellektuellt försvarslösa barnet, som vi fått i vår vård, skall få växa upp till en god och samhällsnyttig medborgare med sinnet öppet för det goda och vackra och med vilja att främja fredliga värv. Vi skola med andra ord försöka få barnen att se på världen med ögon, som inte i förväg äro fördunklade av krigshat. Jag ställer nu denna undran, åtminstone till mig själv: skola vi framdeles kunna göra detta, om vi i dag, därför att ett krig hotar att föröda världen, besluta om en värntjänst som tar sikte på militära övningar, mer eller mindre kvalificerade? Fatta vi ett sådant beslut, ha vi sagt ifrån, att krig är ett nödvändigt ont och att vi acceptera detta förhållande genom att sätta vapen i händerna på ungdom, som inte kan göras ansvarig för något som de själva inte vare sig haft eller ha någon möjlighet att öva inflytande på. Jag föreställer mig, att ungdo-

Värntjänstutbildning för skolgångdom. (Forts.)

men ändå är tillräckligt förständig att inse, att här gäller det inte en idrottslig prestation, utan här gäller det att lära sig skjuta, att hantera ett skjutvapen för att döda, och det är detta kvinnorna inte vilja vara med om.

Det har aldrig varit någon lätt uppgift att fostra barn, och det är det ändå mindre i tider som dessa. Men jag tror, att kvinnorna som uppfostrarinnor skulle mista en stor del av sin auktoritet, om vi ett enda ögonblick gäve avkall på vår förvissning, att det kan gå att även i en ond tid fostra barn till tro på det goda och sanna och vackra i världen, även om förutsättningarna därför inte äro så särdeles gynnsamma just nu.

För inte så länge sedan diskuterade vi här i kammaren befolkningsfrågan och de åtgärder som borde vidtagas för att eventuellt kunna råda bot på den sjunkande nativiteten. Då framhölls av en kvinnlig kammarledamot, att kvinnorna måste känna trygghet i tillvaron, om de överhuvud taget skulle ha lust att sätta barn i världen. Vi komma inte att känna denna trygghet, om vi redan innan ett barn är fött veta att detta barn, innan det ens hunnit trampa ut barnskorna, skall övas i skjutvapens bruk i avsikt att lära sig att försvara sig och sitt land, som det så vackert heter här, vilket emellertid i realiteten är det samma som att man skall lära sig skjuta för att kunna döda.

Som kvinnor måste hela vårt inre opponera sig mot en sådan uppfostran liksom vi också vägra att inordna i vår tankevärld tron, att vad som nu sker inte skall kunna undvikas framdeles. Om riksdagen verkligen måste besluta om värntjänst för skolgångdomen och om värntjänsten endast skulle behöva bestå i — vilket vi kvinnor inte ha det minsta emot — att ge ungdomen mera övning i fri idrott, skridsko- och skidåkning, orientering m. m. sådant, kan jag inte förstå varför riksdagen skulle behöva besluta om värntjänsten. Kalla det gärna för en värntjänstutbildning, men sådana möjligheter måtte vi väl ha i fråga om den uppväxande ungdomen utan att här behöva besluta om »värntjänst». Jag har den uppfattningen, att ingen skulle ha det minsta att anmärka, om vi kunde få fram den sidan av saken på ett annat sätt, bara vi sluppe besluta om värntjänst och sluppe kalla detta så. Om vi eliminerade de rent militära övningarna och det endast gällde den fysiska fostran, tror jag inte att någon skulle ha något att invända däremot vare sig av ekonomiska skäl eller av samvetsbeträkligheter.

Det sades av en talare, att de som nu yrka avslag på utskottets förslag måste vara ganska verklighetsfrämmande. Varken jag eller alla de kvinnor, vilkas talan jag för, äro på något sätt verklighetsfrämmande. Vi förstå mycket väl, att denna utökade fysiska utbildning av ungdomen kan behövas, och mot den ha vi ingenting att invända. Jag tycker i varje fall, att man inte skall kunna säga om oss kvinnor, att vi i en tid, då vårt land är i en farofylld belägenhet, äro på något sätt verklighetsfrämmande. Jag skulle kunna erinra om vad vi ha uträttat som kvinnor i detta avseende, och därmed syfta jag på den kvinnliga beredskapstjänsten. Vi ha ställt våra krafter i samhällets tjänst, och då tycker jag inte att man skall få lov att påstå, att vi kunna betecknas som verklighetsfrämmande.

Det sades också från någon talare här att man inte skall skjuta ungdomen åt sidan utan ta hänsyn till ungdomens önskemål. Jag är inte så övertygad om att ungdomarna i gemen ha någon större längtan efter att få lära sig skjuta. Det kan väl hända att en stor del har det, men i så fall finns det ändå möjligheter för dem att öva sig. Jag för min del skulle icke vilja vara med om att skjuta ungdomen åt sidan när det gäller de rent idrottsliga grenarna av värntjänsten. Finns det någon möjlighet här att fatta ett beslut, som tar sikte på ungdomens fysiska fostran, ha varken jag eller några andra kvinnor något emot detta.

Jag har varit med om att underteckna den motion, vari yrkas avslag på värn-

Värntjänstutbildning för skolgångdom. (Forts.)
tjänstförslaget, men nu har det framställts ett annat förslag, som jag anser mig kunna ge min anslutning till. Därför skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till herr Bergmans reservation.

Herr **Holmdahl** erhöll ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag måste säga att den föregående talarinnan verkligen var en övertygande och sympatisk representant för den principiella oklarhet, som ligger bakom yrkandet om bifall till herr Johan Bergmans reservation.

Jag vill till den ärade talarinnan bara ställa två frågor med anledning av hennes eget resonemang. Hon säger: vi vilja icke gå med på detta värntjänstförslag, emedan vi inte vilja befordra krigsmentaliteten. Min första fråga är: Tror fru Ebon Andersson, att krigsmentaliteten i detta land har befordrats genom våra inkallelser eller genom upprättandet av vårt hemvärn? Är det inte så att vi kunna påstå, att här finns ingen krigsmentalitet och kommer inte heller att finnas i vårt land. Vi bereda oss för en eventuellt oundviklig olycka, som vi hoppas icke skall inträffa. För att rädda vår frihet och vårt oberoende göra vi detta.

Den andra frågan som jag vill rikta till fru Ebon Andersson hänger samman med följande resonemang från hennes sida. Hon vill icke gå med på detta förslag om värntjänst, ty om vi bifalla det ha vi erkänt att kriget är något nödvändigt ont. Snälla fru Ebon Andersson, vi hålla på för närvarande att sätta hela vår ekonomiska välfärd på spel genom uppoffringar för försvaret. Vad beror detta på? Beror det inte på att vi funnit, att kriget i den nuvarande verkligheten uppenbarligen är ett nödvändigt ont — tills vidare — varemot vi måste rusta oss?

Det är dessa frågor jag vill ställa, och jag anser att fru Anderssons uttalanden bekräfta vad jag sagt, att det finns inte något riktigt logiskt sammanhang i de ståndpunkter man från det hållet söker hävda.

Herr **Lindén**, som jämväl för kort genmäle erhöll ordet, anförde: Jag fäste mig, herr talman, vid ett uttryck av fru Ebon Andersson. Fru Andersson sade sig föra alla de kvinnors talan, som stå bakom oppositionen. Med detta uttryck kunde kammaren lätt få den föreställningen, att hennes uppfattning är identisk med det socialdemokratiska kvinnoförbundets uppfattning. Jag vet nu icke i vad mån fru Andersson har fullmakt att föra det socialdemokratiska kvinnoförbundets talan, men detta förbund har inför den spontana reaktion, som fru Andersson talade om, antagit en resolution, däri man bland annat säger: »Högre än de egenskaper, som de sakkunniga i sin målsättning ange vara nödvändiga, ja oundgängliga att hos ungdomen framfostra — naturlig auktoritetstro och lyd-nadsplikt — sätta vi en utveckling, påbörjad på tidigast möjliga åldersstadium och avsedd att av ungdomen göra demokratiska medborgare med självständig tanke- och omdömesförmåga samt ansvars känsla och självdisciplin.» Hur når man då fram till detta? Jo, det anser sig förbundets verkställande utskott kunna sammanfatta på följande sätt: »Vi anse oss kunna ge vår anslutning till förslaget i den del, som avser att införa obligatoriska friluftsdagar vid folkskolorna samt utöka och, beträffande allmän idrott och friluftsliv, effektivisera friluftsdagarna vid läroverken.» Vidare skriva de: »Vi vilja uttala vårt bestämda avstyrkande av att militärt betonade övningar införas för elever i folkskolorna samt för elever på motsvarande åldersstadium i läroverken.» Jag kan på dessa två punkter inte finna någon skillnad mellan kvinnoförbundets officiella ståndpunktstagande och Kungl. Maj:ts och statsutskottets ställningstagande. Det säges också: »I den mån lägerverksamhet kan anses önskvärd, bör den på fullt frivillig grund omhänderhas av de folkliga och ideella sammanslutningar, som

Värntjänstutbildning för skolungdom. (Forts.)

redan bedriva sådan verksamhet.» Även på den punkten är det socialdemokratiska kvinnoförbundet icke främmande för den tanke, som tagit sig uttryck i statsutskottets hemställan.

Fru **Andersson** erhöll, likaledes för kort genmäle, ordet och yttrade: Herr talman! Med anledning av herr Holmdahls fråga om inkallelserna skapat en krigsmentalitet, ber jag endast med några korta ord få säga, att det är väl i alla fall litet skillnad mellan ungdomar i 16-årsåldern och män, som inkallats för att fullgöra en förstärkt försvarsberedskap. Jag sade i mitt anförande, att barnen — till barn räknar jag även barn i ganska hög ålder — äro intellektuellt försvarslösa. Vad vi sätta dem till att göra, måste de göra, även om det inte alltid stämmer överens med deras egen uppfattning. Många gånger ha de icke hunnit bilda sig någon uppfattning alls i de olika frågorna. Det är därför, som jag anser, att man här kan tala om så stor skillnad mellan dessa kategorier, att man överhuvud taget icke kan dra upp någon jämförelse mellan vad som kan bli följden av övningar i vapnets bruk, när det gäller ungdom på 16 år och när det gäller män, som inkallats till försvarsberedskap.

Vad jag särskilt fäste uppmärksamheten vid i fråga om de sakkunnigas betänkande var, att de sakkunniga ville göra dessa vapenövningar obligatoriska. Man öppnade emellertid icke samma möjligheter för dessa 16-åringar som för män i vapenför ålder, när det gäller frikallelse. Det finns ju en kategori värnpliktiga, som kallas för samvetsömma. Vilja de icke använda vapen, finns det ju möjligheter för dem att bli befriade därifrån, men ungdom i 16-årsåldern har man icke givit samma möjligheter i den vägen, fastän de många gånger inte hunnit bilda sig någon uppfattning alls om sådana saker, som det här är fråga om.

Härefter anförde:

Herr **Bergvall**: Herr talman! Vi ha debatterat denna fråga i åtskilliga timmar och jag tror knappast det är möjligt att avvinna frågan några nya synpunkter. Jag skall därför för min del försöka att endast med några korta ord motivera, varför jag funnit mig böra ansluta mig till utskottsmajoriteten i förevarande ärende.

Jag vill förutskicka, att enligt min mening går huvudskiljelinjen i den här frågan icke mellan utskottsmajoriteten å ena sidan och reservanterna å den andra sidan, utan den går mellan dem som önska ett positivt resultat å ena sidan — d. v. s. först och främst utskottsmajoriteten, men även de reservanter exempelvis, som stå för den reservation, som framburits av herr Gustafsson i Benestad m. fl. — och de, som gå på avslagslinjen å andra sidan. Jag kan förstå och respektera de motiv, som göra, att man ställer sig på avslagslinjen. Men jag har svårare att förstå, hur man skall kunna anpassa dem efter nuets läge. Jag kanske får den bästa illustrationen till vad jag menar, om jag anknuter till ett par reflexioner, som gjordes av fru Ebon Andersson, som hade ordet strax före mig. Denna talarinna berättade, att hon nyligen bevisat en diskussion i befolkningsfrågan och där hade man, som hon ansåg, fullt riktigt sagt, att det icke var tänkbart få kvinnorna att sätta barn till världen, om de inte hade en känsla av trygghet. Hon anknöt till detta i fortsättningen av sitt yttrande och sade, att det kan icke vara möjligt att få kvinnorna att sätta barn till världen, om kvinnorna ha en känsla av att barnen knappast hinna växa upp, innan de skola övas i vapnets bruk. Jag undrar, om hon inte där gjorde sig skyldig till ett stort hopp i tankegången. Bristen på trygghet är väl icke manifesterad genom att vi nödgas öva vår ungdom i vapnets bruk. Den otrygghet, som fru Andersson talade om, beror väl på den hopplösa värld

Värntjänstutbildning för skolgång. (Forts.)

av krig och elände, i vilken vi för ögonblicket leva. Även om vi icke övade en enda människa i vapnets bruk, skulle känslan av otrygghet därför bli mindre? Tvärtom den skulle bli större. Ingen skulle livligare än jag önska, att den tid kunde komma, då man kan tala om fred och frihet utan att till dessa båda begrepp föga något om försvar. Men vi leva inte i den tiden, och det är därför vi måste syssla med sådana här tråkiga historier.

Jag är fullt villig att giva dem rätt, som säga, att denna fråga icke hör till de avgörande försvarsfrågorna. Det vore för övrigt tämligen orimligt påstå detta. Man behöver bara titta på kostnadssummorna, som återfinnas i slutet av betänkandet, och jämföra dem med de hundratals miljoner kronor för att icke säga miljarder kronor, som offrats på försvaret, för att förstå detta. Men därför att en fråga icke är av dominerande betydelse, är den väl icke oviktig. Detta förslag innebär dock ett led i vår strävan att rusta oss för det hemska tillstånd, som mot vår vilja kan bli verklighet. Det är ett led i strävandena att giva vår ungdom en chans att klara sig i de situationer, som kunna uppstå och — det är icke det minst viktiga — i den situationen göra en insats till landets försvar. Jag måste sålunda säga, att jag icke riktigt förstår, hur man i nuvarande läge kan fullfölja en argumentering utifrån pacifistiska synpunkter i detta sammanhang — jag säger det utan att däri lägga in någon bismak av ironi. Sådana synpunkter ha sitt stora moraliska berättigande och ingen hellre än jag skulle önska, att det vore möjligt vinna gehör för sådana synpunkter här i världen. Men hur skall det vara möjligt i denna tid? Vi leva inte i ett lufttomt rum, utan vi måste leva här på jorden, hur tråkig och ledsam den än är.

Jag tror också, och det är dit jag vill komma, att man högst väsentligt överdriver farorna för vår ungdom av den här utbildningen. Man har frammanat bilder från andra länder. Man har talat om, hur man där tränat ungdomen militärt. En talare läste upp något ur en tysk tidning, där man skriver om hur man börjar ängslas över, att man tar bort ungdomen ifrån intellektuellt arbete. Jag undrar, om man ändå icke målar i för orimliga färger, när man drar fram detta. Jag kan inte neka till, att jag, när jag hör dessa varningar, får en känsla av skrämmande kontrast vid tanken på den relativa idyll, som kännetecknade vapenövningarna i läroverken i min ungdom. Jag gick nämligen i läroverk på den tiden, då det bedrevs sådana övningar. Det är ungefär någonting liknande, som man nu vill sätta i gång med, naturligtvis kompletterat med det nya, som tiden fört fram. Här drar man fram exempel på ungdomsorganisationer i främmande länder för att motivera hur sådana här övningar kunna te sig. Om man tänker sig tillbaka till det tillstånd, som rådde i läroverken då vapenövningar bedrevs där, måste man med sinne för proportioner komma till, att det finnes icke underlag för dessa jämförelser.

Från deras sida, som gå emot Kungl. Maj:ts förslag och de positivt inställda reservationerna, har man sagt, att det icke är en stor försvarsfråga, som det här gäller. Gärna det. Det kan hända, att man från en del anhängares sida givit alltför stark relief åt denna frågas betydelse ur försvarssynpunkt, även om man, icke minst ur psykologiska synpunkter, kan göra gällande, att frågan har stor betydelse, men man har väl rätt att vända på repliken. Man kan säga, att är det något, som överdrivits i denna debatt, så är det riskerna och farorna, som kunna följa av detta måttliga och tama förslag.

Jag måste säga, att hade vi här i dag voterat om kommittébetänkandet — det nu förevarande förslaget är ju i förhållande till kommittéförslaget avsevärt förändrat — då skulle jag med glädje ställa mig på deras sida, som yrkade avslag. Där var man inne på felaktiga linjer. Här har man tagit bort vad som var oriktigt i det förslaget, och man diskuterar nu någonting helt annat.

Värntjänstutbildning för skolungdom. (Forts.)

Jag vill fråga dem, som åberopa sig på opinionen i landet mot den nu framlagda propositionen — jag tänker då inte bara på opinionen i denna kammarare — om de med handen på hjärtat kunna säga, att opinionen verkligen är bildad på grundval av det förslag, som nu ligger på riksdagens bord. Eller är det icke i stället så, att den opinionen är bildad på grundval av det kommittéförslag, som framlagts, och som är något helt annat. Det skulle förvåna mig utomordentligt, om jag icke har rätt, när jag ifrågasätter, att om vi icke hade haft detta betänkande som bakgrund för dagens diskussion, hade diskussionens vågor i dag icke gått hälften så höga.

Jag skulle beklaga, om de nu föreslagna åtgärderna skulle militarisera ungdomen. Det finns emellertid gudskelov inga förutsättningar härför i detta land. Mycket ledsamt skulle det vara, om det förslag till åtgärder, som man här framlagt för att sätta ungdomen i landet i stånd att reda sig i de hemska situationer, som kunna uppstå, och göra vissa insatser, i dag skulle avslås.

Jag tillåter mig därför, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Skoglund** i Umeå: Herr talman! Under den tid, som debatten pågått i denna fråga, ha meningarna klarnat, och de flesta av kammarens ledamöter veta redan nu, vilken ståndpunkt de skola intaga. Jag tror, att jag har anledning säga detta, därför att man tidigare förklarat, att åtskilliga av kammarens ledamöter skulle ha bildat sig en uppfattning i frågan på grund av låt mig säga, en eftersläpning och ett kvardröjande i gamla åsikter.

Av den debatt, som här har förts, framgår det, att meningarna äro rätt delade i den fråga, som vi nu diskutera. Herr Bergvall förklarade alldeles nyss, att han för sin del var böjd att tro, att majoriteten av svenska folket byggt sin ståndpunkt på ett förslag, om vars innehåll den ingenting visste. Jag skall ingenting säga därom, men om man ser på statsutskottets utlåtande, giver det anledning till den reflexionen, att man även där är rätt tveksam. Även där kommer ett visst missnöje och en viss olust till uttryck. Men man kan väl inte om statsutskottets ärade ledamöter säga detsamma, som herr Bergvall förklarade om svenska folket, att de icke veta, vad de yttra sig om. Här kommer statsutskottet — visserligen med en majoritet bakom sig — med ett förslag, som i stort sett bygger på den kungl. propositionen. Men den avdelning, varifrån utlåtandet ytterst stammar, består av 6 ledamöter, som i fråga om ståndpunkter spaltat upp sig på icke mindre än 4 linjer, representerande lika många åsiktsriktningar i den här frågan, som man nu från det håll, där man önskar positivt beslut, förklarar vara så ytterst enkel att ta ståndpunkt i. Här har man verkligen anledning tala om en urarvaförklaring från utskottets sida i förhållande till det förslag, som man haft att taga ställning till. Bara detta borde vara ett tillräckligt memento för kammarens ledamöter, när de nu gå att fatta beslut i frågan.

Herr Bergvall påbördade oss bland mycket annat, att vi här sträva efter att åstadkomma ett slags dimbildning, att vi söka dra för en ridå, som skall göra det omöjligt för ungdomar i svensk skolålder att fatta vad som försigår i världen. Det är icke alls vår mening. Vi ha vid vårt ställningstagande icke diskuterat detta. Vi äro mer än väl medvetna om, att den svenska ungdomen både bör och skall se, vad som sker i det som sker. Vår opposition, ifall vår inställning nu skall kallas så, riktar sig emot de rent militära momenten i det förslag, som här föreligger i olika nyanser till kammarens prövning. Vi ha ingenting att erinra mot, att man giver de idrottsliga övningarna ökat utrymme. Vi äro beredda att omedelbart fatta beslut om ett vidgande av ramen för ungdomens fysiska fostran i den egentliga folkskolan, och att fylla den med det civila innehåll, den bör ha. Vi vända oss endast mot de rent militära mo-

Värntjänstutbildning för skolgång. (Forts.)

menten. Vi äro beredda att utvidga de idrottsliga övningar, som redan förut bedrivs.

Här har det, om jag så får säga, andats oförstånd om vad som redan föresiggår i folkskolan. Jag hörde nyss en talare, som tydligen var okunnig om att skolplanen redan nu föreskriver, att undervisning skall ske i sådana idrottsliga grenar som skridskoåkning, skidloppning och simning. Detta finns emellertid och det gäller att bygga vidare på detta, och förslag härom äro vi motionärer beredda att biträda. Vi betrakta det för övrigt som en viktig angelägenhet.

Att skapa värnkraft och medborgaranda, som utgör en moralisk tillgång i avgörande ögonblick, är nog icke en teknisk fråga, allra minst en militärteknisk fråga. Här är, så vitt jag förstår, mera en fråga om miljö och uppfostran. Se på den ungdom, som i dag står på vakt vid rikets gränser. Senast i går fingo vi i anledning av herr Nilssons i Stockholm interpellation höra det erkännandet, att denna ungdom utför en gärning, som står på toppen av vad som kan åstadkommas.

Vår svenska ungdom av i dag visar en värnkraft, en medborgaranda, som vi äro beredda giva högsta betyg och varmaste erkännande. Därom råder ingen som helst tvekan, och detta är väl, mina damer och herrar, kriteriet på den inneboende och verkliga värnkraften. Men den ungdom, som gör denna vakttjänst, har aldrig deltagit i någon värntjänstutbildning. Den ungdomen har fostrats av de demokratiska folkrörelserna här i landet och av de politiska ungdomsorganisationerna som lagt ner icke så litet arbete för att få sina medlemmar, den svenska ungdomen, att tänka och leva socialt. Här har givetvis också den utveckling, som landet genomgått ekonomiskt, socialt och politiskt, skapat en miljö, i vilken ungdomen trives och av vilken den också fått sin medborgaranda. Man må sedan här diskutera om vad som är det ena och det andra, om det är miljön eller om det är uppfostran, som åstadkommit dessa resultat. Att det icke kan vara värntjänsten i skolorna, som skapat resultatet, den saken böra vi väl vara ense om. Värntjänst i skolorna har icke existerat här i landet under de senaste 23 åren, och ändå ha vi en medborgaranda, som ingen kan stiga upp och klaga över.

Av vad anledning vill man då liksom bygga på vad vi hittills haft. Vi äro ju redan nöjda. Man frågar vidare: vad är det för nytt som skall tillkomma? Vari består det komplement, som tydligen enligt åtskilligas mening är nödvändigt för att få ett resultat, som vi redan äro tillfredsställda med. Man handlar enligt den maximen, att en sak inte är så bra att den inte kan bli bättre. Den satsen kan ju synas bestickande nog. På frågan om vad som skall komma, svarar propositionen och det utskottsutlåtande, som vi just nu diskutera, att det i läroverken skall införas skjututbildning för eleverna i de tre, eller fyra högsta klasserna, och att varje elev årligen skall avlossa 50 skott. Allt det övriga — orientering, övningar i eldsläckning m. m. — är av den art, att det redan nu kan läggas in under idrotten och införas på de idrottsdagar, som vi väl skola få även vid den egentliga folkskolan.

Här behöva vi icke diskutera, om dessa 50 skott skola komma att stärka den s. k. värnkraften. Vad vi här ha att diskutera är givetvis frågan, huruvida avlossandet av de 50 skotten ökar det militära kunnandet. På den punkten skall diskussionen sättas in. Där kunna givetvis meningarna bryta sig. Där kommer påstående att ställas mot påstående. Personligen har jag den uppfattningen, att denna mycket blygsamma undervisning i skjutning icke kommer att innebära någon tillgång, då det gäller att öka det militära kunnandet. Det är kanske förmätet att citera protokoll från år 1917, men då förklarade man i riksdagen, att de skjutövningar, som då existerade och upptogo t. o. m. tre gånger så lång

Värntjänstutbildning för skolorndom. (Forts.)

tid som den det nu är fråga om, ur militär synpunkt icke betydde någonting, och jag skulle tro, att man kan säga samma sak om de nu föreslagna med kanske ännu större rätt.

Vi ha här praktiskt taget enhälligt beslutat utöka värnplikstiden till ett år jämte ett antal repetitionsövningar. Och varför? Jo för att de värnpliktiga skola hinna med alla de moment, som måste föras in i de militära övningarna. Jag tror, att vi kunna ena oss nästan alla om — även de positiva kretsarna — att läroverksskjutningen efter det program, som propositionen och utskottet skisserat, spelar en ringa om ens någon roll i ökandet av det militära kunnandet. Vi skola också observera — det har icke sagts i denna debatt, men det bör sägas — att utbildningen icke skall skötas av folk, som är fullt kvalificerat. Den skall överlätas åt lärare, som själva genomgått en snabbkurs. Man har följaktligen anledning att frukta, att det blir någonting av epautbildning över det hela, något som i sin tur borde än ytterligare försvaga det s. k. resultatet. Nej, låt i stället skytterörelsen, hemvärnet och landstormens ungdomsrörelse sköta denna sak nu som tidigare. Där finns det kvalificerat folk, där önskar man få taga hand om uppgiften, där kan man också driva saken så, att den ger det resultat, som man icke kan komma fram till i den egentliga skolan.

Här skall nu — det betonades starkt av skolöverstyrelsens chef, herr Holmdahl — utbildningen icke på något sätt inkräkta på skolans program och arbetsordning. Man skall förlägga den till en vecka före läsårets början. Ja, ur undervisningssynpunkt är det klart, att det är en mycket bra lösning. Men vad säga målsmännen? De äro kanske bosatta på andra orter än i läroverksstäderna och måste följaktligen skicka dit sina elever en vecka tidigare för att dessa skola få avlossa 50 skott — allt det övriga kan man ju, som sagt, lägga in på de redan nu vid läroverken existerande friluftsdagarna. Jag skulle tro, att man kommer att reagera inför dylikt, ty det måste betyda ett fördyrande av utbildningskostnaderna. Det är en tendens, som vi förresten ha anledning att se upp med. Vår strävan är ju annars — och borde vara det i denna tid i högre grad än eljest — att försöka förbilliga utbildningskostnaderna för ungdomen. Man har icke, så vitt jag förstår, tillräckligt uppmärksammat den ekonomiska sidan av saken, som jag tror, att den svenska allmänheten är rätt ömtålig för.

Därtill kommer en annan sak. Man skall avbryta ferierna. Även det torde vara vådligt. Icke därför att vilan är så nödvändig för alla — även om det nog finns vissa elever, som behöva ferierna för att återhämta sig efter den press, som de numera utsättas för i den moderna skolan. Men åtskilliga av dessa pojkar, de som komma från jordbrukarhemmen, deltaga i arbetet hemma, och ett avbrott betyder kanske i denna tid, då man ju klagat över brist på arbetsfolk vid jordbruket, en hel del. Jag undrar, om våra jordbrukare skulle vara glada över att deras arbetsföra pojkar ryckas från hemmet och arbetet för att genomgå denna kurs i skjutning under en vecka före terminen. Och den, som icke är jordbrukarepojke, är kanske arbetarepojke och nödsakad att under ferierna arbeta med något för att få en liten inkomst. Man kan visserligen säga, att inkomsten under en vecka betyder så litet. Men för den som litet har, betyder även sådant rätt mycket. Jag tror, att när man talar om att man skall vara lyhörd inför den misstämning som skulle kunna uppstå, därest förslaget skulle ramla, bör man också beakta, att man måste vara lyhörd även för de stämningar, som finns bland befolkningen ute i landet och som beröra den ekonomiska sidan av saken. Den drabbar målsmännen — och drabbar dem rätt hårt.

Till sist måste jag på förekommen anledning, som det heter, säga, att vår inställning till förslaget ingenting har med vår inställning till försvarsfrågan i allmänhet att skaffa. Man har drivit debatten dithän. Man har hungrat efter

Värntjänstutbildning för skolorndom. (Forts.)

argument, och man har sökt att skissera upp en motivering bakom våra synpunkter, som för de allra flesta av motionärerna är mycket fjärran. Här rymmas inom den krets, som står bakom motionerna, de mest olika schatteringar i fråga om uppfattning i försvarsfrågan, alltifrån de mest ivriga och till dem som äro reserverade, ja kanske t. o. m. kyliga. Varför har man kunnat samla sig om saken? Jo, därför att alla ha varit på det klara med att förslaget icke har någonting med försvarsfrågan att göra. Och då man söker lägga in i det som sagts något av pacifistiska tongångar, är det spekulationer för att komma oppositionen till livs. Jag tror, att alla, som vilja förstå denna sak, också inse, att med vår inställning till försvarsfrågan har vår inställning till den s. k. läroverksskjutningen ingenting att skaffa.

Låt mig så företaga en liten addition av de synpunkter, som jag sökt framföra. Vi ha riktat oss mot de militära momenten, framför allt mot den s. k. läroverksskjutningen, som vi mena vara betydelselös i fråga om strävandet att öka det militära kunnandet. Vi äro beredda att fatta beslut om en utvidgning av ramen för de idrottsliga övningarna, och där kan man, det kunna damerna och herrarna vara förvissade om, lägga in det mesta, ja kanske allt utom läroverksskjutningen. På den punkten, herr talman, föreligger en kongruens — för att återigen tala matematiskt — mellan den motion, som jag framburit tillsammans med några andra, och den reservation, som avgivits av herr Bergman, till vilken reservation jag alltså ber att få yrka bifall.

I detta anförande instämde herr *Pettersson* i Degerfors, fru *Lindqvist-Petersson*, herr *Lindberg* i Umeå, fru *Alvén*, fru *Humla*, fröken *Öberg* samt herrar *Andersson* i Alfredshem, *Jacobson*, *Jansson* i Hällefors, *Lundberg* i Uppsala och *Larsson* i Julita.

Herr **Holmdahl**, som för kort genmäle erhöll ordet, yttrade: Herr talman! Den föregående ärade talaren konstaterade med stort eftertryck — jag tycker, att det var ganska värdefullt — att de militärt betonade momenten av värntjänsten så gott som uteslutande skulle komma att förläggas till sex dagar före läsårets början. Alla de, som tala om att denna värntjänst skulle vara ett hämmande moment i skolans fostran och dylikt, borde ha fått sig en tankeställare av herr Skoglunds i Umeå anförande.

Sedan ville herr Skoglund göra gällande, att utbildningen vore betydelselös. Han talade om de 50 skotten och de 6 dagarna etc. Men, herr Skoglund, då äro väl alla argument om att det är viss risk för att man militaristiskt påverkar skolorna skäligen värdelösa?

Jag vill emellertid lämna den faktiska upplysningen, att det icke är så som herr Skoglund trodde, att ledningen skall överlämnas åt icke sakkunniga personer. Det är tvärtom utsagt i utredningen liksom i propositionen att man måste se till, att man får verkligt fackkunnigt folk till att leda dessa 6 dagars skjututbildning, och jag vill framhålla för kammarens ledamöter, att de sakkunniga myndigheterna alla uttalat, att en till 6 dagar koncentrerad skjututbildning är av betydligt värde för den kommande militära utbildningen.

Sedan vill jag, herr talman — om jag hinner — endast tillägga en sak. Herr Skoglund i Umeå undrar, vad målsmännen skola säga. Men när det gäller ett sådant nationellt ändamål i ett land, där skolorna ha så långa ferier, är det väl ändå icke för mycket begärt, att dessa skola avkortas med 6 dagar för att hos de äldre pojkarna skall kunna grundläggas en nödvändig kunskap i gevärets skötande och handhavande.

Värntjänstutbildning för skolorndom. (Forts.)

Härpå anförde:

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag tillåter mig att göra några reflexioner i den föreliggande frågan. Jag tror, att man förstår mig, om jag börjar med den rent militära betydelsen av den sak det här gäller.

När jag har åhört debatten här liksom i första kammaren häromdagen, har jag funnit, att de allra flesta icke gjort klart för sig, vilken revolutionerande förändring det har inträtt i fråga om soldatutbildningen. Man har så gärna velat taga sina argument från en tid, som ligger 20—25 eller 30 år tillbaka i tiden. Men man glömmer, att då innebar krigskonsten att föra fram stora massor i samverkan, och den enskilde mannens skicklighet betydde icke så mycket. Man ansåg det icke nödvändigt, att varje man var en god skytt, ty när han sköt tillsammans med 200 man, blev det som ett stort hagelskott, och det träffade väl alltid någonstans. Den tiden har förflutit, när man förde fram stora, samlade truppmassor. Automatvapnen, dessa hemska förstörelseredskap, ha också medfört, att truppen upplöser sig i individer. Varje man måste taga sig fram på stridsfältet för sig. Det gäller att utnyttja alla skylande och skyddande egenskaper i terrängen, det gäller för den enskilde mannen att så behärska sina vapen, att han är en mästare däri. Därpå beror det, om han överhuvud taget skall kunna överleva striden. Följaktligen måste varje enskild soldat ha en mycket individuell träning. Han måste behärska sin kropp genom att vara fysiskt spänstig. Han måste kunna begagna karta och kompass. Han måste vara skicklig i att använda sitt vapen. Nu säger väl någon: Ja, men vi äro ju med på att våra värnpliktiga få en längre övningstid. Jag säger: Ni skulle icke vilja vara med om en så lång övningstid, som skulle behövas för att göra varje svensk soldat fullständigt utbildad. Vi måste räkna med någonting utöver övningstiden. Vi måste räkna med ett intresse och en möjlighet för varje enskild svensk man att vid sidan om sin värnplikt och sin övningstid förskaffa sig dessa färdigheter. Jag måste för min del säga, att om vi vilja ha ett så starkt försvar som möjligt, skola vi med glädje hälsa varje försök till utbildning av svenska män — och jag kan säga kvinnor också för deras uppgifter — utanför de anordningar, som försvarsväsendet erbjuder.

Det är klart, att man kan säga, att vi ju ha de frivilliga organisationerna. Jag har blivit ytterligt förvånad, när man här med sådan styrka fört fram de frivilliga organisationerna såsom behagligare och trevligare anordningar än denna värntjänst. Vi tillåta 16-åringar att komma med i hemvärnet, men kom ihåg, att sedan 16-åringen skrivit sitt kontrakt i hemvärnet, är han icke längre frivillig utan en fast anställd soldat i den svenska krigsmakten. Han lyder under krigslagarna och är skyldig att underkasta sig vissa övningar, övningar som äro långt mera militaristiskt betonade än värntjänsten. Man kan ju säga, att vi ha landstormens ungdomsavdelningar. De äro nog mycket bra, men jag är övertygad om att många av dem i denna kammare, som tänka rösta för den bergmanska — förlåt att jag säger det — avslagsreservationen, icke ha så stor tilltro till landstormens ungdomsrörelse heller. Skola vi icke säga det ärligt som det är? Om ni vilja tänka efter, komma ni säkert till att värntjänsten i skolorna under ledning av de ordinarie lärarna ter sig mera betryggande i edra ögon än landstormens ungdomsrörelse. Det är den enkla, nakna sanningen. Men därtill kommer, att det är ett faktum, att vi ha en del av vår manliga ungdom i åldern 15—19 år — låt vara en liten del — samlad i läroanstalter, i gymnasier och realskolor. De finnas där, de äro tillgängliga, och man kan lätt få tag i dem. Det är relativt enkelt att organisera dem för denna utbildning. Jag säger: är det icke klokt och förnuftigt, att man då begagnar

Värntjänstutbildning för skolorngdom. (Forts.)

tillfälle? Är det icke praktiskt, att när man har denna möjlighet, man också begagnar den?

För närvarande är det ju så, att en stor del av denna ungdom redan är verksam i ett sådant förberedelsearbete. Vi ha nämligen för närvarande luftskyddstillstånd i vissa avseenden, vilket gör, att i alla våra städer och på åtskilliga andra orter många gymnasister och elever i realskolorna obligatoriskt måste ägna en stor del av sin fritid åt utbildning i luftskyddstjänst. Här talar man om att värntjänsten skulle störa skolarbetet. Men vad säga ni då om den luftskyddsutbildning, som vi för närvarande tvingas att låta de unga undergå. Jag känner till saken av praktisk erfarenhet. Jag vet, vad det vill säga för en gymnasist att hinna med båda sina läxor och denna utbildning. Om det nu kommer, vilket vi väl hoppas, någon tid av avspänning — jag tror icke på någon kommande, strålände fredperiod, det skall jag strax komma till — då vi här i landet skulle kunna avstå från luftskyddstillstånd, skulle det på en gång betyda, att hela denna utbildning i luftskydd finge fullständigt överlämnas åt frivilligheten. Skulle det icke vara en god och bra ersättning, att vi genom värntjänsten då bleve i stånd att låta den utbildningen fortsätta på ett mindre betungande, men samtidigt tillräckligt effektivt organiserat sätt?

Jag skall icke fördjupa mig ytterligare i denna värntjänsts fördelar, men jag tycker dock, att det är så uppenbart, att här vinner man fördelar ur försvarssynpunkt, som ingen kan bestrida. Jag överdriver dem icke. Jag menar inte, att härmed sker någonting jättelikt i förstärkning av vårt försvar. Det menar jag inte. Den här saken skall vara det den är. Det är en relativt begränsad sak det är fråga om, och vi skola inte göra den större än den är. Men att den leder till nytta, det kan ingen bestrida. Det är hopplöst omöjligt att komma och påstå, att icke detta skulle vara en god ordning för att tillvarataga de utbildningsmöjligheter för en del av den yngre manliga ungdomen och även den kvinnliga, som här föreligga.

När det nu är på detta sätt, skall det inte då vara starka skäl för att man skall yrka avslag på förslaget? Jag tycker att det bör vara det. Men jag får ju säga, att när jag hör dessa argument, som framföras emot, så kan jag inte finna att det är några argument alls. Som när herr Gustafsson i Bogla talar om att här skulle vi kasta bort 200,000 kronor! Då vill jag bara säga, att det är väl ändå så att sådan utbildning, som det här är fråga om, liksom den frivilliga utbildningen, där man alltså tar i anspråk krafter så att säga vid sidan om deras ordinarie sysselsättning, en sådan utbildning blir alltid mycket billigare i förhållande till sin effektivitet än den, som staten skall uti varje tum organisera såsom en självständig verksamhet. Det är därför inte rimligt att säga, att 200,000 kronor här äro pengar, som användas på ett onödigt eller mindre effektivt sätt. Tvärtom tror jag vi kunna säga, att vi få en ganska god valuta för denna utgift.

Jag skall inte gå in så mycket på att tala om skolarbetets störande och detta. Det är ju så uppenbara överdrifter som här göras, och jag skall inte, som sagt, ingå på detta i annan mån än jag skall observera herr Skoglunds i Umeå anförande här nyligen. Det var ju med en väldigt kläm och en viss skicklighet han här spände målsmännen för sin vagn. Tänk det, att dessa elever skulle förlora en vecka av sina ferier! Somliga behövde ha denna vecka kvar för att de hade blivit så utpumpade av det föregående läsåret, att nära tre månaders semester inte räcker till för att ge dem deras hälsa tillbaka. Somliga voro hemma på landet och skulle behöva resa en vecka tidigare till staden, och det medförde alltså, låt mig säga kanske en ökning av kostnaderna med 1/36, och jag vill visst inte underskatta detta. Och sedan var det jordbrukare, som hade sådana barn — de skulle då förlora en veckas arbetskraft — och allt detta.

Jag tänkte, när jag hörde detta: ja, se lärare, de äro duktiga att motivera än

Värntjänstutbildning för skolungdom. (Forts.)

på ett sätt och än på ett annat! Jag har suttit här i riksdagen i många år. Jag har t. ex. varit med om att diskutera frågan om det sjunde skolåret, och jag har hört utomordentligt skickliga utläggningar från lärarhåll för att bevisa, att alla farhågor från målsmännens sida för att man genom att öka utbildningstiden med ett år skulle förstöra föräldrarnas ekonomi, draga från jordbruket arbetskraft och allting sådant, allt sådant tal var värt ingenting. Men om jag kan på det sättet bevisa, att ett års skolutbildning är så värdefullt, att man inte får ge de enskilda människornas intressen en alltför stor tyngd, då frågar jag: är det då rimligt att säga, att en vecka här betyder så mycket, att vi ha absolut icke råd att ägna denna vecka åt en förstärkning av ungdomens försvarsskapskap? Jag säger, det kan inte vara rimligt. Det är ingen proportion, det är att överdriva utan varje gräns, det är att skapa skäl där det inte finns anledning att försöka torna upp så stora invändningar.

Jag vill också säga, att när herr Gustafsson i Bogla skildrade, hur den intellektuella nivån gick ned i andra länder på grund av att man lät ungdomen för mycket syssla med försvarsuppgifter, då skjuter han också över målet. Varför skall man jämföra med något, som inte alls liknar det som det här är fråga om? Detsamma är förhållandet med detta tal om att det här gäller en militarisering av ungdomen. Det är väl ändå ingen som tror, att ungdomen får mer militäristiskt tänkesätt därför att den orienterar, lär sig luftskydd eller sjukvård eller skjuter på en skjutbana eller på en fältskjutning! Om ungdomen får militäristiskt tänkesätt så beror det på hela andan i samhället, på hela den miljö, vari vi leva, och alls icke på dessa ting. Ty, såsom ecklesiastikministern understök i förmiddags, det gäller inte att driva tillsammans folk till masstänkande och massuggestion utan enbart att ge varje enskild människa en ökad personlig färdighet. Om det är så att harmoni till kroppen är lika nödvändig som harmoni till själen, och om både kropp och själ behövas för att skapa en personlighet, så måste jag säga, att den utbildning, som det här är fråga om, bör mera verka till uppbyggnad av personligheten än till motsatsen. När vi nu försöka möta denna tids speciella krav på vårt eget sätt med bevarande av vår andliga frihet och med bevarande av hela den svenska kulturmiljön, då är det inte rätt att jämföra denna strävan med företeelser i andra länder, som ha en rakt motsatt verkan.

Som nämnt, jag överskattar på intet sätt betydelsen av denna värntjänst, men jag understryker, att jag finner nyttan vara långt större än nackdelarna, och skälen emot finner jag icke på något sätt övertygande. Men det finns en annan sak i denna frågas behandling och i dagens debatt, som jag tyvärr tillmäter en långt större, negativ betydelse, och det är själva den anda, som jag tycker mig spåra bakom avslagsyrkandena. Det protesterades nyss från herr Skoglunds i Umeå sida mot att man stämplade avslagsyrkandena såsom försvarsovilja, och jag skall visst inte göra detta. Men jag har icke kunnat undgå att finna, att det finns så mycket argument på avslagssidan som äro av den beskaffenheten, att deras förekomst innebär ett försvagande av försvarsviljan. Det kan vara omedvetet hos vederbörande själva, men det finns där ändå. När jag t. ex. i första kammaren hörde sådana uttryck som att ungdomen får tids nog lära sig att använda vapen, ungdomen kommer tids nog att få tänka på dessa ting, eller när jag hörde beskrivas den olust, som denna läroverksskjutning har skapat i stora folklager, eller när jag i dag hörde detta tal om att mödrarna vilja icke förlora sina barn och man måste göra allt för att rädda sina barn, då måste jag fråga: är inte en stor del av motståndet emot denna sak beroende på olusten att behöva ändra ståndpunkt? Beror det inte på olust inför den grymma verkligheten? Vi drömde under 1920-talet om att det skulle bli fred i världen, en internationell rättsordning, och våra tankar gingo mot

Värntjänstutbildning för skolorndom. (Forts.)

den bättre värld, där människorna inte skulle behöva lösa sina tvister med våld. Så brast den drömmen och vi befinna oss plötsligt inne i en helt annan, våldets epok, där vi icke kunna se en ljus framtid utan på sin höjd en oviss. Jag förstår så väl, att det skall vara många av oss, för vilket detta är bittert — och det är det för mig — att det är bittert att tänka sig att den utveckling, som vi hoppats på och drömde om, skall ligga slagen i spillror. Vi vilja så gärna hålla fast den drömmen, vi vilja bevara den och vi vägra att se den grymma verkligheten i ögonen. Det är en fara detta att icke våga se verkligheten i ögonen, att tvunget behöva tro på att det i vår tid skall komma en sådan period igen av goda fredsutsikter. Jag hoppas — och det göra vi alla — att det skall komma en sådan period. Vi veta icke om det gör det. Vi veta, att det är lika troligt och ännu troligare att åtminstone den närmaste framtiden kommer att bli raka motsatsen, att vi måste vara beredda att möta en värld av våld och orätt. Och jag säger: vilja vi möta den världen, den framtiden med utsikt och möjligheter att gå igenom den raka, då skola vi se den kalla verkligheten och de värsta perspektiven i ögonen och våga inrätta oss för att möta den och inte leva kvar i en drömvärld.

Det är självfallet beklämmande att tänka sig den tid vi nu leva i, där människorna fösas ut på slagfälten, dödas och lemlästas, och hela den mänskliga kulturen trampas i spillror. Det är beklämmande för alla oss föräldrar att tänka den tanken, att våra barn skola behöva gå den vägen. Men ha vi inte måst tänka den tanken redan? Ha vi inte varit tvungna att ta standpunkt till den tanken redan? Åtminstone har jag varit nödsakad att genomkämpa denna min inre strid, åtminstone har jag varit nödsakad att gå in i min kammare och fråga: skall jag vara med om att bjuda våldet motstånd med utsikt att mina söner skola gå ut på slagfältet och förlora sina unga liv, eller skall jag låta bli att stå det onda emot för att rädda mina barn från döden? Och jag har varit nödsakad att fatta standpunkten så, att jag har måst säga: jag har ingen rätt att tänka på mig själv och min egen lycka, det går inte, det finns bara ett val och det är: vi få försöka försvara oss så gott vi kunna, vi få göra oss förtrogna med att våra barn få gå ut som soldater. Jag tror det skulle vara klokt om vi förstå, att då är det riktigt också att våra barn veta vad det gäller. Jag finner det vara oförsvarligt att driva en försvarspolitik och en utrikespolitik, där vi försöka hålla vår fana högt, och samtidigt icke ha modet att låta våra barn veta, att de skola behöva bruka sina krafter till det yttersta för att försvara landet, att de skola behöva lära sig att begagna vapen och att de skola, om ödet är ogunstigt, också vara nödsakade att dö för sitt land. Det kan inte hjälpas, den andan måste vi ha. Ha vi inte den andan, blir det något halvt över det. Då ha vi inte den motståndskraft vi behöva, och det är detta som gör att jag känner mig beklämd när jag ser, hur ändå — låt vara i det omedvetnas värld — det lever kvar detta fastklamrande vid drömmen om en snart återkommande fredsperiod.

Jag vill för min del säga, att jag finner det icke ha något med barbari att skaffa, jag finner det icke vara att på något sätt räcka ett finger åt orätten och våldet, om vi låta ungdomen få den möjliga träningen både fysiskt och psykiskt för de påfrestningar tiden kan bjuda. Jag har tvärt om den uppfattningen, att när vi här i vårt land samla vår försvarsvilja och vår försvarskraft, så är det inte i någon kamp för orätt eller våld, utan det är egentligen till strid för freden och rätten, som vi rusta oss. Vad vi önska är att världen skall bli ett rättssamhälle, där tvisterna slitas på laglig grund, d. v. s. såsom vårt eget svenska samhälle är, ett rättssamhälle, där medborgarnas tvister kunna avgöras utan att man griper till vapen. Men en världsordning på rättens grund kan aldrig skapas på annat sätt än genom en förening av alla sta-

Värntjänstutbildning för skolgungdom. (Forts.)

ter med rättssamhällets form. Varje rättssamhälle, som kan bevaras genom dagens ragnarök fram emot en bättre tid, är en av hörnstenarna i en kommande bättre värld. När vi sträva efter att bevara vårt lands frihet och oberoende, när vi försöka att bevara det svenska rättssamhället, så arbeta vi i själva verket för att bevara en hörnsten för världsfreden. All vår strävan är därför i rättens, i humanitetens och i fredens tjänst. Det bryter inte ned vår ungdom och inte oss heller, om vi gå till vårt värv med de tankarna. De tankarna äro lika goda och rena som vilka andra fredstankar som helst. Därför menar jag, att det finns ingen anledning att dröja kvar vid en gången tids strävanden såsom det enda möjliga. Även en bitter och hård tid som denna ger möjlighet till strid för det rätta, och gör den detta, då skola vi inte dra oss för att skaffa oss de möjligheter vi kunna för att föra den striden.

Jag har alltså tyckt mig i denna diskussion och i hela meningsutbytet kring värntjänstfrågan finna reminiscenser från en annan tid med en annan verklighet, att fasthållande vid drömmar, som inte hålla i dag, och detta medför enligt mitt sätt att se en halvhet i vår motståndskraft, och den mentaliteten är jag rädd för och därför vill jag bekämpa den. Jag skulle finna det mycket beklämmande, om andra kammaren i dag skulle visa sig vara offer för denna mentalitet, för detta vidhållande av drömmar, som vi inte kunna leva på i dag. Inte därför att jag tror att det svenska folkets livsvilja och motståndskraft kommer att påverkas av vad andra kammaren här i dag beslutar eller ej, ty det skola vi komma ihåg, att ett folks livsvilja är starkare än den tillfälliga ståndpunkten hos någon statsmakt. Men om man är vän av demokrati och folkstyrelse och en folkrepresentation, då blir man bekymrad om man finner, att statsmakterna icke äro i stånd att se vad tiden kräver utan dröjer kvar vid ståndpunkter, som inte längre gå att upprätthålla. Då är ju risken den, att utvecklingen går fram över huvudet på värden, som vi icke vilja ha förstörda och som vi icke vilja rasera. Det är därför som jag för min del skulle vara ytterligt glad, om andra kammaren här i dag ville avvisa både yrkandet om avslag, om sådant blivit framställt, och den bergmanska reservationen, som jag betraktar som ingenting annat än ett förtäckt avslag.

Herr **Jonsson** i Skutskär: Herr talman! Det kanske icke anses opportunt av mig att efter den fruktansvärda salva, som försvarsministern har avfyrat emot oss, taga till orda för att försöka i min ringa mån slå vakt om en uppfattning, som går helt på andra linjer än den försvarsministern har uttalat sig för.

1940 års riksdag uttalade i sin skrivelse om värntjänstutbildning för skolgungdom, att denna skulle komma till stånd, endast om den kunde anses ha en verklig uppgift att fylla i vår allmänna försvarsberedskap. Jag kan icke för min del anse, att utskottets förslag om värntjänstutbildning för skolgungdom verkligen fyller den stora uppgift, som riksdagen har uttalat sig för. Här föreligger, icke annat än jag kan fatta, en tämligen obehövlig överorganisation, när det gäller 15—20-åringars utbildning i militärbetonade ämnen, exempelvis skjutning med musergeväp, vartill kommer, att den föreslagna utbildningen är avsedd att omfatta en mycket ringa del av vår ungdom i dessa åldrar.

Det har sagts här ifrån en hel del talares sida, att om man icke tog denna värntjänstutbildning, skulle det betyda, att vår ungdom komme att sakna alla möjligheter att få den utbildning, som vår tid kräver, när det gäller skjutning o. d. Jag vill då i likhet med en del tidigare talare ha sagt, att vi ha ju dock den statsunderstödda skytterörelsen, och vi ha framför allt hemvärnet. Minimåldern är i skytterörelsen 14 år och i hemvärnet 16 år. Jag frå-

Värntjänstutbildning för skolungdom. (Forts.)

gar därför, herr talman, om icke hela projektet om skolungdomens värntjänstutbildning är att betrakta som ett maximalt utnyttjande av folkets vilja, när det gäller försvaret av vårt lands värden, som mycket lätt kan leda till bakslag, ty det kan ju också hända, att folk tröttnar på det hela, när man i alltför hög grad kommer med överdrivna anspråk på utbildning i fråga om försvaret. Nej, låt läroverksungdomen tillsammans med all annan ungdom i dessa åldrar enrulleras i skytteföreningarna och i hemvärnet, och ge hemvärnet det ekonomiska stöd, som behövs och som det icke alla gånger hitintills har fått, och låt dessa ungdomar genom nödig kontakt med varandra bli en verklig tillgång för vår försvarsberedskap.

Jag protesterar mot dem, som göra gällande, att därför att man icke går med på skolungdomens värntjänst i skolåldern man därmed skulle taga ställning mot folkets vilja att försvara sig med vapen. Jag anser i stället, att det är även militärt klokt att icke gå för långt, när det gäller att utnyttja försvarsviljan, på ett sätt som gör, att folk icke hinner med i galoppen, ty faktum är, att allmänheten, åtminstone inom arbetarkretsar, är emot den värntjänst, som det här är fråga om.

Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till herr Bergmans m. fl. reservation.

Herr Kyling: Herr talman! Detta värntjänstförslag, som framkommit som en produkt av de sakkunnigas arbete, rönte, som vi veta, en kraftig kritik redan från början. Sedan det skickats ut på remiss, har det emellertid sönderskjutits i ganska viktiga delar, och genom olika opinionsmöten i landet kan man säga, att det har utsatts för en viss massakrering. Det förslag, som efter det att de olika remissvaren ingått har presenterats i den kungl. propositionen, är dock enligt mitt sätt att se en lösning, som borde kunna vinna riksdagens bifall. Icke förty presenterades i ärendet en massmotion, som det har talats om och talats för här i kammaren. Jag måste säga, att enligt min uppfattning ha dessa motionärer bildligt talat kastat ut barnet med badvattnet.

Det finns givetvis hos motionärerna ganska stora nyanser. Såvitt jag kunnat finna är herr Nilsson i Norrlångträsk den, som gått längst i negativism. Han tycks fortfarande tro, att vi leva i en strålände idyll, som kommer att få fortsätta för all framtid. Såväl herr Nilsson i Norrlångträsk som herr Skoglund i Umeå ha kraftigt poängterat, att målsmännen komma att reagera skarpt emot detta förslag. Man har huvudsakligen lagt den ekonomiska synpunkten på det. »Vad säga målsmännen om merkostnaden?» var en fråga, som framställdes av bägge herrarna. Jag tror, att man har rätt att i det sammanhanget ställa en annan fråga till just dessa talare: »Vad skulle målsmännen säga, om kriget skulle komma över oss och vi icke skulle ha gjort allt vad i vår makt står för att möta de då kommande påfrestningarna, då det gäller att försvara oss och de svenska hemmen?» Nog måste det då vara värdefullt, om ynglingar och flickor äro rustade att göra en insats för försvaret av de svenska värdena. Det råder en levande försvarsvilja hos Sveriges folk, och denna försvarsvilja är icke minst rotad hos det unga Sverige. Med alla medel, som kunna stå till buds, böra också statsmakterna vara med om att upprätthålla den försvarsvilja, som nu är till finnandes i landet. Jag ser denna värntjänsts utformning som en inkörsport till olika grenar av försvarsberedskap.

Nu säger man ifrån negativisternas sida eller ifrån dem som tala för den bergmanska reservationen, att man gör den svenska ungdomen till militarister. Jag är av den uppfattningen, att det finns ingenting, som är så farligt som att sätta skygglappar på den svenska ungdomen. Ju fler skygglappar och ju bredare dessa bli, ju mer mottaglig kommer den svenska ungdomen att bli för propaganda, som kommer ifrån alla möjliga

Värntjänstutbildning för skolungdom. (Forts.)

håll. Sveriges folk är ett fredsälskande folk, och jag tror icke, att det föreligger någon risk att genom detta förslag göra svenskarna till ett krigiskt folk för krigets egen skull. Ungdomen ser för övrigt icke, då den går till en skjutövning, detta som en övning för att i framtiden döda en människa. Den ser det i stället som en ren idrottslig övning. Inom parentes kan jag säga, att som idrottsövning ingår exempelvis spjutkastning. Spjutet har en gång varit ett vapen. För vildarna är det fortfarande ett mordvapen, men ingen reagerar. Ungdomen ser skjutövningen som en idrottslig övning. Låt icke statsmakterna göra gällande för ungdomen, att detta sätt att se det såsom en skjutövning är oriktigt.

Om vi se exempelvis på den finska ungdomen, så måste vi säga, att den har gjort en strålande insats icke bara i det senaste kriget utan vid olika tillfällen, då det har gällt att försvara den finska fäderneärvda friheten. Jag åhörde debatten inne i första kammaren, och där var det en talare, som citerade Runeberg och ansåg, att följande citat från Runeberg skulle kunna vara en norm även för Sveriges folk, då det gällde värntjänsten: »Vid femton år gevar han tog, vid sjutton var han man.» Jag undrar, om vi icke allesammans skulle kunna vara med om att se detta spörsmål på samma sätt som finnarna och därigenom kunna göra något betydelsefullt av de friluftsdagar, som skulle komma till stånd enligt förslaget, vilka, om de bli rätt använda, komma att ge en god fysisk träning.

Att man tidigare har syftat till att de unga studerandena i läroanstalterna skulle få odla såväl kropp som själ tyder den inskription på, som finns över ett flertal läroanstalter i detta land: Mens sana in corpore sano. Det vi här debattera ger oss, om det blir antaget, en ytterligare möjlighet att gå från ord till handling i detta avseende. Jag tror icke, att detta förslag omsatt i praktiken kommer att betyda så oerhört mycket, då det gäller själva grundutbildningen, men det kommer att få en psykologisk betydelse av oerhört stor räckvidd. Ungdomen torde knappast komma att förstå, varför den skall bli ställd utanför det svenska folkförsvaret. En ungdom, som vill någonting värdefullt, ha vi icke råd och göra vi icke rätt i att hämma i utvecklingen.

Jag skall givetvis icke här gå in på de olika detaljerna i förslaget, enär de redan äro utförligt behandlade. Det är endast principen jag stannat inför. Visserligen kan man säga, att ungdomen hittills frivilligt givit sig i kast med olika uppgifter i folkförsvaret. Men om riksdagen i dag ställer sig som motståndare till förslaget, kan detta av ungdomen komma att tolkas så, som om statsmakterna uttalade sig för det olämpliga i ungdomens deltagande i försvaret.

Jag hoppas, herr talman, att riksdagens andra kammare i likhet med medkammaren skall i dag ge den svenska ungdomen det erkännande på detta område, som den är värd att få. Skulle det komma att gälla blodigt allvar, kan landet icke undvara denna del av försvarare. Det försvar vi hålla på att bygga vilja vi alla få till ett folkförsvaret. Vilka om icke ungdomarna skulle ha sin givna plats i detta? Det är dock ungdomen, som skall bygga vidare på vårt land. Må vi se till, att alla goda krafter komma att samverka i värbandet av den svenska friheten. Ungdomens rådighet kunna vi icke undvara. Det måste vara en allmän önskan att få vår ungdom utrustad med en sådan andlig och fysisk spänst, att den är beredd att kunna svara »alltid redo», då det gäller försvaret av våra svenska värden.

Herr talman, jag ber med dessa ord att få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herrar *Skoglund* i Doverstorp, *Janson* i Frändesta och *Nolin*.

Värntjänstutbildning för skolungdom. (Forts.)

Herr **Lindberg** i Stockholm: Herr talman! När jag begärde ordet i denna fråga hade jag icke väntat mig, att den skulle blåsas upp till sådana dimensioner, som den i dag i själva verket har fått. Man har ifrån olika håll beskyllt varandra för att göra hela frågan större än vad den i själva verket är. Men jag undrar, om icke detta även gäller försvarsministern själv. Man bara vände under hans anförande, att han också skulle göra denna fråga till en utomordentlig kabinetsfråga.

Vi, som haft en från den kungl. propositionen avvikande uppfattning, ha blivit både i debatten här i dag och i tidningspressen, den borgerliga förnämligast, tidigare beskyllda för att leva kvar i vår gamla uppfattning ifrån den tiden, då vi socialdemokrater icke ville offra alltför mycket på försvarets altare. Vi ha blivit meddelade i mer eller mindre vänliga ordalag, att vi skulle se till att komma ifrån den där gamla uppfattningen och lära oss inse, vad tiden numera kräver av en svensk medborgare. Man kan således på en del håll icke förstå, att vi, som äro i opposition, om man nu vill kalla det så, mot det kungl. förslaget, trots detta ha samma höga tanke om vårt fosterland som alla de andra, vilka hysa en annan uppfattning i denna fråga. Jag tror till och med, att vi, åtminstone en del av oss, i vissa fall bli beskyllda för att vara mera fosterlandsvänner än fosterlandsvännerna själva, och följaktligen rör det där argumentet oss icke så särdeles hårt.

När man vidare här försöker göra gällande, att riksdagen, därför att den tidigare har begärt en utredning i denna fråga, också skulle vara tvungen att antaga det förslag som föreligger, så strider ju detta påstående emot vad man tidigare sagt om beslut i utredningsfrågor. Man har nämligen då ifrån just samma håll, och även från andra håll, förfäktat den meningen, att en begäran om utredning i en särskild fråga icke betyder, att man har gett det förslag som skall komma sin förhandsvälsignelse, så att man skulle vara tvungen att godtaga detsamma, hur det än komme att se ut.

Jag tycker också, att man bör kunna föra ned denna fråga till den nivå, där den egentligen hör hemma. Icke är det väl ändå så, att Sveriges vara eller icke vara hänger på frågan om skolungdomens värntjänstutbildning. Skulle det vara på det sättet, ja, då måste vi ju underkänna hela den andra militärutbildning, som bedrives här i landet, såsom varande av sämre slag.

Nu är det ju fråga om — det har ju sagts ifrån flera talare — att det skall vara sex dagars militärutbildning, och att dessa sex dagars militärutbildning icke skall göra något intrång på själva utbildningen i övrigt vid våra läroverk, och det kanhända är sant. Men vad som också är lika sant är, att om man genomför det här förslaget med dessa sex dagars militärutbildning, så har man påbörjat en militärutbildning vid våra läroverk, som sedan kommer att påbyggas och det ganska snabbt, ty det torde icke dröja så värst många dagar efter det beslutet, förrän man kommer under fund med att denna utbildning ur militär synpunkt är praktiskt taget värdelös. Detta må i korthet vara sagt om den saken.

Anledningen till att jag har skrivit på den s. k. massmotionen och varit med om att yrka avslag på detta förslag är icke, att jag lider av någon som helst försvarsovilja, utan orsaken är den, att jag anser denna nya organisation vara överflödigt. Jag har stärkts i denna min uppfattning av många deklarationer om att all utbildning av personal i militärt hänseende helst bör ske på det sättet, att samma personal sedan skall användas i de grupper och förband, där den fått sin utbildning, emedan man icke har så stor användning för dessa personer, om man måste sätta in dem i nya förband och således i nya sammanhang. Vi ha ju också en ganska rik flora av frivilliga försvarsorganisationer i landet tidigare, och jag tycker, att det bör finnas plats i dessa frivilliga orga-

Värntjänstutbildning för skolungdom. (Forts.)

nisationer även för läroverksungdomen. Det är väl heller icke meningen, att man nu i denna fråga skall börja draga upp olika klasslinjer, så att en del klasser medborgare skola övas och organiseras i specialförband, medan andra klasser skola övas och organiseras i andra. Då kommer man ju icke att lyfta denna viktiga försvarsfråga över partierna, utan man kommer att också i fortsättningen föra den tillbaka till samma nivå, där den tidigare har varit.

Det skulle väl icke vara omöjligt att ordna denna värtjänst inom ramen av de organisationer, som redan finnas. För övrigt är ju en hel del av ungdomen vid läroverken redan enrollerad i hemvärdnet, och den bör kunna få stanna kvar där. Jag tror icke, att dessa ungdomar vantrivas i sällskap med arbetarpojkar inom dessa förband, och jag tror icke heller, att den övning, som består inom hemvärdnet, är sämre än den övning, som skulle komma till stånd inom läroverken. För övrigt är det ju också så, att när man har denna hemvärnsorganisation bildad, om icke helt så i alla fall så gott som helt iordningställd för de uppgifter som den skall ha, så behövs det ett tillskott av folk. Det behövs tillskott av ungdomar undan för undan, och det måste finnas någon möjlighet att rekrytera hemvärdnet också i fortsättningen, därför att de som rekryterades, när bestämmelserna om hemvärdnet utfärdades, kunna ju icke beräknas få bli kvar inom detsamma i huru lång tid framöver som helst. Det måste bli en ganska stark avgång ifrån hemvärdnet, eftersom man där också har enrollerat sextioåringar. Hemvärdnet behöver ungdomen, och därför anser jag det vara bäst och lämpligast, om man skapar en organisationsform, som också läroverkens ungdom kan tillhöra, och att det bör propageras inom läroverken för ungdomens anslutning till hemvärdnet.

Även ett par andra saker kunna kanhända i det här sammanhanget förtjäna omnämnas, ehuru väl det kanske icke är så bra, att de komma med i denna diskussion, men då man här ändå har snuddat vid dem kanhända det bör sägas några ord om saken. Jag tänker på frågan om utbildning av instruktörer, vilka skola ta hand om verksamheten inom skolorna. Det står visserligen i utskottets utlåtande något om att de hemvärnsinstruktörer, som gå till skolorna, skola ha samma ersättning som de militära instruktörerna. Men det hade varit bättre, om det klart sagts ifrån, att de militära instruktörer, som komma till hemvärdnet, skola ha samma ersättning som de militära instruktörer, som komma till skolorna. Nu är det svårt för hemvärnsförbanden än här och än där att få militära instruktörer, därför att vederbörande får för litet betalt för sitt arbete.

Det är också en annan sak, som i det här sammanhanget bör påtalas, en sak som icke omnämnts någonstans, vare sig i motioner, reservationer eller utskottsutlåtandet. I dagarna har nämligen från en kommunal hemvärnsnämnd utgått förbud mot att ta med i övningarna sådana hemvärnsmän, som icke ha tecknat kontrakt. Här uppstår nu ett motsatsförhållande. Skolungdomen är, så vitt jag förstår, icke tvingad att teckna kontrakt för sin utbildning. Den skulle sålunda få militärutbildning utan att ha undertecknat kontrakt, medan en person, som begärt inträde i hemvärdnet, kan få vänta i ett par månader eller så, innan han kan börja utbildningen, och innan han sålunda har laglig rätt att delta i en sådan här utbildning. Detta är någonting, som jag tycker bör observeras. Det bör vara samstämmighet mellan de militära och de mer eller mindre frivilliga organisationsformerna, så att icke den ena formen tar luften, höll jag på att säga, ur den andra.

Jag tror sålunda, att det är nödvändigt, att denna fråga blir föremål för en helt ny utredning, i vilken man bör ta hänsyn till alla de omständigheter, som kunna ifrågakomma och som påtalats i dagens debatt. Jag tror, att detta skulle vara till gagn för själva saken, och jag tror i motsats till många andra, som

Värntjänstutbildning för skolungdom. (Forts.)

yttrat sig här i dag, att det skulle vara till gagn för försvarstanken hos folket, om man påvisade, att här finns ett flertal frivilliga organisationer, som allesamman arbeta efter precis samma mall och efter precis samma mönster.

Det kan icke vara så förfärligt riskfyllt, om förslaget avslås i dag. Det finns möjligheter ändå för denna skolungdom att få militärövning. Jag tror icke, att denna ungdom, om den överhuvud taget har den starka känsla för fosterlandet och försvaret, som deklarerats här i dag, skulle löpa någon risk för att vilja gå andra vägar än sådana som utstakas av svenska intressen. Jag tror tvärtom, att om man säger till denna ungdom, att den får gå in i de organisationer, som redan finnas, för att där få sin utbildning, så skall den göra detta utan att känna sig förfördelad.

Det har också sagts här, att en utbildningstid om 6 dagar för denna ungdom är ganska kort och icke har så stor betydelse ur militär synpunkt. Ja, det är ju klart, att denna utbildning icke kan ha någon större betydelse. Det hela siktar kanske mera till en annan slags uppfostran än den rent militära men dock till en uppfostran, som man har nytta av i den kommande militärutbildningen. Så har jag förstått saken, och på den punkten har jag ingen avvikande mening från dem som ha sagt, att utbildningen härvidlag kan vara tillräcklig, åtminstone för de yngsta årsklasserna.

Men när det här talas om övningstiden i hemvärnet, och man gör jämförelser med denna 6-dagarsutbildning och säger, att hemvärnet icke övar mer än 50 timmar per år, vill jag säga, att detta för all del är en sanning men en sanning med mycket stor modifikation. Ty hemvärnet skall ju dock ombesörja en del övningar vid sidan av de femtio timmarna. Jag vet sålunda, att hemvärnet här i Stockholm liksom på andra orter i landet på bara 4 å 5 månader avverkat dessa femtio ordinarie timmar och under resten av året gjort 70, ja 80 timmar eller därutöver, som fått räknas som hemvärnsövningar. Men till dessa timmar böra också läggas den övning i skjutning och andra grenar, som man har kostat på sig.

Herr talman! Jag skall icke ytterligare förlänga debatten, men jag vill sluta med att säga, att jag icke alls anser det vara någon fara för landet, om den här frågan avslås i dag och sålunda blir föremål för en ny utredning. Jag tror i stället, att det är angeläget, att frågan får vila ännu ett eller ett halvt år — vad det nu kan bli — och att man under den tiden försöker samordna de frivilliga organisationerna för försvarsändamål på ett sådant sätt, att de icke åstadkomma en splittring av nationen. Därför, herr talman, skall jag be att få yrka bifall till den av herr Bergman m. fl. avgivna reservationen.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Lindahl: Herr talman! I slutet på en sådan här lång debatt är ju fältet ganska väl avbetat, i all synnerhet som i frågan hållits ett så stort och skickligt upplagt anförande som det herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet nyss höll. Därför skall också mitt anförande i frågan bli synnerligen kort, och jag skall icke plåga kammarens ledamöter någon lång stund.

Så vitt jag förstår har utskottet här på ett ganska lyckligt sätt funnit den linje i värntjänstfrågan, som andra kammarens majoritet borde kunna acceptera. Jag har i vart fall en livlig känsla av att vad som nu föreslås från utskottets sida är ungefär vad svenska folket tål i fråga om åldersgränser för ungdomens militära fostran just nu. Ty vad var det, som kom den breda massan av svenska folket att på ett mycket kraftigt sätt reagera mot sakkunnigförslaget i värntjänstfrågan? Jo, det var framför allt detta, att man av småpojkar ville göra knektar, att man ville organisera dem i militära förband med militäröv-

Värntjänstutbildning för skolorndom. (Forts.)

ningar eller vapenlekar, eller vad man nu vill kalla det. Jag tror för min del, att man kan vara glad åt den reaktion, som den svenska allmänheten visade vid detta tillfälle. Det är ju i alla fall ett tecken på att den krigsförvildade värld, i vilken vi leva, icke berövat målsmännen deras uppfattning, att så långt det är möjligt böra barnen hållas obesmittade av det, som kan tänkas bli en krigsmentalitet.

För min personliga del är jag av den bestämda uppfattningen, att farhågorna äro överdrivna, när man gör gällande, att värntjänst eller överhuvud taget övningar med skjutvapen kunna verka förråande på ungdomen. Vi ha ju ändå litet var så ofantligt många bevis från vår egen bekantskapskrets, att de som hålla på med skjutövningar eller som överhuvud taget deltagit i dylika övningar från ungdomen icke utvecklats till några särskilt blodtörstiga individer. Jag tror emellertid, att det var mycket klokt av departementschefen och av utskottet att med ledning av den opinion, som utan tvekan funnits och väl fortfarande finns i landet, modifiera sakkunnigbetänkandet och ta bort dess mest utmanande poäng, nämligen åldern för deltagande i värntjänsten, men att ändå på samma gång få fram ett positivt förslag i frågan. Ty ser man på utvecklingen i världen kommer man osökt till den meningen, att någonting bör uträttas på detta område. Det är riktigt, när man från reservanternas sida och i diskussionen anför, att resultatet av värntjänsten kanske icke kommer att framträda under den kamp, som nu pågår ute i världen. Jag tror emellertid, att det är synnerligen farligt att hemfalla åt den illusionen, att den jättekamp, som nu rasar, är den sista striden, och att, när denna är slut, vi skola stå vid portarna till det eviga fredariket. Av allt att döma blir läget sådant, att folk som vilja leva i frihet måste spänna alla sina krafter till en effektiv beredskap. Åtminstone föreställer jag mig, att denna värntjänst så småningom kommer att bli ett komplement till denna beredskap.

Såsom också utskottet erkänner finns det emellertid påtagliga svagheter i det föreliggande förslaget därigenom att endast den studerande ungdomen kommer med. Nu komma ju hundratusen kroppsarbetande och andra ungdomar att stå helt utanför detta. Det är kanske överdrivet att i det här sammanhanget tala om klassbeväpning, men man inges dock vissa betänkligheter och en viss känsla av olust, när man tar i betraktande de för vårt demokratiska land främmande politiska strömningar, som ha gjort sig gällande i de högre skolorna. Man får i denna värntjänstströrelse icke amma upp någon blod- och äramentalitet. Ungdomen må i stället redan från början få klart för sig, att denna fysiska och militära fostran, som staten vill kosta på vederbörande, bara har ett enda mål, nämligen stärkandet av det demokratiska fosterlandets försvar. Utskottets uttalande angående möjligheterna för andra ungdomar utanför skolorna att få komma med är visserligen välvilligt och kan tänkas i teorien men knappast i praktiken. Det är därför jag för min del med tillfredsställelse vill hälsa den vändning i utskottets utlåtande, där man talar om anknytningen av värntjänstströrelsen till hemvärdet. Jag tycker för min del, att denna ungdom i värntjänstströrelsen skulle kunna bli en utomordentlig propaganda- och rekryteringsorganisation för hemvärdet.

Herr talman! Med framhållande av att även jag har vissa betänkligheter mot det här föreliggande utskottsförslaget, anser jag dock, att förslaget har så många förmånliga sidor, att det finns anledning för kammaren att anta det samma, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Paulsen: Herr talman! Det har i all känd tid varit mannens uppgift att sköta försvaret. Mannen skulle, om så erfordrades, försvara familjen, försvara hus och hem, försvara hembygden och försvara landet. Det är en tanke-

Värntjänstutbildning för skolungdom. (Forts.)

gång, som vi svenskar vant oss vid såsom riktig. Men nu har det smugit sig in en främmande tankegång hos oss — jag vet icke, hur den kommit in, men jag förmodar, att den kommit utifrån och dykt in i ecklesiastikministerns själ och sedan inympats hos regeringsledamöterna i övrigt — nämligen att det är barnen, som skola försvara landet.

Jag tror för min del icke, att det är riktigt, att barnen skola få befatta sig med militärövningar. Jag tror för min del, att det är bäst att man låter barnen vara barn och få sysselsätta sig med sina lekar, så länge de äro i de åren. Om man går på regeringens väg, tror jag att man manar fram det sämsta hos barnen. Och det vilja vi väl ändå icke göra. Även om dessa militärövningar skulle komma till stånd, vilket jag hoppas att de icke skola göra, tror jag icke, att barnen få någon nytta av dem, när de komma i värnpliktsåldern. Åtminstone det mesta är säkert glömt då. Däremot tror jag, att den militära andan stannar kvar. Den anda som säger, att det är rätt och riktigt att slå sig fram, att ta med våld det man icke kan få med god vilja, det är en farlig anda, om den får sitta kvar i de vuxnas liv. Vi kunna tids nog få krigsgalningar här i landet utan att behöva ge barnen en sådan inställning genom att sätta vapen i händerna på dem, innan de bli vuxna. Det kan också hända, att det hela leder till att dessa barn, när de bli vuxna, bli sådana, att de följa en ledare blint, hur galen denne ledare än må vara. Är detta en mentalitet, som vi vilja se hos kommande släkten? Se dig om i världen, om det icke redan finns en sådan ungdom, och var glad åt, att vårt folk icke är likadant. Skulle det bli sådant här i landet, skulle jag vilja säga, att jag tackar Gud för att nativiteten sjunker i detta land, och att regeringens åtgärder för att höja den äro fruktlösa. Ty människor med en sådan mentalitet äro sannerligen icke värda att leva i vårt sköna land.

Jag har lyssnat mycket uppmärksamt till denna debatt, men jag skall inte ge mig in på vad de olika talarna sagt med undantag för att jag skulle vilja säga några ord till de båda statsråd, som här yttrat sig.

Statsrådet Bagge sade, att en 15-åring lämpligen kunde deltaga i skjut- och vapenövningarna. Jag skulle vilja fråga statsrådet Bagge, om han verkligen anser, att barnen då äro så mogna, att de inte taga någon skada av att insupa den militära andan. Jag tror för min del, att barnen i de åren inte ha större omdöme än att de kunna insupa den militära andan på ett sådant sätt, att det blir till skada för framtiden, både för dem själva och för samhället.

Vidare säger statsrådet Bagge, att det vore värdefullt, att ungdomen fått denna utbildning, om kriget skulle komma över oss. Ja, man återfinner där samma tankegång: det är pojkarna som skola försvara landet och inte männen. Det är snygga utsikter. Det är verkligen osvenska synpunkter!

Men om vi inte taga hand om ungdomen på detta sätt, kan det vara andra riktningar, som göra det, säger statsrådet Bagge. Jag vill då fråga: kunna barnen bli omhändertagna på ett sämre sätt? Det kunna de kanske, men de kunna också bli omhändertagna på bättre sätt.

Sedan framhåller statsrådet Bagge — jag har inte tänkt bemöta tillnärmelsevis allt vad han sagt, utan det är bara ett litet urplock jag gör — att tiden är sådan, att vi måste vara beredda att försvara oss. Han upprepar detta argument gång på gång och talar om kriget, som om det vore alldeles oundvikligt. Jag frågar igen: är det därför nödvändigt att draga in barnen i detta? Det är väl inte de, som skola försvara landet. Och ha vi inte visat oss beredda att göra allt vad göras kan för att stärka vår försvarsberedskap?

Nu skall jag lämna statsrådet Bagge i fred. Jag ser inte statsrådet Sköld här, och det gör mig ont, ty jag hade några ord att säga honom också.

Statsrådet Sköld talade så vackert och varmt för försvaret, och det var som

Värntjänstutbildning för skolungdom. (Forts.)

alltid mycket trevligt att lyssna till honom, ty han är ju en boren talare — det är inget fel med statsrådet Bagges talekonst heller för den delen — men det var vissa saker i hans anförande, som jag för min del inte vill underskriva. Han sade, att det var väl ingen som trodde, att det var under värntjänsten, som ungdomen bibringades ett militärt tänkesätt; det skaffade den sig nog på annat håll. Ånej, statsrådet Sköld, det är allt under värntjänsten, som ungdomen får den inställningen. Den får sannerligen inte en militaristisk inställning i hemmen eller under sin dagliga verksamhet, utan den får det, när det gäller att syssla med militära ting såsom skjutning, handgranatkastning o. s. v. och man framhåller det förträffliga i allt detta. Det är då, som ungdomen får den inställningen, att det som man inte kan få på annat sätt skall man skaffa sig med våld.

Vidare säger statsrådet Sköld, att vi, som resa motstånd mot detta förslag, göra det därför att vi inte vilja se verkligheten i ögonen. Det förhåller sig inte alls så. Visst vilja vi se verkligheten i ögonen, men vi vilja inte vara med om detta förslag, därför att vi inte vilja, att de bördor, som böra påvila männen, skola läggas på barnen. Vi skola vänta med att lägga sådana bördor på barnen tills de blivit män med mäns tankar, omdömesförmåga och förstånd.

Statsrådet Sköld underströk också, att om vi inte ha den andan att vi äro beredda att dö för vårt land, kunna vi aldrig klara oss, om det skulle gälla. Det är klart, att den andan måste i en farlig tid finnas hos de vuxna männen, men det är inte nödvändigt att den skall finnas hos pojkarna. Tids nog kan också för deras del komma den dag, då de kunna få vara beredda att dö för att försvara sitt land.

Jag skall inte trötta kammarens ledamöter med att ytterligare utveckla mina synpunkter, utan jag vill bara när det gäller att ställa ett yrkande framhålla, att jag ju varit med om att motionera om avslag på detta förslag och således helst skulle ha gått på ett avslagsyrkande. Men då huvudsynpunkten för mig är att vi slå ihjäl detta förslag på ett sådant sätt, att det aldrig mer låter tala om sig, skall jag här nöja mig med att yrka bifall till den Bergmanska reservationen.

Herr Ward: Herr talman! Jag skall försöka att återföra debatten till de realiteter, om vilka den egentligen bör röra sig.

Ehuru ensam företrädare i denna kammare av en av de reservationer, som fogats vid utskottets utlåtande eller kanske iust därför, har jag varit mycket tveksam, huruvida jag borde begära ordet eller icke. Att tala för en fattig tvåmansreservation, när andra möta upp i täta led, förefaller mig ganska utsiktslöst. Till sist har jag emellertid bestämt mig för att i all korthet taga till orda, i synnerhet som det på en del håll, både offentligt och under hand, uttalats vissa sympatier för den ifrågavarande reservationen, vilken återfinnes på sid. 42 och 43 i statsutskottets förevarande utlåtande.

Denna reservation är, såsom kammarens ledamöter torde ha funnit, ingalunda negativt inställd. Förutom att den helt ansluter sig till den av utskottet godkända planen för s. k. civil värntjänst, accepterar den också skjututbildningen för skolungdom i åldern 16 till 20 år, ehuru det anses, att denna utbildning skall vara frivillig.

Innan jag går att motivera denna frivillighetslinje i fråga om skolungdomens skjututbildning, vill jag, i anslutning till vad jag nyss yttrade om den allmänna karaktären av herr Oscar Olssons och min reservation, rent av tillåta mig påstå, att vårt förslag på visst sätt kan sägas vara mer positivt än utskottets och huvudreservanternas. Påståendet kan förefalla djärvt och utmanande, men jag vidhåller, att det inte är oberättigat. Jag avser då närmast

Värntjänstutbildning för skolungdom. (Forts.)

det förhållandet, att vår reservation sätter som slutligt och önskvärt mål att i en enda värntjänstorganisation, samordnad på lämpligt sätt med hemvärnet, sammanföra all ungdom över 16 år — oavsett om den går i skolan eller har kommit ut i förvärvsarbete — som kan intresseras för värntjänstutbildning. Jag är övertygad om att en sådan anordning, utom att den är principiellt riktigare i ett demokratiskt värntjänstsystem än regeringens, utskottets och huvudreservanternas linje, i längden kommer att visa sig effektivare än en lösning av frågan enligt något av de nyssnämnda alternativen. Hemvärnet är en populär organisation, som står under ypperlig central ledning och som väl också på de flesta håll fått god lokal ledning. På fristunder kan ungdom, som utbildas i värntjänst under anslutning till hemvärnet, otvivelaktigt få bättre och samtidigt mer fälmässig övning än som kan vinnas vid den planerade årliga utbildningen på en vecka i enbart skytte.

Även utskottet och huvudreservanterna ha emellertid observerat de utbildningsmöjligheter, som hemvärnet direkt eller genom en supplerande speciell ungdomsavdelning representerar, och ha för den skull rekommenderat en utredning i syfte att hänvisa värntjänstintresserad ungdom utanför skolan till hemvärnet. Detta har man tydligen gjort i den riktiga uppfattningen, att skall ungdomens vapenutbildning bli till verkligt värde för folkförsvaret, då får man inte begränsa sig till skolungdomen, som endast utgör en ringa del av landets ungdom i de åldrar, som skulle ifrågakomma. Vad chefen för armén i detta stycke framhållit, väger naturligtvis mycket tungt. Han säger, att det ur militär synpunkt viktigaste i detta sammanhang måste vara att komma i kontakt med ungdomens breda lager, med dem som vid unga år måste gå ut i förvärvsarbete och som utgöra den ojämförligt största gruppen.

Men när så är fallet, bör man enligt min mening taga steget fullt ut och med anslutning till hemvärnet organisera en för både skolungdom och icke skolungdom gemensam utbildning. En sådan anordning skulle ovedersägligen stå i bättre överensstämmelse med vårt folkliga försvarsväsendes anda och hela organisation än övriga nu framkomna förslag kunna göra. Eller som det heter i den av mig undertecknade reservationen: det kan inte vara lämpligt att skilja läroverksungdomen från annan ungdom under värntjänstutbildningen. Man bör inte nu efter nya regler införa ett nytt slags kategoriklyvning enligt sociala linjer. I det stycket ger jag debattens förste talare, herr Viklund, fullkomligt rätt.

När det gäller tiden fram till den av oss rekommenderade anordningens införande äro också herr Oscar Olsson och jag villiga att förorda experimentet med hänvisning av icke skolungdom till de vid läroverken anordnade skjutövningarna, men detta bör enligt hela utformningen av vår linje bli endast ett övergångsled till den allmänna anknytningen till hemvärnet. Personligen måste jag emellertid vittna om att jag inte mycket tror på arbetarungdomens anslutning till vid läroverken organiserade skjutövningar. Pojkar, som kommit ut i förvärvsarbetet och som tidigt i livets hårda skola fått lära att sköta och försörja sig själva och som därtill aldrig haft någon förbindelse med de högre skolorna, lockas förvisso inte av utsikten att bli något slags bihang till läroverksungdomen. Dåligt känner man arbetarpojkarnas mentalitet, om man verkligen tror, att motsatsen vore fallet. Men som en övergångsform kan man ju försöka sig på saken. Tro bara inte, att några lysande resultat komma att vinnas på den vägen!

Enligt sakens natur måste all anslutning till hemvärnet vara frivillig, och redan härav följer logiskt, att min reservation bygger på frivillig anslutning även från skolungdomens sida till den kvalificerade värntjänsten. När man

Värntjänstutbildning för skolorngdom. (Forts.)

beträffande den ur folkförsvarets synpunkt viktigaste ungdomskategorien måste på de åldersstadier, varom här är fråga, tillämpa frivillighetsregeln, bör man väl också kunna göra det beträffande läroverksungdomen, d. v. s. den mindre kategorien. Det bör rimligen inte vara svårare att på frivillighetens väg intressera läroverksungdomen för denna utbildning än den ungdom, som inte åtnjuter förmånen av lång skolutbildning.

Det finns också andra skäl, som tala för frivilligheten härvidlag. Som bekant är det många föräldrar, som inte gärna vilja vara med om att sätta gevär i händerna på barnen, och även om man har svårt att förstå denna inställning, måste man respektera den och acceptera den som ett faktum. Jag försäkrar, att jag personligen inte hyser några som helst betänkligheter mot att vapenöva ungdom i de åldrar det nu gäller, och jag är övertygad om, med den kännedom man har om ungdomens intresse för skytte och annan poängbetonad tävlan, att en frivillig anslutning skulle bli synnerligen omfattande ur alla läger, bara man lyckas finna en lämplig och smidig organisation.

Men när man nu vet det, varför skall man då envisas med att göra skolorngdomens skjututbildning obligatorisk? Detta vållar endast onödigt irritation. Det förhåller sig säkert just på det sätt, som vi framhållit i vår reservation, att det starka motstånd mot regeringsförslaget, som kommit till synes, ytterst bottnar i aversion mot de obligatoriska skjutövningarna. Hade tvångsledet aldrig införts i den kungl. propositionen, skulle stämningen helt visst nu varit en annan än vad fallet är.

Nu vet jag visserligen mycket väl, att både regeringen och utskottet räkna med att befrielse från skjututbildning skall beviljas, om inte precis rundhänt — det torde för resten inte behövas, ty flertalet ungdomar skulle nog delta i dessa övningar, även om de bleve frivilliga — så dock utan att det reses några större svårigheter mot frikallelse. Och det kan ju vara bra på sitt sätt, men kvar står ändå regeln om kommandering, och den stöter många. Ville riksdagen övergå till frivillighetslinjen skulle utan tvivel denna sak kunna föras ut i livet mer oskadd än om man fasthåller vid att utbildningen skall vara obligatorisk, låt vara med ganska stora möjligheter till befrielse.

Detta är i huvudsak de motiv, som förmått mig att förorda den anordning, som skisseras i den reservation, vars förste undertecknare är herr Oscar Olsson, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation.

Herr **Svensson** i Grönvik: Herr talman! Trots att vi i vårt land ha levat i krigets skugga i snart två år, får man, när man åhör denna debatt, likväl den känslan, att man inte ens i riksdagen till fullo fattat den situation, i vilken vi nu befinna oss. Jag måste säga, att det är beklagligt, om vi skulle tvingas in i krigets verklighet, innan vi uppfattat den situation, i vilken vi för närvarande äro.

De som gå på avslagslinjen — jag är överens med statsrådet Sköld om att herr Bergmans m. fl. reservation inte är någonting annat än en formulering för avslag — och särskilt de kvinnliga talarna, som ha velat företräda mödrarna, säga, att de vilja försöka värna om barnen, så att de icke komma in i den miljö, som det här gäller. Jag skulle vilja säga, att jag närmast betraktar deras inställning på det sättet, att de syfta till att skydda barnen, den uppväxande ungdomen, för den kalla luften — jag skulle nästan vilja säga sluta in dem i drivhus för att förhindra den kalla luften att komma in till dem. Jag undrar, om detta är så klokt. Följden av detta blir, att därest de icke komma i kontakt med denna kalla luft, bli de mindre motståndskraftiga, när de tvingas att komma i beröring med den. Detta kan när allting kommer omkring icke vara någon för-

Värntjänstutbildning för skolungdom. (Forts.)

ständig taktik och kanske inte det bästa medlet att skydda det man vill slå vakt om.

Jag ifrågasätter, om ett genomförande av det föreliggande förslaget skulle få så stor militär betydelse. Såsom herr statsrådet Sköld mycket riktigt erinrade om ha i debatten fällts många överord i det hänseendet. Jag tror, att vi borde ha synat detta förslag en liten smula mera i sömmarna endast ifrån rent civil medborgerlig synpunkt. Man kan då fråga sig, om de svenska medborgarna, om de inlemmas i en organisation som den här föreslagna och där erhålla fysisk fostran och få vänja sig vid att utstå strapatser efter måttet av sina krafter, bli låt mig gärna säga trimmade, skulle bli sämre när det gäller att fylla sin uppgift i samhället. Jag tror det inte.

Låt oss säga, att man på detta område även får en rent civil beredskap. Man kan då ifrågasätta, om det inte är nyttigt att ha denna beredskap exempelvis när skogsbrand utbryter. Är det inte vid ett sådant tillfälle en fördel att ha de unga organiserade på ett sådant sätt, att de veta vart de skola bege sig och vad de skola göra, så att de inte flockas och äro till hinder för det arbete, som skall utföras, utan i stället på grund av sin rörlighet och sitt livliga intellekt kunna vara till väsentligt gagn? Jag tror, att vi alldeles sett bort ifrån den verkliga betydelse den föreslagna anordningen kan få ur rent civil synpunkt. Det kan för motståndarna till detta förslag vara skäl att beakta detta och icke blott inrikta sig på att söka bevara oss för de rent militära önskemålen.

Jag tyckte, när jag hörde herr Paulsens anförande, att han nästan tog priset i överdrift, när han gång på gång upprepade, att det är männen, som skola försvara landet och icke barnen. Det förhåller sig ingalunda så, att barnen genom detta förslag ställas i första linjen — det är endast i sista hand de skola kunna tänkas medverka. Jag måste säga, att detta är ett sätt att argumentera, som jag minst av allt förstår. Jag förstår, att man ifrån mödrarnas synpunkt av ren instinkt försöker att värja sig för den tanken, att man skall uppoffra just de sina i en viss kritisk situation och icke vill tänka sig den möjligheten. Beträffande detta vill jag endast understryka vad statsrådet Sköld yttrade i detta sammanhang. Han sade, att det här gäller att taga ställning till i vilken situation vi befinna oss, om vi ha rättighet att på det sättet draga oss tillbaka. Vi ha ingen rättighet till detta. Fatta vi situationen som den är, måste vi mer eller mindre mot vår vilja skydda det vi i främsta rummet vilja värna genom att utbilda de unga på ett sådant sätt, att de icke blott kunna skyddas i en kritisk situation utan även hjälpa till på ett sätt, som kan utöva inverkan på den slutliga utgången. Detta är kanske till syvende och sist det bästa.

Jag måste alltså för min del, då jag ser på saken ur denna synpunkt, säga, att motståndarna till detta förslag ha överdrivit den rent militära betydelsen av denna sak. Man har vidare kunnat göra den iakttagelsen, att de som yrka på avslag å ena sidan ha underkänt värdet ur militär synpunkt av dessa värntjänstövningar och förklara, att de av denna anledning icke vilja gå med på desamma, och samtidigt å andra sidan skrämma för militarism. Detta är en inkonsekvens, som jag icke kan förstå.

Jag vill även göra ett par erinringar beträffande den ekonomiska uppoffring, som herr Skoglund i Umeå ville göra ett så stort nummer av. När jag åhörde honom hade jag precis samma tanke, som herr statsrådet Sköld sedan gav uttryck åt: man tycks forma sin argumentation allt eftersom det lämpar sig. Statsrådet Sköld var i sitt anförande inne på övningstiden för de värnpliktiga och sade, att vi inte kunna utbilda en fullt trimmad soldat på mindre än ett år. Vi veta, att åtskilliga länder ha betydligt längre utbildningstid än ett år. Det gäller i detta fall en uppoffring på en vecka. Kunde det inte, om man ser saken ur denna synpunkt, vara enklare och billigare att offra denna vecka, då de

Värntjänstutbildning för skolungdom. (Forts.)

unga äro i 16-årsåldern, för att möjligen slippa ifrån att offra kanske sex månader, då de äro i 21-årsåldern? Jag tycker, att det är en dålig besparing både med avseende på tid och pengar, om man är rädd för att offra en vecka i skolåldern för de föreslagna övningarna. Jag tror inte man har anledning att reagera så mycket mot ett sådant offer, om man verkligen begrundar saken och rätt uppfattar frågans betydelse.

Motståndarna till förslaget ha vidare velat göra gällande, att man borde bevara skolan för dess egentliga uppgift, och därvid reagerat mot att skolan skulle dragas in på det plan, som dessa militära övningar representera, och hävdad, att dessa övningar icke ha med skolans verkliga uppgift att göra. Jag skulle vilja ställa frågan: vad har skolan för uppgift? Enligt mitt enkla omdöme är den icke bara till för att lärjungarna skola få ökade kunskaper rent teoretiskt sett, utan skolans uppgift är att fostra ungdomen till verkligt ansvarsmedvetna och goda medborgare. Jag undrar, om motståndarna till detta förslag på allvar vilja göra gällande, att en sådan fostran skulle förhindras, om riksdagen godkänner det här föreliggande förslaget. Jag skulle tro, att motsatsen är fallet, och att det skulle få mycket gagneliga verkningar. Jag tror, att ett införande av dessa övningar skulle stärka motståndskraften och hårda karaktären och på intet sätt komma att förtaga möjligheterna att inhämta kunskaper. Jag tror, att dessa möjligheter snarare komma att ökas just genom att de unga bibringas en större livlighet, ökad kraft och ökad energi på grund av att deras fysik stärkes genom dessa övningar.

Herr talman! Jag vet, att vi diskuterat denna fråga under mycket lång tid, och jag skall därför begränsa mig till det jag nu anført. Vad till slut mitt eget ståndpunktstagande i frågan beträffar framgår detta av att jag undertecknat den reservation, som är avgiven av herr Gustafsson i Benestad m. fl. Jag skall icke upptaga tiden med att motivera densamma. Den har motiverats av herrar Jonsson i Eskilstuna och Malmborg, och detta räcker för mitt vidkommande. Herr talman, jag ber att med dessa korta ord få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Per Gustafsson m. fl.

Herr Gustafsson i Bogla: Herr talman! Jag var tyvärr inte inne i kammaren, när herr Holmdahl höll sitt anförande, men det har sagts mig, att herr Holmdahl ironiserade över en del av vad jag sagt och närmast över att jag givit uttryck åt den uppfattningen, att vi inte behövde bilda någon specialorganisation för den manliga läroverksungdomen, och hänvisat till skytteföreningarna och hemvärnen. Herr Holmdahl lär ha uttryckt förvåning över att samvetena inte vaknade, när hemvärnen infördes. Jag vill till detta endast säga, att det dock är den skillnaden, herr Holmdahl, att skytteföreningarna och hemvärnen bygga på frivilligt medlemskap under det att värntjänsten är obligatorisk.

Jag frågade i mitt anförande herr statsrådet Bagge, hur man borde tolka uttalandet i propositionen på sid. 24, där det heter: »Givet är, att individuell befrielse, helt eller delvis, från deltagande i övningarna bör kunna lämnas, när så provas erforderligt.» Jag har inte fått något svar ännu — statsrådet Bagge var inte inne i kammaren, när jag höll mitt anförande. Jag frågade, om man får tolka detta uttalande så, att om föräldrar och målsmän hysa allvarliga samvetsbetänkligheter mot att deras barn deltaga i skytteövningarna, detta då kommer att betraktas såsom fullgott skäl för befrielse från dessa övningar. När möjligheter till samvetsfrihet finnas för de värnpliktiga, anser jag, att det vore orimligt, om icke liknande möjligheter skulle stå till buds när det gäller läroverksungdomen.

Jag har för min del icke propagerat för värnpliktsvägran. Jag kan ju säga

Värntjänstutbildning för skolungdom. (Forts.)

till dem, som nu äro så oroliga för mitt pacifistiska sinnelag, att min äldste son gick ut som frivillig till Finland, och att av mina två pojkar den ene är värnpliktig furir och den andre korpral. Jag talade om samvetsfrihet, därför att jag anser, att så länge som vi leva i ett demokratiskt samhälle, skola vi slå vakt om samvetsfriheten som princip och idé. Det är därför som jag har velat framställa denna fråga.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Bagge**: Herr talman! Jag skall gärna säga vad jag sade till herr Gustafsson i Bogla privat helt nyss, då han talade med mig om denna sak, nämligen att om allvarliga samvetsbetänkligheter kunna visas föreligga hos föräldrar gent emot att deras barn deltaga i skjutövningar, måste hänsyn tagas härtill. Detta anser jag vara otvivelaktigt och fullt klart.

Å andra sidan har jag inte vare sig i propositionen eller på annat sätt velat, att några detaljerade regler i detta avseende skola uppställas. En sådan här sak får ju lov att skötas på ett förnuftigt och klokt sätt. Jag tycker det är fullkomligt klart, att vi beträffande skolungdomen inte skola behandla denna fråga på ett i princip annat sätt än vi göra i fråga om de värnpliktiga.

Fru **Johansson**: Herr talman! Jag vill framhålla, att när jag om en stund kommer att rösta för bifall till den av herr Bergman m. fl. avgivna reservationen, gör jag icke alls detta på grund av några sentimentala synpunkter.

Försvarsministern sade för en stund sedan här i kammaren, att han tyckte sig skönja vissa uppfattningar, som tydde på försvarsovilja, och talade om, att han hade måst gå in i sin kammare för att begrunda, om han hade mod att offra sina söner för landets försvar. Jag kan försäkra försvarsministern, att detta senare är han inte ensam om. Detta ha många av oss, som ha stora pojkar, för länge sedan fått göra klart för oss, hur smärtsamt det kanske än har varit för många.

Jag är också tillräckligt realistisk för att förstå, att vi under nuvarande situation inför tidens mörka ansikte måste göra allt för att förbereda oss i största möjliga utsträckning. Jag tror, att jag känner våra pojkars psyke så pass, att jag förstår, att en 16-års pojke inte kryper bakom kjolen på mamma, när fara hotar, utan att han känner sig som den naturlige försvararen både av mor och sig själv. Jag förstår också, att våra pojkar kunna behöva den utbildning som de kunna få för att lära sig hantera vapnen.

Den främsta anledningen till att jag vänder mig mot det föreliggande förslaget är, att jag tycker, att det känns så olustigt att sammanblanda skolarbete med vapenövningar. Vi ha ju ändå stora möjligheter att få våra pojkar utbildade både i den frivilliga skytterörelsen och i synnerhet inom vår hemvärnsorganisation.

Herr talman! Det är på grund av de nu anförda synpunkterna som jag vill yrka bifall till herr Bergmans m. fl. reservation.

Häruti instämde fröken *Nygren*, fru *Nordgren*, fru *Björck*, fröken *Rosén* och fru *Svedberg*.

Herr **Persson** i Undersvik: Herr talman! Trots att jag har väckt en motion i ärendet, hade jag inte tänkt blanda mig i diskussionen här, och jag skall inte göra det nu heller. Jag anser mig bara skyldig att innan vi fatta beslut avge en deklaration om min ståndpunkt.

Det var efter massmotionen för avslag, som jag, då jag hade den uppfattningen, att en negativ inställning skulle vara synnerligen olycklig ur flera syn-

Värntjänstutbildning för skolungdom. (Forts.)

punkter, väckte min motion i syfte att — det kan jag ju erkänna — finna en linje, omkring vilken det skulle vara möjligt att skapa samling. Motionen innebär formellt avslag på Kungl. Maj:ts förslag vad det gäller värntjänstutbildningen vid läroverken, men reellt ett bifall till propositionen. Det föreslås nämligen i motionen, att de medel, som här begäras, skola ställas till Kungl. Maj:ts förfogande under uttalande, att de böra användas för en försöksutbildning på frivillighetens väg i enlighet med vad Kungl. Maj:t kan finna lämpligt. Egentligen är detta förslag, såsom herr Ward nyss framhöll, mer positivt än Kungl. Maj:ts även i det avseendet, att det vill lägga värntjänstutbildningen på en bredare grundval. I så måtto är alltså motionen ingalunda negativ, utan t. o. m. mer positiv.

Jag har inte heller någon anledning att närmare ingå på dessa spörsmål, då flera av de synpunkter i detaljfrågor, som framförts i motiveringen till motionen och som varit menade mera som diskussionsinlägg än direkta förslag, uppmärksamats av utskottet och av olika reservanter. Även huvudreservationerna ha i viss utsträckning upptagit de synpunkter jag anförde, men då herrar Oscar Olssons och Wards reservation ligger motionen närmast, ber jag, herr talman, att i första hand få ansluta mig till deras yrkande.

Herr Barnekow: Herr talman! Jag kommer här att rösta för den av herr Bergman m. fl. avgivna reservationen, men jag vill säga, att en del yttranden, som fällt av dem, som gå på samma linje, sannerligen inte göra det lätt för mig att rösta för denna reservation. Jag anser nämligen för min del inte, att denna värntjänstutbildning på något sätt skulle kunna skada våra barn eller ge deras mentalitet en oriktig inriktning. Jag tror inte heller, att den värntjänst, som här är föreslagen, skulle innebära, att vårt land på något som helst vis sällade sig till dem, som vilja störa friden på jorden.

Varför jag röstar för herr Bergmans reservation, är därför att jag tror, att vår ungdom kan få bättre eller åtminstone lika god värntjänstutbildning på annat sätt än vad som här föreslås av Kungl. Maj:t. Jag tror sålunda icke, att den här av utskottet tillstyrkta anordningen kan bli till någon mera avsevärd nytta.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herr Per Gustafsson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; 3:o) bifall till den av herrar Oscar Olsson och Ward avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; samt 4:o) bifall till den av herr Bergman m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Herr Gustafsson i Bogla begärde emellertid votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 4:o) angivna hava flertalets mening för sig.

Beträffande kontrapositionen äskades likväl votering av herr Jonsson i Eskilstuna, i följd varav och sedan till kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen antagits den under 2:o) angivna propositionen, efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 179 antager bifall till den av herr Bergman m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Värntjänstutbildning för skolungdom. (Forts.)

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit bifall till den av herr Per Gustafsson m. fl. avgivna, likaledes vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren till kontraposition i huvudvoteringen antagit bifall till den av herr Bergman m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition nu uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 179, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Bergman m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för nej-propositionen. Rösträkning begärdes likväl av herr Jonsson i Eskilstuna, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 84 ja och 112 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit den av herr Bergman m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att uppskjuta handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Fredagen den 20 juni.

Kl. 7.30 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 180, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till skolöverstyrelsen för budgetåret 1940/41; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 2.

Föredrogs sammansatta stats- och bevillningsutskottets utlåtande, nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för utjämning av marknadspriserna för vissa förnödenheter m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

*Åtgärder för
utjämning av
marknadspriser
na för vissa
förnödenheter
m. m.*

Därvid anförde

Herr Wiberg: Herr talman! Utskottet har framhållit, att de åtgärder, som av departementschefen föreslagits, innebära ett väsentligt ingrepp i näringslivets frihet och verksamhet. Likaledes har utskottet betonat, att ett sådant clearingförfarande som det i propositionen angivna kan bli förenat med vissa olägenheter. Detta uttryck är, jämfört med vad i ärendet hörda myndigheter yttrat, onekligen att betrakta såsom minst sagt milt. Att utskottet hyst åtskilliga betänkligheter framgår emellertid bl. a. därav att utskottet ansett sig böra understryka vikten av att tvång tillgripes endast där så befinnes vara nödvändigt. I så måtto har utskottet också bifallit föreliggande i denna kammarväckta motion, att utskottet föreslagit tidsbegränsning, detta i motsats till Kungl. Maj:ts förslag. Emellertid har utskottet med hänvisning till praktiska synpunkter inte ansett sig böra föreslå avskärmning eller begränsning av fullmaktsområdet genom författningstext eller annorledes.

Att möjligheten bör finnas att i vissa fall kunna ingripa med ett clearingförfarande är alldeles tydligt. Detta har heller icke förnekats av motionärerna. Däremot ha vi motionärer inte velat gå med på att lämna Kungl. Maj:t en blancofullmakt. Naturligtvis kan det invändas, att vi leva under ovanliga förhållanden. Men det är en bekväm och ofta anlitad metod att motivera en utvidgad fullmaktslagstiftning med det självklara påpekan- det, att extraordinära situationer kräva extraordinära åtgärder. Innan vi acceptera ett sådant resonemang, måste vi också göra klart för oss, att vad en utvidgad fullmaktslagstiftning åsyftar är en förskjutning i det grundlagsmässigt fastslagna maktförhållandet mellan Kungl. Maj:t, å ena, och riksdagen, å den andra sidan. Den svenska riksdagen är emellertid ingalunda en skapelse främst av lugna och fredliga tidsskeden i vår historia. Den kallades från början att samråda med konungen just i stora och ödesmättade stunder i vår nations liv. På samma sätt förhåller det sig med den

Åtgärder för utjämning av marknadspriserna för vissa förnödenheter m. m.
(Forts.)

författningsmässiga fixeringen av konungens makt, å ena, och riksdagens kompetens, å andra sidan. Denna maktavgränsning har skett i regeringsformer, som nästan undantagslöst tillkommit under eller i nära samband med krig eller med yttre och inre konflikter. Så är fallet med 1809 års regeringsform. Den maktavgränsning, som där fastslogs, har skett med en svår yttre och inre kris färskt i minnet. Vi kunna också lugnt antaga, att den gränsdragning mellan regering och riksdag, som där verkställdes och som vi fortfarande ha att rätta oss efter, är tänkt att hålla inte bara i den fredliga idyllens dagar utan just i sådana prövningens tider, som vi nu leva i. Detta synes mig vara värt att hålla i minnet, när riksdagen nu och i fortsättningen går att pröva förslag från Kungl. Maj:ts sida, vilka avse att till Konungen, det vill säga till regeringen och statsförvaltningen, överflytta en större eller mindre del av riksdagens lagstiftningsrätt och av beskattningsmakten, som enligt principerna för den svenska statsförfattningen tillkommer riksdagen allena.

Jag är, herr talman, fullt medveten om det lönlösa i att söka riva upp utskottets förslag liksom också om den tidsutdräkt, som skulle bli följden, om ett sådant försök lyckades. Det återstår därför endast att uttrycka en stilla förhoppning, att herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet måtte tillse, att fullmakten handhaves med den allra största försiktighet.

Häruti instämde herr *Henriksson*.

Vidare yttrades ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 3.

*Motion i
anledning av
propositionen
med förslag
till förordning
om avdrag å
skatt på grund
av militär
tjänstgöring
under år 1940.*

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 32, i anledning av väckt motion i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om avdrag å skatt på grund av militär tjänstgöring under år 1940; och anförde därvid:

Herr Lundell: Herr talman! Jag har till detta betänkande fogat en reservation. Jag hade tillfälle att utveckla min uppfattning i denna fråga, när propositionen nr 263 behandlades här i kammaren. — Detta skedde, som någon torde minnas, samma dag som den grundlagsenliga motionstiden utgick. Man ville alltså inte avvakta motionstidens utgång före avgörandet av ärendet. — Jag vill i dag begränsa mig till att hänvisa till vad jag då yttrade och till vad jag sagt i den nu avgivna reservationen. Jag vill endast tillägga, att enligt mitt förmenande innebär statsmakternas beslut i det förevarande ärendet en oförsvarlig miljonrullning. Det är 10 å 15 miljoner kronor, som betalas ut efter mycket otillfredsställande grunder.

Med hänsyn till det läge, vari saken nu kommit, har jag, herr talman, intet yrkande.

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! I anledning av vad herr Lundell yttrat vill jag endast understryka, att båda kamrarna redan fattat beslut i överensstämmelse med utskottets förslag. Därmed ha kamrarna också underkänt den formella anmärkning, som herr Lundell riktade mot utskottet. Jag vill också erinra om det yttrande som utskottets ordförande i går fällde i första kammaren. Han framhöll, att om man vill åstadkomma något resultat, får man inte använda de arbetsmetoder som herr Lundell använt i det föreliggande ärendet.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 4.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 33, i anledning av väckta motioner om vissa åtgärder för vidmakthållande av industriens produktionsförmåga och för främjande av nyinvesteringar för industriella ändamål; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 5.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 34, i anledning av väckta motioner om ändring i kommunalskattelagens bestämmelser beträffande jordbrukares taxering.

I två likalydande, till bevillningsutskottet hänvisade motioner, nr 31 i första kammaren av herr *Bondeson m. fl.* och nr 199 i andra kammaren av herr *Olsson i Kullenbergstorp m. fl.* hade hemställts, att »riksdagen ville för sin del antaga sådan ändring av kommunalskattelagen, att rätten för jordbrukare att taxeras efter bokföringsmässiga grunder kommer till direkt uttryck i lagen eller i anvisningarna».

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I: 31 av herr *Bondeson m. fl.* och II: 199 av herr *Olsson i Kullenbergstorp m. fl.*, om ändring i kommunalskattelagens bestämmelser beträffande jordbrukets taxering, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits:

1) av herr *Lundell*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utarbetande av förslag till sådana ändringar och tillägg till kommunalskattelagen, att inkomst av jordbruksfastighet måtte kunna deklarerats och taxeras även efter bokföringsmässiga grunder motsvarande dem som gällde för inkomst av rörelse;

2) av herr *Jonsson i Skedsbygd*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr *Olsson i Kullenbergstorp*: Herr talman! I dessa motioner föreslås, att rätten för jordbrukare att taxeras efter bokföringsmässiga grunder skall komma till direkt uttryck i kommunalskattelagen eller anvisningarna därtill, så att både taxeringsnämnder och vederbörande deklaranter få kännedom om att denna möjlighet förefinnes och jordbruket i detta hänseende blir jämförbart med rörelseidkare. Av föregående utredningar synes framgå, att det inte finnes något principiellt att erinra mot att jordbrukare liksom andra rörelseidkare få denna rätt. Men man har tvekat att låta rätten komma till klar utformning, och denna tvekan har även delats av riksdagen.

Utskottet är inte heller denna gång berett att förorda någon positiv åtgärd, som skulle kunna leda till ett resultat. Utskottet säger endast, att utskottet finner det vara av vikt, »att landskamraterna i sina anvisningar till ledning vid taxeringen fästa taxeringsmyndigheternas uppmärksamhet på förefintligheten av sagda rätt». Motionärerna anse emellertid, att utskottet med detta uttalande i någon mån tillmötesgått dem. Vad utskottet föreslår är dock inte tillräckligt. Deklaranterna känna i allmänhet inte till att de ha en sådan rätt, och ej heller taga de i allmänhet del av de ifrågavarande anvisningarna.

Man torde kunna påstå, att ett ökat intresse för en vederhäftig bokföring är av värde inte blott för den enskilde utan även för hela samhället. Bokföringsintresset synes böra stimuleras av staten, inte minst för att man skall

Ändring i kommunalskattelagens bestämmelser beträffande jordbrukares taxering.

Ändring i kommunalskattelagens bestämmelser beträffande jordbrukares taxering. (Forts.)

kunna få fram ett värdefullare jordbruksstatistiskt material. Och intresset för bokföring kommer säkerligen att stimuleras, om jordbrukarna i taxeringshänseende få nytta av bokföringen.

Av det nu sagda framgår, att jag icke är fullt tillfredsställd med utskottets förslag. Jag ber därför att få yrka bifall till herr Lundells reservation, vari föreslås skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om förslag i ämnet.

Herr Lundell: Herr talman! Jag skall be att få säga några ord utöver vad motionären i ämnet, herr Olsson i Kullenbergstorp, yttrade.

Det föreligger ju här från lantbrukarhåll i båda kamrarna en begäran om sådan ändring i kommunalskattelagen, att rätten för jordbrukarna att taxeras efter bokföringsmässiga grunder kommer till direkt uttryck i lagtexten. Vad har nu utskottet sagt i anledning av detta önskemål? Ja, man kan säga, att i huvudsak konstaterar utskottet, att jordbruket redan har den rätten. Det var ju inte precis så motionärerna hade tänkt sig svaret. De ansågo redan själva, med stöd av vissa prejudikat i regeringsrätten, att jordbrukarna hade den rätten. Men de ville ha den uttryckligen intagen i lagtexten. Sedan utskottet konstaterat, att rätten finnes, fortsätter utskottet: »Vid sådant förhållande finner utskottet behov icke föreligga av någon särskild bestämmelse härom i kommunalskattelagen, och utskottet får därför avstyrka bifall till motionärernas förslag.» Utskottets ståndpunkt är alltså den, att eftersom rätten redan finns, så behöver den inte inskrivas i lagen.

Jag måste säga, att jag tycker detta är en egendomlig tankegång. I vanliga fall brukar man väl räkna med att en rätt kommer till just genom att den uttalas i en lagföreskrift. Det som man inte kan och inte vill uttala i ett lagstadgande anses vara mera tvivelaktigt. Utskottet fortsätter emellertid: »Då det emellertid visat sig, att taxeringsnämnderna icke alltid synas äga kännedom om att jordbrukare, som hava ordnad bokföring, äga rätt att deklarerera sin inkomst med stöd av räkenskaperna, finner utskottet det vara av vikt att landskamrerarna i sina anvisningar till ledning vid taxeringen fästa taxeringsmyndigheternas uppmärksamhet på förefintligheten av sagda rätt.»

Är inte det ett egendomligt förfarande att använda muntliga meddelanden till taxeringsmyndigheterna för att underrätta dem om vad deklaranterna ha för rättigheter? Vore det inte mycket rejälare och naturligare, att man i kommunalskattelagen satte in en direkt föreskrift om att skattedragaren har rätt att deklarerera efter sin bokföring. Jag undrar för övrigt hur det skulle gå, om man, exempelvis vid ett landskamrerarmöte, ville upplysa taxeringsmyndigheterna om den här saken. Är det säkert, att landskamrerarna skulle godtaga en sådan upplysning? Riskerar man inte att de komma och fråga: Var står det att lantbrukarna ha denna rätt att deklarerera efter bokföringsmässiga grunder? — När man ställes inför en sådan fråga, har man ingenting annat att gå efter än kommunalskattelagen och anvisningarna till denna. Man finner då, att i 22 § 2 mom. finnes det bland annat en föreskrift om att avdrag icke får göras för värdeminskning å inventarier.

Vad motionärerna vilja, när de begära att en direkt föreskrift om rätt för jordbrukarna att deklarerera efter bokföringsmässiga grunder skall inryckas i lagen, är säkerligen det, att det skall förklaras, att jordbrukarna få deklarerera efter samma principer som rörelseidkare. Den viktigaste skillnaden härvidlag är just, att när det gäller inkomst av rörelse, har man rätt att göra avskrivningar både på byggnader och inventarier, medan man i fråga om inkomst av jordbruk icke har rätt att göra avskrivningar å inventarier. Detta

Ändring i kommunalskattelagens bestämmelser beträffande jordbrukares taxering. (Forts.)

är till stor nackdel för jordbrukarna. Man har då heller inte någon möjlighet att rätta avskrivningarna i någon mån efter förhållandena under olika beskattningsår. Vad som här sagts om inventarier gäller även om byggnader. Man har ingen möjlighet att rätta avskrivningarnas storlek efter resultatet under året. Det har hänt mig, att en lantbrukare kommit till mig och sagt, att han i många år deklarerat efter bokföringsmässiga grunder, men när jag då frågat om han gjort avskrivningar i bokföringen på inventarier har han svarat, att avskrivningar ju icke få göras när det är fråga om jordbruk. — Vad har man för glädje av att deklarerat efter bokföringsmässiga grunder, om bokföringen skall rättas efter de snävare föreskrifter, som i kommunalskattelagen finnas i fråga om jordbruk? Man får göra klart för sig, att huvudsaken är dessa avskrivningar och deras lämpliga fördelning på olika år. Och härvidlag behövs enligt mitt förmenande en tydlig och klar föreskrift i kommunalskattelagen med innehåll, som motsvarar de i fråga om rörelse gällande bestämmelserna.

Jag vill därmed icke säga, att man för den skull skulle tvinga alla jordbrukare att ha en affärsmässig bokföring, utan jag tänker mig närmast, att båda alternativen skulle stå öppna, alltså att en jordbrukare skulle få deklarerat på det sätt som han nu gör med ifyllande av en jordbruksbilaga, om han föredrog det och om han var besvärad av att åstadkomma en affärsmässig bokföring, men att han å andra sidan skulle, om han föredrog det, också ha sig tillförsäkrad rätten att följa den affärsmässiga bokföringen vid uppgörande av sin deklaration. Då skulle det väl bli nödvändigt, att finansdepartementet för att möjliggöra detta senare alternativ utarbetade en lämplig rörelsebilaga för deklaration av inkomster från jordbruk. Det är för att kräva detta, som denna reservation är fogad till bevillningsutskottets betänkande, och jag tror, att vad som sagts i denna reservation är tillräckligt tydligt, så att det icke fordras någon vidare kommentar från min sida.

Jag vill alltså, herr talman, sluta med att yrka bifall till den reservation som jag har avgivit.

Häruti instämde herr *Anderson* i Mejstad.

Herr *Olsson* i Gävle: Herr talman! Det föreliggande betänkandet bör gärna ses i samband med det beslut som kammaren nyss fattade och i vilket kammarna — första kammaren har nämligen redan fattat samma beslut — hos Kungl. Maj:t begära en utredning om ändring i gällande bestämmelser om avdrag för värdeminskning å maskiner och inventarier samt å sådana byggnader som användas i rörelse och jordbruk. Härom är bevillningsutskottet fullständigt enigt, och i nu föreliggande betänkande hänvisas till detta. Vi ha ansett, att det skulle vara lämpligt att avvakta resultatet av denna utredning och få de bestämmelser utarbetade angående jordbrukets bokföring som kunna anses erforderliga. Emellertid har utskottet ansett sig, med 19 röster mot en, böra konstatera, att den rätt som motionärerna ha krävt redan nu föreligger.

Jag börjar tvivla på att man skall vara tillmötesgående, när herr Lundell i detta sammanhang gör anmärkning på att utskottet icke blott ansett sig böra göra detta bestämda uttalande utan därtill sagt, likaledes fullständigt enhälligt, att taxeringsnämnderna icke synas ha kommit till klarhet på denna punkt och att det därför enligt bevillningsutskottets uppfattning blir nödvändigt, att landskamrerarna se till, att detta bringas till taxeringsnämndernas kännedom. Vi trodde, att detta var ett tillmötesgående. Herr Lundell tycks ha tagit det på ett annat sätt.

Ändring i kommunalskattelagens bestämmelser beträffande jordbrukares taxering. (Forts.)

Jag tror, att det är riktigt att följa utskottet på denna punkt och avvakta resultatet av den utredning angående avskrivningsförhållandena, vilken vi nyss ha begärt av Kungl. Maj:t, samt att, om och när den föreligger, då taga ställning till problemet i dess helhet.

Jag ber, herr talman, att med anförande av dessa synpunkter få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Liedberg: Herr talman! Jag tror, att man skall vara tacksam för den positiva inställning till detta problem som utskottet tycks ha och som nu tagit sig uttryck i herr Olssons i Gävle anförande.

Jag kan ändå icke neka till att jag tycker, att det hade varit naturligt, om utskottet i stället för att hemställa till riksdagen, att motionen icke måtte föranleda till någon åtgärd, hade hänvisat till betänkandet nr 33. Jag menar i klämman, herr Olsson! Det förefaller mig å andra sidan på sätt och vis, som om utskottet och motionärerna tala om olika saker, om det nu beror på motionens avfattning — det kan jag icke nu avgöra. Utskottet säger emellertid, att enligt utskottets mening den rätt för jordbruket redan föreligger, som utskottet menar att motionärerna begärt, nämligen att jordbruket skall bli taxerat enligt bokföringsmässiga grunder. Jag tror visst, att så är förhållandet, och jag kan också tänka mig, att ett påpekande till landskamrerarna kan ha tillräcklig effekt.

Men tyngdpunkten i frågan ligger i själva verket icke där, utan den ligger faktiskt därpå, att jordbruk som fylla alla bokföringsmässiga prestanda i likhet med rörelse icke ha motsvarande rätt till avskrivningar! Jordbruket saknar därmed i högsta grad de konsolideringsmöjligheter som varje näring i övrigt anses vara berättigad till. Jag förstår, att man i detta fall måste skapa vissa garantier — det är alldeles givet — alltså, garantier motsvarande dem som man kräver av andra. Men om dessa prestanda uppfyllas, kan jag icke förstå annat än att det är ett fullt berättigat krav från jordbrukets sida att i skattetekniskt hänseende jämsställas med rörelse.

Jag för min del har bara velat understryka, att det är ett oavvisligt behov för jordbruket att komma i denna ställning, och eftersom detta — jag kan icke neka till det — trots vad som sägs i betänkandet nr 33 kommit till ett något oklart uttryck från utskottets sida i betänkandet nr 34, måste jag för min del ansluta mig till herr Lundells reservation.

Herr Jonsson i Skedsbygd: Herr talman! Jag har till detta betänkande tecknat en blank reservation, och jag kunde ju kanske nöja mig med att i väsentliga delar instämma i vad herr Lundell anför.

Det är ju så, att vid sidan av lagens bestämmelser har under senare år en praxis utvecklats, åtminstone i vissa taxeringsdistrikt att den som haft ordnad bokföring haft möjlighet att deklarerat och även, om deklarationen i övrigt uppfyllt alla fordringar som ställas på den, fått densamma antagen vid fastställande av beskattningen. Då så är förhållandet och uttryckliga bestämmelser saknas i lagen, har jag naturligtvis också ansett, att det varit skäl, att man sagt ifrån, att den som har bokföringen ordnad så, att den uppfyller de krav man kan ha rätt att ställa på den, han bör också ha rätt att bli taxerad i enlighet med denna bokförings resultat.

Det var emellertid en annan sida av saken som jag påpekade i utskottet. Jag kan i detta fall inte göra något yrkande, men jag har ansett det vara lämpligt att i kammarens protokoll påtala detta. Den övervägande delen av våra svenska jordbruk är ju av den storleksordningen och av den beskaffenheten i övrigt, att

Ändring i kommunalskattelagens bestämmelser beträffande jordbrukares taxering. (Forts.)

de skötas av jordbrukarna själva. Ätminstone för den äldre generationen jordbrukare är det mycket stora svårigheter att kunna åstadkomma en ordnad bokföring. Landskamrerarna bruka ha sammanträden och fastställa vissa grunder efter vilka avskrivning å byggnader får ske. I praktiken har det vid tillämpningen av dessa grunder brukat röra sig om en procents avskrivning, inte av byggnadsvärdet utan av fastighetens jordvärde. Emellertid är det så, att på en del mindre fastigheter byggnadens brandförsäkringsvärde betydligt överstiger fastighetens jordvärde. Det förekommer fall, där byggnadens värde uppgår till minst det dubbla av jordvärdet. I jordvärdet inräknas nämligen icke den skog som är befintlig på fastigheterna. Med en avskrivning av en procent av byggnadsvärdet, där t. ex. jordvärdet endast uppgår till hälften av byggnadernas värde, får man en avskrivningsplan på 200 år. Ingen som känner till förhållandena kan väl ett ögonblick tänka, att våra jordbruksbyggnader i regel ha en varaktighet av 200 år. Därtill kommer, att vid alla förbättringar som man är tvungen att vidtaga, t. ex. genom att anlägga vatten- och avloppsledningar, genom att åstadkomma större bekvämlighet enligt nutida fordringar eller genom att lägga på tegeltak, där det förut varit ett annat sämre tak, får man ytterligare höja byggnadernas värde, men man får inte göra avdrag på det. De grunder för avskrivningar som av landskamrerarna redan äro fastställda täcka icke den verkliga nedskrivning som behöfve ske på dessa fastigheter. Jag har velat till kammarens protokoll anföra detta.

Herr Lundell: Herr talman! Jag vill säga ett par ord till herr Olsson i Gävle med anledning av de invändningar han gjort mot mitt anförande.

Han menade, att man borde se beslutet i anledning av det nu föreliggande betänkandet i sammanhang med beslutet i anledning av betänkandet nr 33, och pekade på att där också står nämnt om jordbrukets byggnader. Ja, det gör det. Men jag har ju den uppfattningen, att när utredningen utförts och det möjligtvis kommer ett positivt förslag, så skall man finna, att man i fråga om rörelse har tillgodosett kraven men att man i fråga om jordbruket har erinrat om särskilda förhållanden och särskilda föreskrifter, vilka göra att man får lov att skjuta denna sak på framtiden. Så har det skett många gånger förut, och det är just därför inkomst av jordbruk i denna dag står sämre i skatteavseende än inkomst av rörelse.

Herr Olsson stryker ytterligare under vad som står i betänkandet nr 34 och säger, att när rätten redan finnes, varför skall man då ytterligare begära någonting. Ja, men det är väl icke för mycket begärt, att den rätt som finns också skrives in i lagen, så att både den som skall deklarera och den som skall taxera kan se den. Det finns den möjligheten, som jag framhöll i mitt första anförande, herr Olsson, att när man kommer till dessa landskamrerare och säger, att vi ha denna rätt att deklarera efter bokföring, så fråga de: men var står det, att vi ha rätt att göra avskrivning på inventarier? Det står tvärtom mycket tydligt, att vi inte ha denna rätt. Jag undrar, om herr Olsson gentemot en gensträvig taxeringsman, som pekar på lagens tydliga föreskrift, skulle vilja säga, att det motsatta är det riktiga. Jag tror icke, att detta lyckas.

I anledning av vad herr Jonsson i Skedsbygd framhöll vill jag tillägga, att jag delar fullkomligt hans uppfattning, och det är just det som blivit följden av dessa otillfredsställande avskrivningsföreskrifter, att vi ha fått alldeles för små avskrivningar medgivna i fråga om lantbrukets byggnader. Den synpunkten är också i viss mån framhållen i reservationen. Där står det: »Föreskrifterna om avdrag för värdeminskning av byggnader äro icke i sig själva särskilt otillfredsställande, men de tillämpas av beskattningsmyndigheterna mera

Ändring i kommunalskattelagens bestämmelser beträffande jordbrukares taxering. (Forts.)

restriktivt än i fråga om rörelse». Det är nämligen så, att om man jämför de föreskrifter i fråga om avskrivning å byggnader som finnas för inkomst av jordbruksfastighet, inkomst av annan fastighet och inkomst av rörelse, finner man, att det icke är någon principiell skillnad i själva lagens föreskrifter, men det har vid sidan därav innästlat sig en mycket stor skillnad i tillämpningen, och följden blir den, som herr Jonsson i Skedsbygd framhöll, att byggnaderna bli bokföringsmässigt tilldelade en brukningstid som de i själva verket aldrig tåla vid. De äro utmönstrade långt innan de bli avskrivna. Jag vill i fråga om detta kapitel framhålla, att det rörande detta väcktes ett par motioner år 1939 dels i första kammaren av herr Sederholm och dels i andra kammaren av herr Liedberg och undertecknad. Det var just med anledning av dessa motioner som 1939 bevillningsutskottets betänkande nr 30 kom till, vilket betänkande finnes omnämnt i nu förevarande betänkande.

I dessa motioner omnämndes bland annat, hur det förfares vid medgivande av avdrag för värdeminskning å byggnader. Antag, att en byggnad, som uppförts för omkring 30 år sedan, har kostat 10,000 kronor. Antag vidare, att för om- och tillbyggnader, d. v. s. för kostnader, som icke få avdragas, under 30-årsperioden utgivits sammanlagt ytterligare 10,000 kronor. På byggnaden har alltså nedlagts tillhoppa 20,000 kronor. Hur mycket av detta belopp har fått avdragas under 30 år? I början av 30-årsperioden har fått avdragas 1 % av 10,000 kronor, alltså 100 kronor om året, och i slutet av perioden har fått avdragas 1 % av närmare 20,000 kronor eller således närmare 200 kronor om året. I genomsnitt har man alltså fått avdraga 150 kronor om året under 30 år eller tillhoppa 4,500 kronor. Därefter återstår såsom i beskattningsavseende oamorterade 15,500 kronor.

Antag nu att byggnaden, efter att ha använts i 30 år, visar sig otjänlig för sitt ändamål och måste ersättas med en ny. I så fall har man icke rätt att avdraga vad som i beskattningsavseende återstår oamorterat. Detta innebär, att i princip avdragsgilla utgifter för jordbruket till ett belopp av 15,500 kronor icke någonsin få avdragas. Något i den stilen inträffar i ett stort antal fall. Rörelseidkare behöva däremot icke finna sig i sådana beskattningsregler, i all synnerhet icke efter de lättnader, som för ett par år sedan genomfördes, då bl. a. rätt till fri avskrivning medgavs vissa rörelseidkare.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! Jag tror icke, att jag gör mig skyldig till någon felbedömning, om jag säger, att det viktigaste i herrar Liedbergs, Jonssons i Skedsbygd och Lundells anföranden var vad som yttrades angående problemet om avskrivningar. Det är ett problem, som behandlades i ett föregående betänkande, i vilket vi fullkomligt enhälligt begärt att få en utredning. Herr Lundell är missnöjd därför, att han tror, att det, när utredningen en gång slutförts, kommer att befinnas, att jordbrukets krav icke tillgodosetts. Den tron hyser icke jag ett enda ögonblick. Jag antager, att herr Lundell, om han är kvar här vid den tidpunkt, då utredningens resultat kommer att framläggas — och det skola vi väl hoppas, att han är — kommer att befinna sig i livlig aktion för tillvaratagande av jordbrukets intressen. Det finns ingen anledning att, redan innan riksdagsskrivelsen med begäran om en utredning avgått, uttala tvivel angående utredningens resultat.

Herr talman, jag vidhåller yrkandet om bifall till utskottets hemställan.

Herr Liedberg: Herr talman! Jag ber herr Olsson i Gävle att icke tolka mitt och övriga talaresherrars anföranden så som om vi skulle vara otacksamma mot

*Ändring i kommunalskattelagens bestämmelser beträffande jordbrukares
taxering. (Forts.)*

utskottet. Att vi icke äro otacksamma tror jag mig f. ö. ha poängterat tidigare. Jag begärde ordet närmast därför att jag ville framhålla, att vi, trots att utskottet år efter år uti ifrågavarande avseende gjort mycket välvilliga uttalanden, icke i längden kunna nöja oss med endast obegränsat välvilliga uttalanden. Vi önska, hoppas och tro, att det så småningom skall uppnås ett praktiskt resultat!

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den av herr Lundell avgivna, vid betänkandet fogade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Lundell begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets förevarande betänkande nr 34, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den av herr Lundell avgivna, vid betänkandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Herr talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

§ 6.

Föredrogs, punktvis, bankoutskottets utlåtande, nr 65, angående regleringen för budgetåret 1941/42 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.

Punkterna 9, 10 och 18.

Lades till handlingarna.

Övriga punkter.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 7.

Föredrogs vart efter annat:

bankoutskottets utlåtanden:

nr 66, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning med förslag till avlönings- och pensionsstat för riksbanken;

nr 67, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret förslag till ändring i vissa delar av reglementet för riksgäldskontoret; och

nr 68, i anledning av framställningar från fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret angående förlängt bemyndigande att genomföra krisadministration vid riksdagens verk; samt

andra lagutskottets utlåtande, nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 21 § lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 8.

Förslag till förordning om kontroll av vattenledningsvatten, m. m. Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 31, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om kontroll av vattenledningsvatten, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 14 februari 1941 dagtecknad proposition, nr 50, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden, anhållit om riksdagens yttrande över ett vid propositionen fogat förslag till förordning om kontroll av vattenledningsvatten.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft två i anledning av densamma väckta motioner, nämligen motionen nr 192 i första kammaren av herr *Frans Ericson m. fl.* och motionen i andra kammaren nr 257 av herr *Ljungberg m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen ville avslå propositionen samt föreslå förnyad utredning för framläggande till nästa års riksdag av ett modifierat förslag till förordning om kontroll av vattenledningsvatten under hänsynstagande till i motionerna anförda synpunkter.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t

1) anmäla, att riksdagen ej funnit skäl att i anslutning till de vid ifrågasvarande proposition fogade förordningsförslagen göra andra uttalanden än utskottet i förevarande utlåtande upptagit;

2) anhålla, att Kungl. Maj:t snarast ville låta verkställa utredning angående möjligheterna att åstadkomma en teknisk kontroll av vattenverkens konstruktion och skötsel med mera ävensom för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda; samt

B) att motionerna I: 192 och II: 257, i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet under A) hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits:

A) av herrar *Nils Elowsson, Hage, Olovson* i Västerås, fru *Johansson* och herr *Larsson* i Östersund, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

a) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anmäla, att riksdagen ej funnit skäl att i anslutning till de vid ifrågasvarande proposition fogade förordningsförslagen göra andra uttalanden än reservanternas i sin motivering upptagit; samt

b) att motionerna I: 192 och II: 257 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd;

B) av herrar *Tamm, Linnér* och *Karlsson* i Granebo, vilka hemställt, att riksdagen i anledning av förevarande motioner måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t

1) förklara, att det föreliggande förslaget till förordning om kontroll av vattenledningsvatten icke kunde av riksdagen tillstyrkas, samt

Förslag till förordning om kontroll av vattenledningsvatten m. m. (Forts.)

2) anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utarbeta nytt förslag med iakttagande av i reservationen gjorda erinringar samt snarast möjligt framlägga ett sådant förslag för riksdagen till yttrande;

C) av herr *Hermansson*, utan angivet yrkande.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Karlsson** i Granebo: Herr talman! Vid detta utskottsutlåtande har fogats en reservation, undertecknad av herrar Tamm, Linnér och mig. Med anledning av denna reservation ber jag att få säga några ord. Jag förutsätter, att de ärade kammarledamöterna läst igenom utskottets utlåtande. Kammarens ledamöter ha säkerligen vid genomläsningen funnit, att det föreliggande förslaget är behäftat med flera olägenheter, som komma att inverka menligt, när lagen skall tillämpas. Huvudvikten har lagts på kontrollen av vattenprov, som skola insändas till en central institution för utvärderande av huruvida vattnet är hälsovådligt eller icke. Förslaget har föregåtts av en utredning. Denna utredning har givit vid handen, att detta förfaringssätt icke skulle vara tillfyllest. I avlämnade motioner har framhållits önskvärdheten av att vid vattenverken vidtoges anordningar av teknisk art, så att prov skulle kunna tagas på platsen. Personalen skulle erhålla den utbildning, som erfordrades för verkställande av denna kontroll. Den centraliserade kontrollverksamheten skulle därigenom i någon mån kunna inskränkas. Detta är i korta drag innehållet i motionärernas förslag. Utskottsmajoriteten kan icke finna några skäl mot ett godkännande av detta förslag, men uttalar samtidigt en önskan om fortsatt utredning i ärendet, så att jämväl de tekniska kraven skola kunna tillgodoses. Reservanterna mena, att då den föreslagna lagen är så pass bristfällig, som utskottet självt konstaterat, så borde utskottet förordnat bifall till motionerna. I stort sett är det icke så mycket, som skiljer utskottsmajoritetens förslag från reservanternas, men den skillnad som finns har dock en viss betydelse. Om kamrarna bifalla utskottets förslag, kommer den tekniska utredningen i efterhand. Enligt reservanternas förslag är den utredning, som skall ligga till grund för en fortsatt utbyggnad av lagstiftningen, en huvudsak.

Jag får med det anförda yrka bifall till den vid utskottets utlåtande av herr Tamm m. fl. fogade reservationen.

Herr **Ljungberg**: Herr talman! I egenskap av motionär skall jag be att få säga några ord i denna sak.

Det råder inga meningsskiljaktigheter angående behovet i och för sig av kontroll över beskaffenheten av dricks- och hushållsvatten, som distribueras genom vattenledningar för mera allmän förbrukning. Den hygieniska betydelsen härav är uppenbar. De vattenledningar av detta slag, som finnas i landet, torde f. n. tillgodose behovet hos bortåt 2.5 miljoner människor. Man bör i stället beklaga, att en kontroll av praktiska skäl inte kan utsträckas att omfatta också det vatten, som den återstående och till antalet övervägande delen av befolkningen måste använda som dryck och för hushållsändamål. Man kan nämligen utgå från att detta vatten i stort sett är av åtskilligt sämre beskaffenhet än det vatten, som levereras av vattenledningsverken i våra samhällen.

I själva verket kan man konstatera, att det i senare tid endast i relativt få fall förekommit, att man kunnat härleda uppkomsten av epidemier och andra hygieniska missförhållanden från vatten, som distribuerats av vattenledningsverk. Och detta trots att någorlunda preciserade föreskrifter angående beskaffenheten hos lämpligt vattenledningsvatten saknats. De undantag härifrån, som kunnat påvisas, äro så få, att man med fog kan göra gällande, att de

Förslag till förordning om kontroll av vattenledningsvatten m. m. (Forts.)
endast bekräfta regeln. Anledningen till detta goda förhållande är naturligtvis, att man vid vattenledningsverken lagt sig vinn om att framställa ett oklanderligt vatten. I första hand gäller detta om verken i de större och medelstora städerna med deras större ekonomiska resurser, som tillåtit både att verken blivit tekniskt riktigt anordnade och drivna samt att en fortlöpande tillförlitlig driftkontroll kunnat upprätthållas. Vore det endast fråga om verk, som inrättat sig på detta sätt, skulle man med all rätt kunna säga, att någon ny lagstiftning inte alls skulle vara erforderlig. Även vid övriga verk har man nog efter råd och lägenhet i stort sett gjort vad man ansett vara möjligt i dessa avseenden. Men det är förklarligt, att de begränsade resurserna medfört, att icke överallt förhållandena äro så bra, som de borde vara. Det är således framför allt vid de mindre verken som behovet av förbättringar både beträffande anläggningarna och deras skötsel samt kontrollen gör sig gällande.

Det är under sådana förhållanden anmärkningsvärt, att den kungl. propositionen i första hand tar sikte på kontrollen vid de större verken. Endast verk, som tillhandahålla vatten åt minst 4,000 personer, skola nämligen enligt propositionen vara underkastade en någorlunda tät kontroll. Anledningen till denna gränsdragning är av ekonomisk art. Man har insett, att kostnaderna för kontrollen, sådan den i propositionen utformats, äro så betydande, att de skulle bli alltför betungande för de mindre verken. Följden härav har alltså blivit, att kontrollen enligt propositionen sätter in med större styrka, där den minst behöves.

Detta är enligt min mening att vända saken upp och ned. Vad som framför allt behöver åstadkommas är att nå så stor trygghet som möjligt för att även de mindre verken leverera ett hygieniskt fullgott vatten, och detta utan att deras ekonomi äventyras. Till det målet leder tydligen icke den kungl. propositionen.

Den kontroll, som däri föreslås, är en centraliserad kontroll i efterhand, för de mindre verken dessutom med så ringa frekvens, att en tillfällig infektion av vattnet mycket väl kan ha ägt rum, utan att man genom kontrollen kunnat upptäcka den ens i efterhand. Detta slags kontroll är tydligen ganska värdelös för dem, som eventuellt under tiden insjuknat på grund av föroreningar i vattnet. Kontrollen enligt den kungl. propositionen blir stel och verklighetsfrämmande, dyrbar och ineffektiv.

I motionerna har framhållits, att man i stället för en sådan kontroll i efterhand bör eftersträva förebyggande åtgärder. Bland dessa bör för vattenledningsverk i egentlig mening ingå en daglig driftkontroll. Det är klart, att denna kontroll inte kan ske genom insändning av prov till något avlägset centrallaboratorium utan måste verkställas av verkets egen personal på platsen. I själva verket är det inga större märkvärdigheter att utföra en sådan kontroll. I Amerika, som i detta avseende är ett föregångsland, verkställas den av vattenverksföreståndaren eller den ansvarige maskinisten, som för ändamålet först fått genomgå en kortvarig kurs på några veckor för att lära sig konsten. Med den speciella läggning för sådana ting, som utmärker svensken, behöver man inte hysa tvivel om att en liknande metod med fördel skulle kunna tillämpas även i vårt land. Genom en på detta sätt ordnad kontroll skulle hygieniska brister hos vattnet omedelbart upptäckas och lika omedelbart kunna avhjälpas genom drifttekniska åtgärder. Detta bleve en effektiv kontroll och dessutom en väsentligt mycket billigare kontroll än den i propositionen föreslagna. Men man vunne därigenom också, att personalen genom egna rön bleve på ett helt annat sätt än eljest intresserad av att hålla sitt verk i gott skick. En centraliserad efterhandskontroll är inte heller i detta avseende effektiv. Den sporrar icke till några frivilliga ansträngningar.

Förslag till förordning om kontroll av vattenledningsvatten m. m. (Forts.)

Utskottet har erhållit väg- och vattenbyggnadsstyrelsens yttrande över propositionen och motionerna. Det framgår av detta yttrande, att styrelsen i allt väsentligt och även i andra avseenden än dem, jag nu närmast uppehållit mig vid, delar motionärernas synpunkter. Då väg- och vattenbyggnadsstyrelsen torde vara den offentliga institution, som här i landet besitter den största erfarenheten angående vattenledningsverk, bör dess mening naturligtvis tillmätas den allra största betydelse. I senare yttranden av medicinalstyrelsen och institutet för folkhälsan har man velat draga en gränslinje mellan kontroll i hygieniskt och tekniskt avseende. Detta har slutligen också blivit utskottets linje. Utskottet föreslår sålunda, dels att den kungl. propositionen skall antagas och dels att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall anhålla om utredning och förslag angående möjligheterna att åstadkomma en teknisk kontroll av vattenverkens konstruktion och skötsel m. m.

Utskottets hemställan innebär alltså, att den i den kungl. propositionen föreslagna och för de mindre verken redan alltför dyrbara centraliserade hygieniska kontrollen framdeles skulle påbyggas med en kontroll av rent teknisk art. Det är utan vidare klart, att denna påbyggnad ytterligare skulle öka kostnaderna och därmed förvärra saken med hänsyn till de mindre verkens ekonomi. Utskottets hemställan står alltså i direkt motsats till motionernas syfte, nämligen att göra kontrollen icke bara effektivare utan också billigare än enligt propositionen.

Gränslinjen mellan hygienisk och teknisk kontroll av vattenledningsvatten och vattenledningsverk är för övrigt konstlad. Vattenledningsverkets uppgift är ju att leverera ett hygieniskt tillfredsställande vatten. Det sker med tillhjälp av tekniska reningsanordningar, vilkas rätta funktion endast kan fastställas genom fortlöpande driftkontroll av den färdiga produkten, vattenledningsvattenet. Teknik och hygien måste här gå hand i hand för att resultatet skall bli gott och ej som enligt utskottets förslag skiljas åt och gå var sin väg.

Bifall till propositionen, alltså till punkt A) 1) i utskottets hemställan, innebär, att en centraliserad kontroll kommer till stånd, vilket, som jag försökt att visa, vore ett felgrepp och dessutom enligt min mening ett felgrepp, som man framdeles knappast kan bota. All erfarenhet visar nämligen, att det är nästan omöjligt att finna vägen tillbaka till en decentraliserad organisation, när man en gång slagit in på den motsatta vägen. När därför utskottet i sitt utlåtande understrukt, att åtskilliga fördelar skulle vara förenade med en decentraliserad kontroll och andra i motionerna föreslagna åtgärder, motsäger utskottet sig självt, genom att det i sin hemställan tillstyrker propositionen. Blir denna proposition antagen av riksdagen, kommer man säkerligen aldrig tillbaka till den decentraliserade kontroll, som också utskottet funnit önskvärd.

Det kan icke på hållbara grunder göras gällande, att behovet av en ny lagstiftning på detta område är så trängande, att man ej skulle kunna avvakta ett nytt förslag, grundat på en allsidig utredning i enlighet med vad som angivits i motionerna. Detta är det enda sättet att komma till en förnuftig lösning av frågan. Det bör vara möjligt att åstadkomma en sådan utredning i så god tid, att förslag kan föreläggas nästa års riksdag.

Vid utskottets utlåtande äro fogade ett par reservationer. I den ena, som avgivits av herr Elowsson m. fl., går man på rent avslag på motionerna och på lika rent bifall till den kungl. propositionen. I motiveringen till denna reservation uttalar man också sympatier för en decentraliserad kontroll och framhåller angelägenheten av att kompetensfordringarna avpassas så, att vattenledningsverkens egen personal i erforderlig utsträckning kan erhålla behörighet att verkställa undersökningarna. Lika litet som utskottsmajoriteten

Förslag till förordning om kontroll av vattenledningsvatten m. m. (Forts.)
ha emellertid dessa reservanter beaktat, att själva förordningsförslaget helt och hållet är inriktat på en centraliserad kontroll i efterhand. Även om vattenverkens personal skulle tillerkännas erforderlig kompetens — vilket så som förslaget i propositionen upplagts starkt kan betvivlas — förändrar detta icke den i propositionen föreslagna kontrollens karaktär av efterhandskontroll. Det kan naturligtvis invändas, att ingenting hindrar att personalen gör tätare prov än vad förordningen föreskriver, varigenom kontrollen bleve förvandlad till en driftkontroll. Men om det verkligen är detta som reservanterna eftersträva, borde de väl ändock erkänna, att förordningen icke täcker detta syfte. Andra bestämmelser än de, som föreslagits i propositionen, äro nödvändiga för detta ändamål.

I den andra reservationen, som avgivits av herrar Tamm, Linnér och Karlsson i Granebo, framhålles med all rätt, att utredningen i saken logiskt leder fram till yrkandet om avslag på propositionen och begäran om nytt förslag, utformat i huvudsak enligt de i motionerna angivna grunderna. Dessa reservanternas synpunkter sammanfalla helt med motionärernas. På grund härav tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till sistnämnda reservation.

I detta anförande instämde herrar *Hansson* i Vännäsby och *Andersson* i Eskilstuna.

Herr Hage: Herr talman! Den proposition, som föreligger till behandling, har varit föremål för mycket grundlig beredning i utskottet. Frågan har bordlagts och återigen upptagits till behandling. Utlåtanden ha införskaffats från sakkunniga myndigheter. Slutligen ha representanter för dessa myndigheter och i övrigt sakkunniga personer yttrat sig i utskottet. På grundvalen av dessa olika uttalanden från skilda håll har det här föreliggande utskottsutlåtandet framlagts.

Nu äro till detta utskottsutlåtande fogade en del reservationer. För min del vill jag säga i första hand, att den reservation, som avgivits av herrar Tamm, Linnér och Karlsson i Granebo, kan jag icke under några förhållanden tillstyrka, i motsats mot den föregående talaren. Ty bifalles denna, så blir ju följden, att hela denna fråga skjutes på framtiden. Nu leva vi dock i en situation med krig och kristid, och i allmänhet har man den uppfattningen, att under sådana tider är det stora risker för epidemier och dylikt, som man vill avvärja genom en lag på detta område.

I det fallet vill jag alltså deklarerera, att, även om det skulle vara så, att denna proposition icke är på alla punkter tillfredsställande, är det dock bättre, att vi nu antaga en positiv lag på detta område, än att vi kasta allt ut igen i smältdegeln och åstadkomma en ny utredning, som man naturligtvis icke har så klart för sig, när den skall bli färdig.

Sedan vill jag å andra sidan erkänna, att åtminstone en stor del av utskottets medlemmar ha den uppfattningen, att den proposition, som framlagts, icke på alla punkter är tillfredsställande. Här finnas ju två olika system, som man kan tillämpa, när det gäller att kontrollera vattnet. Det ena systemet består i denna centraliserade undersökning, som är förordad i propositionen och som går ut på att man till en central myndighet insänder vattenprov. Då blir följden den, som också den föregående talaren berörde, att på grund av att detta kostar pengar m. m. bli i många fall dessa vattenprov insända med ganska stora tidsmellanrum, i synnerhet när det gäller vissa slag av vatten, t. ex. det s. k. grundvattnet, och när det gäller små vattentäcker.

Vi reservanter, som äro med om den reservation, som är avgiven av herr Elowsson m. fl., ha kommit till den uppfattningen, att den vattenkontroll, som

Förslag till förordning om kontroll av vattenledningsvatten m. m. (Forts.)
kan åstadkommas genom lokala undersökningar och alltså oftare, också är bättre och mera effektiv. Den kan med detsamma klargöra, hurudant vattnet är, under det att den centraliserade undersökningen — som består i att man skickar vattenprov till den centrala myndigheten — icke kan vara lika effektiv, bl. a. därför att det då dröjer tills man får fullt klart för sig, hurudant vattnet verkligen är.

Från den utgångspunkten ha vi i den reservation jag för min del gått in för — den uppfattningen vet jag att utskottsmajoriteten också har — velat säga så här: Låt oss taga den kungl. propositionen sådan den föreligger, men låt oss verka för, att det ställes till med kurser så många som möjligt för tjänstemän på olika platser, så att dessa tjänstemän så fort som möjligt bli kapabla att verkställa dessa lokala undersökningar!

Jag skulle vilja säga mot den föregående talaren, att den proposition, som nu eventuellt bifalles, hindrar icke, att man på en plats går över till ett mera effektivt system med sådana *lokala* undersökningar.

Alltså, vår ståndpunkt är den: Låt oss särskilt med hänsyn till de risker för epidemier, som ligga lurande i en tid som den nuvarande, dock göra någonting i stället för vad herrar Tamms, Linnér och Karlssons i Granebo reservation vill, nämligen avslå hela propositionen! Låt oss taga den proposition som föreligger, men låt oss gå över till lokala undersökningar så fort detta möjliggöres!

Jag vågar påstå, att — även om man tar den kungl. propositionen — kan man med den motivering vi åstadkommit på denna punkt gå över så småningom till en lokal vattenundersökning, så fort dessa funktionärer, som anställts vid vattenverken, genomgått sådana kurser, att de äro kvalificerade för att åstadkomma dessa undersökningar. Jag tror, att man på den väg vi gått in för vinner på bästa sätt vad som nu är möjligt att vinna.

Nu har emellertid i detta sammanhang av motionärerna framförts ett yrkande om att denna vattenkontroll icke skall inskränkas till en undersökning av vattnet utan även omfatta undersökning av de tekniska anordningarna vid anläggandet av vattenreningsstationer samt kontroll av hur det står till med dem, som redan existera. Trots en mycket lång diskussion, om detta skall vara nödvändigt, ha de reservanter som jag anslutit mig till, herr Elowsson m. fl., kommit till den uppfattningen, att denna kontroll — som för övrigt icke upptagits i den kungl. propositionen — icke är nödvändig. Vi ha emellertid sagt, att om Kungl. Maj:t finner absolut nödvändigt att göra någonting även på denna punkt, kunna vi vara med om detta. Men vi ha icke såsom utskottet ansett nödvändigt att särskilt skriva och begära denna kontroll.

Jag skall inskränka mig till detta. Vi ha en lång föredragningslista till i morgon middag. Jag skall med hänsyn därtill be att på de skäl jag anført få yrka bifall till den reservation, som avgivits av herr Elowsson m. fl.

Herr **Ljungberg**, som för kort genmäle erhöill ordet, yttrade: Herr talman! Med anledning av herr Hages anförande vill jag först och främst säga, att det förvånade mig, att som argumentering togos upp förhållandena under de tider vi leva i just nu. Jag tror icke, att den kontroll, som föreslås i den kungl. proposition och som sålunda är en efterhandskontroll — det få vi komma ihåg — skulle vara särskilt behöflig under dessa förhållanden. Ännu mera angeläget vore att få en verklig driftkontroll just under dessa speciella förhållanden.

Vad sedan beträffar möjligheterna att inom förslagets ram tillåta övergång till driftkontroll i stället för efterhandskontroll, vill jag fästa uppmärksamheten på, att det av hela utredningen framgår, att avsikten är att personer med helt andra kvalifikationer än jag syftat till skola handhava denna kon-

Förslag till förordning om kontroll av vattenledningsvatten m. m. (Forts.)
troll. Detta medför att det blir praktiskt taget omöjligt för de mindre verken att få sin personal kompetentförklarad enligt förslaget.

I förslaget talas om att den som skall utföra de fysisk-kemiska undersökningarna skall ha avlagt filosofie kandidatexamen eller ha motsvarande kompetens. I fråga om de bakteriologiska undersökningarna talas det om att en läkare, som sysslat med bakteriologiska undersökningar tidigare, kan klara sig med en månads kurs, men för andra behöves det längre kurser. Med »andra» torde även här avses högskolebildat folk. Jag syftar till att den egentliga driftpersonalen skulle kunna utföra de bakteriologiska proven.

Herr **Hage**, som jämväl för kort genmäle erhöll ordet, anförde: Herr talman! Jag vill bara säga, att såvitt jag kan läsa och tyda lagtexten, finnes det ingenting däri, som hindrar — om nu en sådan här lagstiftning antages — att vattenverkens egna befattningshavare efter genomgående av kurser kunna få kompetens att utföra dessa lokala undersökningar.

Härefter yttrade:

Fröken **Hesselgren**: Herr talman! Efter att ha lyssnat till de olika anförandena från de motsatta sidorna har jag livligt övertygats om att utskottet gått den gyllene medelvägen. Utskottet har tagit en alldeles utomordentlig hänsyn, så vitt jag kan förstå, till vad motionärerna här ha hemställt om. Utskottet har erkänt, att en teknisk kontroll kan bli behövlig, och föreslagit en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran att en undersökning skall göras snarast möjligt på detta område. Men utskottet har därför icke förkastat Kungl. Maj:ts proposition. Det är medicinalstyrelsen, som i mycket hög grad styrkt utskottet i detta. Medicinalstyrelsen, som fått tillfälle att yttra sig över väg- och vattenbyggnadsstyrelsens uttalande, framhåller nämligen med bestämdhet, att man bör bifalla Kungl. Maj:ts proposition för att sedermera göra en undersökning angående de tekniska frågorna. Medicinalstyrelsen, som ju är den högsta hygieniska myndigheten och som således har att svara för de hygieniska förhållandena i vårt land, framhåller, att en sådan registrering, som skulle föregå beslutet om förordning angående de tekniska anordningarna, skulle ta så pass lång tid, att man icke bör dröja med genomförandet av föreliggande förslag. Man bör, anser medicinalstyrelsen, börja med den här föreslagna kontrollen.

Jag vill också framhålla, att utskottet ytterligare gått motionärerna till mötes, i det att utskottet framhåller, att man bör sikta till att kontrollen icke enbart skall ske centralt. Kontrollen bör kunna decentraliseras genom utbildningskurser för tjänstemännen vid de olika vattenverken. Kungl. Maj:t har i sin proposition icke berört den saken på annat sätt, än att Kungl. Maj:t säger, att frågan om kompetensen ännu icke är utklarerad, varför Kungl. Maj:t icke velat ta upp frågan om decentraliseringen omedelbart. Men så vitt jag vet, är det ingenting, som hindrar, att man går den väg, som här av utskottet förordas. Man tar Kungl. Maj:ts proposition och börjar med undersökningarna av de centrala vattenverken, man möjliggör utbildning av folk, så att de bli kompetenta, och man hemställer om en undersökning av de tekniska förhållandena. Därigenom uppnår man, så vitt jag kan förstå, en lycklig förening av de olika meningsriktningarna.

Nu ha reservanterna framhållit, att det är onödigt att skriva till Kungl. Maj:t om en sådan undersökning. Det kan ligga någonting däri, men i ett utskott gäller det ju att maka ihop de olika åsikterna, och utskottet har ansett, att detta skulle kunna lyckas, om man föreslog en skrivelse till Kungl. Maj:t

Förslag till förordning om kontroll av vattenledningsvatten m. m. (Forts.)
med begäran om en sådan undersökning. Det visar sig nu att varken den ena eller den andra parten blivit nöjd. Det har varit ett omfattande arbete som pågått i utskottet utan att man kommit saken mycket närmare. Jag skulle tro, att de, som se praktiskt på saken och icke ha en definitiv inställning åt det ena eller andra hållet och som inse, att det här rör en så pass viktig sak, när det gäller den allmänna hygien, att någonting måste göras och göras snart, komma att förstå, att den väg, som här föreslagits av utskottet, till syvende och sist är den riktigaste.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Olovson i Västerås: Herr talman! Det vore naturligtvis ganska oartigt av mig, om jag här skulle kasta mig över en ensam kvinna, som har att försvara utskottets utlåtande. Jag skall heller icke göra det. Jag skall bara peka på några saker till förklaring, varför jag och många andra av utskottets ledamöter ansett sig nödsakade avgiva en reservation, som ganska obetydligt skiljer sig från utskottets utlåtande.

Kungl. Maj:t har i propositionen framlagt förslag om fysikalisk-kemisk och bakteriologisk kontroll av vattenledningsvatten. Det har i propositionen med stöd från medicinska myndigheter givits starka skäl för behovet av en sådan kontroll. Motionärerna ha yrkat avslag på vattenkontrollen, om jag så får uttrycka mig, och vilja i stället införa en teknisk kontroll av vattenverkens konstruktion och skötsel.

När man läser motionärernas resonemang, bör man också läsa vad byråingenjör Adam Goldschmidt i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen haft att säga. Helst borde man också ha varit i tillfälle höra vad ganska påträngande representanter för den privata ingenjörfirman Vattenbyggnadsbyrån haft att säga. Ty det anmärkningsvärda är, att motionärernas, nyssnämnda byråingenjörers och representanternas för den privata firman Vattenbyggnadsbyrån synpunkter sammanfalla helt och fullt. Alla vilja stjälpas Kungl. Maj:ts förslag om en vattenkontroll. Alla vilja ha en teknisk kontroll av vattenverken och deras skötsel. Läser man ordentligt i papperen, finner man, att man också vill ha auktoriserade rådgivare och ökade statsanslag. Det är det där, som reservanterna ha observerat. Följaktligen ha reservanterna tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag om vattenkontroll med samma motivering som utskottet. Sålunda har en decentralisering av kontrollen förordats för att göra den billigare. Där slutar emellertid likheten mellan utskottet och reservanterna. Vi, som reserverat oss, ha i stället för att förorda en utredning, som skall tillfredsställa motionärerna, hemställt om att motionerna icke måtte leda till någon åtgärd. Det är, enligt min mening, en hederssak att dessa motioner icke föranleda någon åtgärd.

I sak skulle jag dessutom vilja tillägga följande. Motionärerna och även en av talarna ha förklarat, att vad Kungl. Maj:t här föreslår, är en kontroll i efterhand. Om jag kontrollerar vattnet ur en vattenkran, är det i efterhand med avseende å det vatten, jag drack i går, men i förhand, när det gäller det vatten, som jag skall dricka i morgon. Den naturliga vägen är ju, att man kontrollerar om den produkt, som framställs, blir riktig. Är den icke det, får jag undersöka, vari felet består. Om jag skall ha en kontroll på till exempel vad jag tillverkar i ett valsverk, kontrollerar jag givetvis mycket noggrant, om det färdigställda valsjärnet är riktigt eller om det är något fel därpå. Det synas ordentligt. Om det är något fel, går jag till valsverket och ser efter, vari felet består. Det är något liknande som Kungl. Maj:t menar att vi skola göra också beträffande vattnet.

Förslag till förordning om kontroll av vattenledningsvatten m. m. (Forts.)

Jag skall icke upptaga kammarens tid längre. Jag vill endast påpeka att första kammaren visserligen bifallit utskottets hemställan. Härav skulle någon kanske vilja draga den slutsatsen, att då måste också andra kammaren bifalla utskottets hemställan, på grund av att det icke är angenämt att kamrarna under förhandenvarande förhållanden stanna i olika beslut. Jag vill då fästa uppmärksamheten vid, att om andra kammaren bifaller den av herr Nils Elowsson jämte många andra vid utskottets utlåtande fogade reservationen, betyder det, att båda kamrarna bifallit Kungl. Maj:ts proposition med samma motivering, och att första kammaren bifallit utskottets hemställan om skrivelse i motionernas syfte, men att andra kammaren avslagit detta, vilket i sin tur innebär att motionerna icke komma att föranleda någon riksdagens åtgärd. Följaktligen, herr talman, hemställer även jag om bifall till den av herr Nils Elowsson jämte många andra vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr Mosesson: Herr talman! Jag har inte någon annan rätt att yttra mig i en sådan här fråga än den man möjligen kan förvärva efter att under åtskilliga år varit ledamot av styrelsen för ett vattenverk.

Jag begärde ordet för att säga, att jag allvarligt fruktar för att om denna kontroll en gång blivit centraliserad, det nog blir svårt att komma därhän, att man får den decentraliserad. De erfarenheter vi ha i detta avseende varsla inte om, att herrar vetenskapligt och tekniskt bildade, som en gång fått hand om sådana här saker, så lätt släppa sitt grepp. För den skull kommer jag, herr talman, att rösta för herr Nils Elowssons m. fl. reservation.

Häruti instämde herr *Olsson* i Mellerud.

Fröken Hesselgren: Herr talman! Med anledning av herr Olovsons i Västerås anförande vill jag påpeka, att utskottet begärt en »utredning angående möjligheterna att åstadkomma en teknisk kontroll av vattenverkens konstruktion och skötsel med mera». Det gäller således även den dagliga skötseln och inte bara — som jag fattade herr Olovsons uttalande — själva det tekniska maskineriet, något som ingår i »skötseln». Att utskottsmajoriteten slutligen enade sig om att begära denna utredning berodde därpå att medicinalstyrelsen ganska starkt underströk betydelsen av att man skulle få allmänna föreskrifter även angående vattenledningsverkens skötsel o. s. v., men att detta inte på något sätt minskade behovet av de förordningar Kungl. Maj:t framlagt förslag om. Medicinalstyrelsen slutar också sitt yttrande med att föreslå, att riksdagen skall anta de av Kungl. Maj:t föreslagna undersökningsformerna.

Herr Ljungberg: Herr talman! Med anledning av herr Olovsons yttrande vill jag bara säga, att jag alltjämt tillåter mig kalla den i propositionen föreslagna kontrollen för efterhandskontroll. När den sker — vid verk som har mindre än 4,000 personer att leverera vatten till — beträffande ytvattentäkt en gång i månaden och beträffande grundvattentäkt en gång var tredje månad, är det en efterhandskontroll, och den ger ingen upplysning om det vatten som herr Olovson får dricka i morgon och ännu mindre om det vatten han får dricka om tre veckor. Skall man få kontroll på detta måste det bli en daglig, löpande kontroll, vilket nödvändiggöres av den tekniska arten hos dessa verk. Råvattensförändringar kunna inträffa mycket plötsligt, och det kan ske förändringar i fråga om de tekniska anordningarna i verken, som göra en sådan upphörlig kontroll nödvändig.

Jag vill tillägga att jag beklagar det yttrande herr Olovson fällde beträffande väg- och vattenbyggnadsstyrelsens sakkunnige och beträffande Vatten-

Förslag till förordning om kontroll av vattenledningsvatten m. m. (Forts.) byggnadsbyrån. Jag tror icke att diskussionen har berikats genom detta. Jag tillåter mig bara säga beträffande vattenbyggnadsbyrån, som skulle representera de privata intressena i herr Olovsons framställning, att den — mig veterligt — icke har med driften av något enda vattenledningsverk att göra.

Herr **Olovson** i Västerås erhöll ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Den siste talaren vidhåller sin uppfattning, att den kontroll Kungl. Maj:t föreslagit utövas i efterhand. Jag har ju inte sagt annat än att så är fallet, men den göres på förhand lika mycket — det beror på med vilket avstånd man mäter åt båda hållen.

Men de som yrkat avslag på propositionen och inte vilja ha denna kontroll, vad man skall säga om dem? Om de finge sin vilja fram, bleve det ju ingen kontroll alls av det här slaget. Om jag får en teknisk kontroll av ett vattenverk när det uppföres eller en fortlöpande kontroll över hur det skötes, har jag väl i varje fall inte någon garanti för att inte *vattnet* även under sådana förhållanden kan vara hälsovådligt. Kontroll av vattnet är enligt min mening under alla förhållanden det primära, och, som reservanterna framhålla, om denna kontroll av vatten ådagalägger brister, är det naturligt att teknisk sakkunskap anlitas för att få dessa brister avhjälpta.

Herr **Ljungberg**, som jämväl för kort genmäle erhöll ordet, anförde: Herr talman! Den kontroll, som jag här rubricerat som driftskontroll, skiljer sig beträffande metodiken inte från de bakteriologiska undersökningar, som skola utföras enligt den kungl. propositionen. Den skiljer sig endast i fråga om *var* de skola utföras och *vem* som skall utföra dem. Kontrollen kan mycket väl göras på platsen — men då förvandlas den till en driftskontroll. Och då behövs inte denna lagstiftning! Det är vad jag sagt om detta.

Vidare yttrade:

Herr **Larsson** i Östersund: Herr talman! Till vad som nu yttrats i denna debatt skulle jag vilja föra fram ytterligare en synpunkt. Herr Ljungberg upprepade särskilt ofta, att denna kontrollanordning skulle ställa sig mycket dyrbar, och jag tror att han lyckades bibringa kammarens ledamöter den uppfattningen, att anordningarna skulle bli synnerligen kostsamma för vattenverken. Om vi då se efter, vad kostnaderna äro beräknade till enligt propositionen, finna vi att de största vattenledningsverken skulle ha att vidkännas en utgift på 900 kronor om året i avgifter för kontrollen, och för detta belopp skulle de erhålla 56 bakteriologiska och 2 fysikalisk-kemiska undersökningar; detta gäller alltså sådana verk som ha ytvattentäkt. För de mindre vattenledningsverken med ytvattentäkt skulle kostnaden belöpa sig till 300 kronor per år, och vid vattenverk med grundvattentäkt, där undersökningarna inte skulle göras så ofta, skulle kostnaden komma att uppgå till 255 kronor för de större och till 135 kronor för de mindre. För min del tycker jag att det är relativt blygsamma summor, och att påstå att den centrala kontrollen blir så dyrbar finner jag i varje fall icke vara motiverat.

Jag vill också påpeka, att den decentralisering av kontrollanordningarna, som motionärerna velat ha, även kan åstadkommas enligt reservanternas förslag. Det säges ju tydligt, något som också herr Ljungberg tidigare redogjort för, att det finns möjlighet att få personalen förklarad kompetent, varför det således går att erhålla en fortlöpande driftskontroll.

För egen del har jag framför allt gått på reservanternas linje, emedan jag hyser samma mening som herr Mosesson i några korta ord gav uttryck åt. Jag

Förslag till förordning om kontroll av vattenledningsvatten m. m. (Forts.)
anser inte att det blir billigare, tvärtom, om vi släppa den här saken i tekniskernas händer. Där det finns sådan jordmån, som i sig själv kan betraktas som ett hinder, tror jag att man, om teknikerna skulle föreskriva anordningarna, kanske rent av ginge in för ett slöseri, d. v. s. om man beslutade sådana anordningar, som med hänsyn till de naturliga förutsättningarna icke äro befogade. Av det skälet anser jag att förslaget innebär ett mycket gott steg framåt, och utskottet liksom Kungl. Maj:t förutsätter, att om erfarenheterna visa att det behövs en teknisk kontroll, skall en sådan också anlitas.

Ytterligare blott en enda sak, herr talman! I väg- och vattenbyggnadsstyrelsens yttrande till utskottet heter det att alla de vattenverk, som numera rätt ofta anläggas med statsbidrag, för verkens anordnande ha att underkasta sig de bestämmelser, som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen utfärdat. Cirkuläret i fråga är inte från i år, men det visar, att vi alltså redan nu ha en teknisk kontroll av särskilt de mindre vattenledningsverken — som oftast äro anlagda med statsbidrag — och även de större tror jag numera i stort sett ha en betryggande kontroll. De vattenverk som finnas ha också skapats av tekniker, och de äro väl inte alldeles undermåliga när det gäller att fylla de ändamål som de anlats för.

Jag ber för min del, herr talman, att få förena mig med dem som yrkat bifall till den av herr Elowsson m. fl. avgivna reservationen.

Fröken Hesselgren: Herr talman! Skillnaden mellan reservanternas och utskottets förslag är ju mycket liten. Det är bara det, att utskottet lagt till att det anser lämpligt att en registrering eller utredning göres. Det är klart att det måste ha betydelse, att man har överblick över hur vattenverken äro anordnade över hela landet. Det är den synpunkten som utskottet velat understryka, när det föreslagit denna undersökning.

Kungl. Maj:t har också varit inne på denna tankegång med anledning av en skrivelse från teknologföreningen men beslöt att inte nu ta ställning till saken. Utskottet har emellertid härvidlag även styrkts av medicinalstyrelsen, som ansett det lämpligt att man verkligen gjorde en undersökning, men medicinalstyrelsen har bestämt tagit avstånd från tanken, att man skulle avslå de av Kungl. Maj:t föreslagna anordningarna. Utskottet har sagt: Tag Kungl. Maj:ts förslag, men gör den registrering över vattenverken som medicinalstyrelsen har önskat och skaffa på det sättet kunskap om dessa förhållanden över hela landet, vilken måste vara av betydelse även om man har den andra kontrollen.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herr Nils Elowsson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; samt 3:o) bifall till den av herr Tamm m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Herr Olovson i Västerås begärde emellertid votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen äskades likväl votering av herr Ljungberg, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaran till kontraposition i huvudvoteringen angående andra lagutskottets utlåtande nr 31 antager bifall till den av herr Nils Elowsson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Förslag till förordning om kontroll av vattenledningsvatten m. m. (Forts.)

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit bifall till den av herr Tamm m. fl. avgivna, likaledes vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren till kontraposition i huvudvoteringen antagit bifall till den av herr Nils Elowsson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition nu uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 31, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Nils Elowsson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för nej-propositionen, vadan kammaren bifallit den av herr Nils Elowsson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 9.

Föredrogos vart efter annat:

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om viss tillämpning i fråga om älgkött av lagen den 11 maj 1934 (nr 140) angående köttbesiktning och slakthus;

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i gällande bestämmelser rörande älgavgifter;

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till jordbrukets kreditkassor för budgetåret 1941/42;

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1941/42 till egnahemsorganen för handhavande av bostadsförbättringsverksamhet, m. m.;

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition för visst ändamål av det för budgetåret 1941/42 anvisade förslagsanslaget till avlöningar vid statens veterinärbakteriologiska anstalt; och

nr 72, i anledning av väckta motioner om vissa åtgärder för jordbruksproduktionens upprätthållande i vad rör beredande av arbetstillfällen åt innehavare av ofullständiga jordbruk; samt

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt tillämpning av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker; och

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 11 juni 1926 (nr 207) angående tillverkning och beskattning av brännvin jämte en i ämnet väckt motion.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden och betänkanden hemställt.

§ 10.

Föredrogs, punktvis, statsutskottets utlåtande, nr 181, i anledning av riksdagens år 1940 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1939—30 juni 1940 m. m.

Punkterna 1—3, 11—14 samt 16 och 17.

Lades till handlingarna.

Övriga punkter.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 11.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel för uppförande av vissa verkstäder vid Karlskrona örlogsvarv m. m.;

nr 183, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel för uppförande av en verkstadsbyggnad vid Västernorrlands regemente;

nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående egnahemsbebyggelse för personal vid centrala torpedverkstaden; och

nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar i fråga om vissa anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 m. m., i vad avser tredje huvudtiteln.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

§ 12.

Föredrogs, punktvis, statsutskottets utlåtande, nr 186, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar i fråga om vissa anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41, i vad avser fjärde huvudtiteln.

*Ytterligare
kostnader för
vissa befäst-
ningsanlägg-
ningar.*

Punkten 1, angående ytterligare kostnader för vissa befästningsanläggningar.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr Skoglund i Doverstorp: Herr talman! Utskottet har i detta ärendet gjort ett uttalande, som jag tror kammaren inte skall låta sig gå helt och hållet förbi. Utskottet säger: »Utskottet anser det vara i hög grad anmärkningsvärt, att överskridandena av de för ifrågavarande befästningsarbeten anvisade medlen erhållit en så avsevärd omfattning, som här varit fallet. Uppenbart är att de för arbetenas utförande ursprungligen uppgjorda ekonomiska kalkylerna varit felaktiga, att direktiven för befästningsanläggningarnas utförande varit oklara och ofullständiga och att kontrollen över arbetenas utförande organiserats på ett ineffektivt sätt.» Utskottet uttalar sedan en förmodan om en bättre tingens ordning.

Ytterligare kostnader för vissa befästningsanläggningar. (Forts.)

Efter att både ha läst vad statsrådet, jag måste säga ganska öppenlydande, har sagt i sin proposition och tagit del av andra handlingar, som varit tillgängliga, så är det min personliga uppfattning att utskottet uttryckt sig på ett ganska milt sätt. Det är uppenbart, att även om man tar hänsyn till vad statsrådet säger i sitt uttalande till propositionen, att ett flertal samverkande omständigheter gjort att det här har blivit ett så betydande överskridande, så kommer man nog fram till att de militära myndigheter, som handhaft detta, icke förmått organisera arbetet på ett tillfredsställande sätt och ej heller kanske haft den tekniska sakkunskap till sitt förfogande, som varit önskvärd.

Jag skall inte här ställa något yrkande. Jag endast vill understryka nödvändigheten av att försvarsministern, som dock ytterst blir den som bär ansvaret för detta, ville se till att när det är uppenbart att de militära myndigheterna inte ha en sådan organisation eller förfoga över en sådan teknisk sakkunskap som är nödvändig, man använder den sakkunskap som jag förmodar går att driva upp på andra områden, inom det civila livet, och ställer denna sakkunskap till försvarsmaktens förfogande. Jag skulle också tro att det vore nyttigt, om det låter sig göra — och det antar jag försvarsministern skall finna möjlighet till — att våra fortifikationsofficerare få en sådan utbildning, att de bli bättre skickade att lösa uppgifter av den art och storleksordning som det här varit fråga om. Det låter sig säkerligen göra att skaffa dem en bättre utbildning och erfarenhet genom att de få i högre grad än vad hittills sker följa med och ta del av hur man arbetar på det tekniska området ute i den enskilda företagssamheten eller överhuvud taget i det praktiska livet utanför det militära området. Hur det skall organiseras vågar jag inte direkt göra något uttalande om, men med den energi, som försvarsministern kan utveckla, när han är särskilt intresserad av en sak, så hoppas jag att han kan lösa den saken.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag tänker inte på något sätt här uppträda såsom försvarare av vad som här har förekommit. Jag skall inte heller göra något försök att förklara själva saken. Det finns nämligen i vederbörande riksdagshandlingar alldeles tillräckligt material för att förklara, hur överskridandena ha uppkommit. Det hela är både anmärkningsvärt och beklagligt. Jag vill på intet sätt fördölja detta, och jag vill för min del heller inte undandraga mig min del av ansvaret.

Man kan naturligtvis säga, att jag borde ha tänkt mig för, innan jag lät ett uppdrag som detta gå till militära myndigheter. Jag skall inte heller försöka att försvara det som har skett från min sida — även det kan förklaras med hänsyn till säregna tidsomständigheter — utan jag begärde egentligen ordet för att fästa uppmärksamheten på att genomförandet av rationella förbättringar icke är så lätt som man tror. Faktum är att under vår försvarsberedskap har även civil teknisk sakkunskap i mycket stor utsträckning tagits i anspråk för försvarsväsendets arbeten, jag skulle nästan vilja säga i så stor utsträckning att det har varit förenat med stora svårigheter att få den personal till förfogande som i varje särskilt fall skulle erfordras. Men det är klart att svårigheter äro till för att övervinnas. Jag tror emellertid att man icke kan komma fram till roten av det onda annat än genom en omorganisation av hela den del av försvarsväsendets förvaltning, som har med byggnader och befästningsanläggningar att skaffa, och riksdagen känner ju till att utredningar pågå för att i detta avseende nå fram till en bättre ordning än den nuvarande.

Självklart är ju till sist, att den näsbränna, som vi allesammans väl ha fått, har utgjort en så stark varning att det helt säkert icke skall behöva upprepas, ehuru det givetvis är förenat med stora svårigheter att på en gång genomföra det militärt önskvärda och samtidigt få det utfört på ekonomiskt och tekniskt

Ytterligare kostnader för vissa befästningsanläggningar. (Forts.)
 bästa sätt. Att där åstadkomma en tillfredsställande syntes är i själva verket ganska svårt, men jag hoppas att alla, som ha med dessa ting att göra, skola göra sitt bästa, och mera kunna vi i nuvarande situation icke göra.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Detta överskridande, som rör sig om 29 miljoner kronor på en sammanlagd kostnad av 60 miljoner kronor, ger lik-som en liten illustration till de anmärkningar, som av och till ha riktats emot skötseln av dessa befästningsarbeten. Jag tänker inte alls göra något yrkande eller strö salt i såren, ty det är naturligtvis tillräckligt bittert ändå. Men jag skulle önska säga, att till vad utskottet här har anfört torde man gott kunna lägga att det har varit ett slöseri och en allmän inkompetens och en brist på kontroll, som också har orsakat att man på detta oerhörda sätt har överskridit tidigare beräknat anslagsbehov.

Jag tror för min del, att om de militära myndigheterna skulle ha använt tiondelen av den energi, som man använt på att uppsåra och jaga bort kommunistiska arbetare vid befästningsanläggningar, på att verkligen kontrollera dessa arbeten, skulle inte dessa om ett oerhört slöseri vittnande siffror ha förekommit.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölles.

Punkterna 2 och 3.

Vad utskottet hemställt bifölles.

§ 13.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 187, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsgaranti för exportkredit;

nr 188, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredskapsstat för försvarsväsendet; och

nr 189, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till befrämjande av ökad tillverkning av bränttorv m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 14.

*Anslag till
bidrag till
verksamheten
vid s. k. hem-
gårdar.*

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 190, i anledning av väckt motion angående anslag till bidrag till verksamheten vid s. k. hemgårdar; och anförde därvid

Fröken **Hesselgren**: Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att få uttala min tacksamhet och glädje över att statsutskottet tillstyrkt ett anslag till hemgårdarnas verksamhet. Det är visserligen endast en liten del av det som i motionen begärts, men det är betydelsefullt att ett anslag har tillstyrkts av statsutskottet. Statsutskottet har också samtidigt uttalat ett erkännande för det arbete, som utföres vid hemgårdarna, och har sagt att det är ett värdefullt arbete. Jag hoppas därför att det kommer att ha den verkan, som statsutskottet framhåller, att kommunerna skola i större utsträckning komma att stödja denna verksamhet än vad de hittills gjort. Jag vill också uttala den förhoppningen, att när tiderna bli bättre staten skall kunna ha möjlighet att ge ett större stöd till denna betydelsefulla verksamhet.

Herr talman! Jag har icke något yrkande. Jag har endast velat säga detta.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölles.

§ 15.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 191, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41, i vad avser åttonde huvudtiteln, m. m.; och

nr 192, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 till allmänna utgifter för pris- och handelsreglerande åtgärder.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 16.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 193, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. *Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m.*
jämte i ämnet väckta motioner.

I anslutning till sina i statsverkspropositionen dels å driftbudgeten under femte huvudtiteln, punkterna 20—22, och dels å kapitalbudgeten under statens utlåningsfonder och fonden för låneunderstöd, bilaga 2, punkterna 3, 4, 6 och 7, gjorda framställningar hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 251 föreslagit riksdagen att fatta vissa närmare angivna beslut angående åtgärder till främjande av ökad bostadsproduktion m. m.

I samband med Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag hade utskottet till behandling förehaft åtskilliga inom riksdagen väckta motioner.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 232 och II: 322, i vad avsåge anslag till tertiärlån till bostadsbyggande i städerna, ävensom å motionerna I: 233 och II: 324 måtte

a) godkänna av departementschefen förordade ändrade grunder för tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet;

b) godkänna av departementschefen förordade ändrade grunder för lån för ombyggnad av bostadshus i städer och stadsliknande samhällen;

c) godkänna av departementschefen förordade ändrade grunder för låneverksamheten för främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer;

d) godkänna av departementschefen förordade ändrade grunder beträffande räntefoten å förbättringslån, nybyggnadslån och lantarbetarbostadslån;

e) medgiva, att den behållning, som kunde komma att förefinnas vid utgången av budgetåret 1940/41 å Lånefonden för bostadsbyggande i städer och stadsliknande samhällen, på sätt departementschefen angivit, finge överföras till Fonden för låneunderstöd;

f) för budgetåret 1941/42 anvisa

dels under femte huvudtiteln

1) till Främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer ett förslagsanslag av 3,250,000 kronor;

2) till Bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden ett reservationsanslag av 20,000,000 kronor;

3) till Bidrag till inrättande av pensionärshem ett reservationsanslag av 3,000,000 kronor;

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

dels såsom kapitalinvestering i Statens utlåningsfonder

1) till Lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer ett reservationsanslag av 20,000,000 kronor;

2) till Lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden ett reservationsanslag av 11,000,000 kronor;

dels ock såsom kapitalinvestering i Fonden för låneunderstöd

1) till Tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet ett reservationsanslag av 60,000,000 kronor;

2) till Lån för uppförande och förbättring av lantarbetarbostäder ett reservationsanslag av 3,000,000 kronor;

3) till Lån för bostadsförbättringsverksamhet ett reservationsanslag av 11,000,000 kronor;

II. att riksdagen med bifall till motionen II: 321 måtte besluta att hos Kungl. Maj:t begära utredning med förslag till främjande av en tillfredsställande lösning av de ensamma mödrarnas bostadsproblem;

III. att motionerna I: 234—236 samt II: 325—327 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; samt

IV. att motionerna I: 80, 229 samt II: 79, 314, 317, 318 och 323 ävensom motionerna I: 232 och II: 322 i vad desamma icke behandlats under I här-
ovan måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört, icke till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Bäckström* och *Danielsson*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till motionerna I: 229 och II: 314;

2) av herrar *Lindberg* i Umeå och *Andersson* i Malmö, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr *Andersson* i Malmö: Herr talman! Det är en stor och betydelsefull fråga, som riksdagen nu går att besluta i. Det är att hoppas, att förhållandena så komma att utvecklas, att vad det här rör sig om kan komma att bli till gagn för landet både beträffande bostadsmarknaden, det behövliga bostadsbyggandet och, även sett ur arbetslöshetssynpunkt, givande arbete åt många tusental nu arbetslösa byggnadsarbetare.

Jag skall emellertid inte ingå på de problemen. Utskottet är ju enigt utom på någon punkt i fråga om motiveringen. Det är herr *Lindberg* i Umeå och undertecknad, som där reserverat oss, och det är i detta avseende som jag skall be att ytterligare få säga några ord.

På sidan 47 förekomma de satser i utskottets utlåtande, som vi särskilt ha vänt oss emot. Först uttalar utskottet en önskan om att avtalsuppgörelser mellan parterna måtte träffas, således att i första hand sådana uppgörelser skulle vara önskvärda beträffande förhållandena på arbetsmarknaden inom byggnadsindustrin. Därefter fortsätter utskottet och säger så här: »Utskottet önskar i samband härmed understryka, att förutsättningen för en ur alla parter synpunkt önskvärd utveckling av byggnadsverksamheten för jordbrukets behov torde vara, att vederbörande parter kunna enas om tidlön, intill dess överenskommelser om för dessa byggnadsarbeten lämpade ackordsprislistor träffas.»

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

Detta uttalande, herr talman, gäller uteslutande frågan om byggnadsarbetet på landsbygden. Det är i och för sig kanske inte så mycket att säga om detsamma, men det andas kanske någon oförståelse om förhållandet mellan tidlön och ackordsarbete. Man utgår ifrån det tänkta förhållandet, att ackordsarbete under alla omständigheter är det dyraste för en byggherre. Så är emellertid långt ifrån fallet, såsom de som känna till byggnadsförhållandena veta. Det kan mycket väl tänkas, att ett arbete på tidlön kan dra med sig större kostnader än vad ett ackordsarbete kan komma att göra. Detta är beroende på mångahanda omständigheter, som jag inte i detta sammanhang vill eller behöver gå in på. Utskottets nyssnämnda uttalande kunde därför i och för sig varit överflödigt. Emellertid är det inte så mycket mot det uttalandet som vi ha vänt oss, utan det är mot det uttalande, som därpå följer. Det heter på följande sätt: »Därest emellertid avtalsuppgörelse icke kan komma till stånd, förutsätter utskottet, att Kungl. Maj:t för riksdagen framlägger de förslag, vartill förhållandena må föranleda.»

I första hand vill jag säga, att vi reservanter finna detta uttalande i nuvarande läge i hög grad olämpligt. För närvarande pågå förhandlingar och omröstning om ett avtal, som är avsett att gälla inom byggnadsindustrien för en tid framåt, och att komma med ett sådant uttalande som detta mitt under pågående omröstning kan inte vara lämpligt, då det kan influera på vissa av parternas ställningstagande.

Vidare är uttalandet enligt min mening inte tillräckligt klart. Man har inte tillräckligt klart utsagt, vad man åsyftar. Enligt den nu föreliggande propositionen är statsbidrag förknippat med det villkoret, att löneförhållandena i varje fall skola vara ordnade innan bidrag från staten till visst bostadsbygge kommer att utgå. Där ligger saken fullt klar: det blir inget statsbidrag, om inte förhållandena äro ordnade. Vad menar då statsutskottet med sitt uttalande? Jag förmodar att man menar, att om det inte blir uppgörelse inom byggnadsindustrien, skall regeringen ta sig en funderare på vad som är att göra ytterligare beträffande villkoren för statsbidrag för byggande av bostäder.

Jag har velat säga detta. Jag tror att herr Lindberg i Umeå på denna punkt har samma mening som jag, då vi ha avgivit en blank reservation, och jag har därför velat framhålla dessa synpunkter nu, när denna fråga kommit upp till behandling på riksdagens bord.

Jag har i övrigt, herr talman, intet yrkande i frågan.

Herr Persson i Stockholm: Det föreligger, herr talman, två avgörande skäl för att stagnationen på byggnadsmarknaden måste bringas att upphöra. Det måste först och främst ske därför att denna stagnation medför bostadsbrist med åtföljande hyresstegringar och en ökning av trångboddheten, vilket sistnämnda ju utgör en allvarlig fara för folkhälsan. Det andra avgörande skälet för att bostadsproduktionen måste igångsättas är, att tusentals arbetslösa byggnadsarbetare icke önska högre än att få ägna sina armars kraft åt att bygga nya bostäder, och de ha rätt att få dessa sina önskningar uppfyllda. Det är utan tvivel samhällets oavvisliga plikt att undanröja alla de hinder, som resas mot detta av krafter, vilkas ekonomiska intressen stå i motsättning till vad folkets välfärd kräver.

Vad är det då för krafter, som måste övervinnas? Jag tror att man kan ge ett riktigt svar på den frågan, om man först svarar på en annan fråga, nämligen den: Vad är det som gör, att vad man kallar för näringslivets hjärta, byggnadsindustrien, förlamats? Om man finner det riktiga svaret på den frågan, då drar man också fram de krafter i dagsljuset, som hittills lyckats förhindra ett igångsättande av bostadsproduktionen.

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

Alla förklara sig ju vara ense om att byggnadsindustrien måste komma i gång och hållas i gång. Vi ha inte råd att ha någon arbetslöshet! Stanna icke hjärtat! Kännas de där uppropen och uppmaningarna igen? Dem har man använt sig av nu i snart två års tid. Men det är väl ändå inte utan att dessa uppmaningar, som i och för sig äro riktiga, ha blivit till tomma och löjeväckande fraser, därför att dessa under väldiga åthävor och från skilda håll utslungade ord hittills icke ha följts av någon handling.

Stanna inte hjärtat, så lödo uppmaningar i annonser införda i borgerliga och socialdemokratiska tidningar, annonser, som infördes av regeringstroga fackföreningsledare och betalades med fackföreningsfolkets pengar. Bakom annonserna låg ett försök till samarbete mellan byggnadsarbetarna och arbetsgivarnas organisationer i Stockholm. Det gick bra med detta samarbete så länge det endast gällde den till intet förpliktande annonseringen. Men så kom man till ett stadium i samarbetets utveckling, då man skulle tillsätta en gemensam kommitté för att söka förverkliga annonsernas maning, men vid den tidpunkten ingrep svenska arbetsgivareföreningen och förbjöd Stockholms byggmästare att ha några representanter med i den kommitté, som man var betänkt på att tillsätta för att om möjligt försöka omsätta maningen i verklighet. Hjärtat fick stanna. Det överensstämde med mäktiga kapitalintressen. Annonserna försvunno ur spalterna. Kvar stod endast för arbetarna att betala dem. Arbetarna blevo litet fattigare i fråga om pengar men ännu en erfarenhet rikare i fråga om riktigheten av följande påstående: det är kapitalisterna som i enlighet med sina ekonomiska intressen medvetet öva en förlamande makt över byggnadsindustrien. Man spekulerar i människornas absoluta och ofrånkomliga behov av att ha tak över huvudet, skydd mot kölden, en plats för vila, spekulerar i människornas behov av ett hem. Man vill ha en knapp tillgång på bostäder, så stegras hyrorna i enlighet med regeln att tillgång och efterfrågan bestämma priset. Man har hittills lyckats förhindra statsmakterna att anlägga sådana sociala synpunkter på bostadsfrågans lösning, att man från det hållet trots motståndet från kapitalistiskt håll vidtagit några åtgärder. Man har lyckats så väl från privatkapitalistiskt håll med sina strävanden, man har lyckats så väl trots att redan nu det är så, att i det här landet hyrorna äro bland de allra högsta i världen.

Nu tillkommer krisen och krigsfaran. De som ha pengar placera dem med förkärlek i de lukrativa rustningsföretagen. Byggnadsverksamheten, den har fått vila. Det har varit och är tydligen allt fort av olika skäl fördelaktigt för dem, som äga kapital. Det av krisen framkallade nödtillståndet tvingar i allt större omfattning människorna att gyttra sig samman i allt mindre och i omoderna lägenheter. Tänk bara på det sakförhållandet, att byggnadsarbetarna, som inte önska någonting högre än att få skapa nya bostäder, nu tvingas av arbetslöshet att själva sänka sin levnadsstandard och sin bostadsstandard. Det blir på det sättet — och det har redan visat sig i varje fall i Stockholm — högkonjunktur på kyffenas bostadsmarknad. Är det manne regering och riksdag bekant, att redan ha i Göteborg fastighetsägarna sagt upp inte mindre än 5,000 kontrakt för hyresgäster, som bo i omoderna lägenheter, i syfte att höja grundhyrorna för dessa lägenheter, och även i Stockholm förekomma uppsägningar i samma syfte. Ägarna av omoderna lägenheter utan centralvärme ha nämligen inte haft den där förmånliga möjligheten att kunna berika sig med hjälp av omotiverade hyreshöjningar bakom något som man kallar för bränsleklausul. Nu skola grundhyrorna höjas! Tror någon, att det föreliggande regeringsförslaget, som riksdagen nu går att behandla, är till fyllest för att förhindra de tendenser, som ha kommit till uttryck exempelvis genom uppsägningarna i Göteborg? Jag finner det nödvändigt att säga, att jag tyvärr inte

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

kan tro, att regeringens förslag är avsett att verka på sådant sätt, ty skulle så vara fallet, skulle inte statsmakterna hittills ha deltagit i den maskerade lockout mot byggnadsarbetarna, som nu pågått under minst $1\frac{1}{2}$ års tid, en medverkan, som tagit sig uttryck i att de ansvariga synnerligen mycket pratat om byggen men inte åstadkommit några och som har tagit sig uttryck i att regeringen har använt sin vetorätt gentemot städernas och kommunernas lånebeslut för att strypa även absolut nödvändiga byggen. Regeringens inställning hittills till frågan om igångsättande av byggen kan ju karakteriseras av att under innevarande år har regeringen nedskurit Stockholms stads lånerätt från behövliga 87 miljoner kronor till 45 miljoner kronor, varigenom skolhusbyggen och många andra väl behövliga företag stoppats, och detta har skett samtidigt som byggnadsindustriens arbetare i allt större utsträckning hänvisas till södra Sveriges mossar och liknande, trots att behov föreligger av att de finge utnyttja sina kvalifikationer i sitt yrke. Samtidigt som detta skett har det beprisade privata initiativets män absolut vägrat att ingripa, i varje fall för att få några byggen till stånd. Varje vaken byggnadsarbetare förstår i dag meningen med dessa åtgärder. Byggnadsarbetarna förstå, att det är ett led i åtgärderna för att göra dem mjuka inför arbetsgivarnas lönerovsoffensiv. De förstå också, varför den så länge bebadade propositionen om åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion kommer först nu i riksdagens elfte timme. Man skulle säkerligen helst ha sett, att byggnadsarbetarna först accepterat arbetsgivarnas avtalsförslag, innan riksdagen behandlar nu föreliggande fråga. Men se byggnadsarbetarna, de äro ett nackstyvt släkte, fostrade och hårdade i det hårda arbetets skola, och de hålla stånd ännu.

Till grund för regeringens förslag i byggnadsfrågan ligger en utredning, som jag karakteriserar som en skandal. Det är en utredning, utförd av byggmästare utan att byggnadsarbetarna eller deras organisationer fått medverka. Av de fem utredningsmännen äro två storbyggmästare. Dessa två, som enligt vad taxeringskalendern förmåler ha en inkomst av, den ene 109,000 kronor per år och den andre 142,000 kronor per år, de ha nu utrett och funnit det nödvändigt att reducera, inte byggmästarvinsterna men väl byggnadsarbetarnas löner trots dyrtiden och trots att arbetarna nu och i allt större utsträckning förgäves fått vänta på arbete i snart två år. Jag använder inte egna ord när jag säger, att i denna s. k. byggnadskostnadsutredning ha varken de bostadsbehövande eller byggnadsarbetarna varit representerade. Jag citerar med detta ett uttalande från en av de ledande männen i Svenska murareförbundet, och han har rätt, ty varken storbyggmästare, tjänstemän hos fastighets- och byggnadsmaterialtruster eller den funktionär hos L. O., som själv aldrig varit byggnadsarbetare, kunna räknas som speciella företrädare för vare sig de bostadsbehövande eller för byggnadsarbetarna. Utredningskommissionens sammansättning har också givit utredningen en sådan prägel och ett sådant innehåll, att varje försök att kalla den för en objektiv statlig utredning är dömt att misslyckas. Och jag ställer frågan till dem det vederbör: Varför har egentligen byggnadskostnadsutredningen fått en sådan sammansättning? Jag anser, att riksdagen vid sitt ställningstagande till byggnadsfrågan bör vägra att ta hänsyn till en utredning, utförd på ett så partiskt sätt, att byggnadsarbetarnas organisationer inte ens fått medverka, när det gällt att lämna löneuppgifter. För att få dessa ha de sakkunniga bakom arbetarnas rygg vänt sig till arbetsgivareorganisationernas experter. Ja, än mer. Utredningen är så partiskt genomförd, att arbetsgivarnas avtalsförslag har fogats till utredningen som material. Det har aldrig tidigare hänt med något slag av utredning.

Av utredningens 385 sidor ägnar man 100 åt en sak, som har minsta betydelsen för fastighetskostnaderna, nämligen åt arbetarlönerna, och för att be-

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

döma dessa löner har man som utgångspunkt valt ett alldeles särskilt högkonjunkturår, nämligen året 1939. Och så har man kommit till det resultatet, att man rekommenderar en lönesänkning. Vi ha motionerat om att riksdagen icke skall i någon form uppställa några sänkningar av arbetarlönerna som förutsättning för statliga stödåtgärder. Utskottet avvisar denna tanke och solidariserar sig med departementschefen och de sakkunniga, och man talar därvid om olägenheter i fråga om ackordspriser. Men byggnadsarbetarna ha redan fått även timlönerna sänkta, i Stockholm med 17 öre, om man jämför vad de skulle haft, om det gamla avtalet nu gällt. Till och med landsorganisationens ordförande herr Lindberg, som tvungits att vända sig mot andre ordförandens ställningstagande, har påvisat att byggnadsarbetarnas reallön redan nu sänkts med inte mindre än 22 procent sedan krigsutbrottet. I det avtalsförslag, till vilket arbetarna nu senast tagit ställning, krävs 5 procents reduktion av ackordslönerna överhuvud taget. Jag vågar säga — med full kännedom om stämningen bland byggnadsarbetarna i dag — att det är intet tvivel om att arbetarna komma att avslå även nu föreliggande medlingsförslag. Den saken är viss. Om så sker, saknas då en av förutsättningarna för att statliga stödåtgärder skola kunna tillämpas? Svarar man ja på den frågan, då måste jag säga att skam går på torra land, därför att det skulle ju faktiskt betyda att riksdagen sätter press på byggnadsarbetarna och förklarar: godkänn nu det som har begärts och godkänts av arbetsgivarna, annars bygger vi inte! Då kunna byggmästarna sannolikt sitta med armarna i kors och vänta: riksdagen sköter lönesänkingsarbetet. Och det skulle riksdagen göra samtidigt som man gått förbi frågan om byggmästarvinsterna på sätt som skett.

Byggmästarvinsterna ha stegrats på ett fantastiskt sätt sedan åren 1930—1932. Jag tar några exempel. Stegringen utgör på Ladugårdsgärde 35 %, i hela Stockholm 29 %, i Norrköping 45 %, i Jönköping 33 %, i Borås 21 %, i Trollhättan 28 %, i Halmstad 57 % och i Karlskrona 60 %. För Stockholm ha dessa vinststegringar medfört en stegring av byggnadskostnaderna med 25 %. Angrip därför byggnadskostnaderna på just den punkten. Sänk byggmästarvinsterna ner till 1930—1932 års nivå, och man vinner med detta enbart lika mycket som genom att genomföra vad departementschefen och de sakkunniga ställt i utsikt att man skall vinna genom subventioner, lönesänkningar och standardsänkning av bostäderna. Utskottet säger nu, att detta skall ske genom hyrornas rätta bestämmande i förhållande till fastighetens kostnader. Detta är alltså medlet mot oskäligen byggmästarvinster. Med denna motivering avstyrker också utskottet motionens yrkande på en skyndsam utredning och förslag om nedskärning av oskäligen företagarevinsten inom byggnadsindustrien. Men proposition och utskottsutlåtande lämna endast mycket svävande och vaga upplysningar om de grunder, på vilka denna hyreskontroll över subventionerade byggen skall ske. Därtill kommer att om staten i sina åtgärder verkligen skulle lyckas få »hjärtat att klappa» på nytt, får man räkna med att även den av staten icke subventionerade byggnadsverksamheten kommer i gång för såväl industriella som bostadsändamål. Hur vill då utskottet med åberopade metod utöva kontroll över de vinster, som oblyga spekulationsbyggmästare tillskansar sig, så att deras taxerade inkomster kunna utläsas i sexsiffriga tal? Vill man sänka byggnadskostnaderna, måste man alltså angripa byggmästarvinsterna, de höga räntorna och de höga materialpriserna.

I vad angår räntenivåns inverkan på den årliga kostnaden för en fastighet och därmed på hyrorna hänvisar jag till det resultat, som bostadssociala utredningen på sin tid kom till i frågan, en utredning som man nu helst tycks vilja glömma. Denna utredning visade, att en räntehöjning betyder en hyreshöjning med 13,2 %. 1½ % stegring av räntan har samma ofördelaktiga inverkan på hy-

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

resnivån som om de egentliga byggnadskostnaderna ökade med 30 %. Har icke en sådan utrednings resultat någonting att säga dem, som utformat nu föreliggande förslag? Jo — kanske säger man — det är därför vi föreslå subvention i den formen att staten skall garantera betalningen av räntan i den mån denna överstiger 3.5 % för bottenlån, o. s. v. Vårt förslag motivera vi ju med att räntekostnaderna icke skola få inverka så ofördelaktigt i fråga om byggnadskostnaderna. Kapitalkostnaderna uppgå för närvarande till 6.4 %.

Vad betyder detta förslag om garanterad räntesubvention? Jo, det kan komma att betyda statliga gåvor till kapitalägarna. Det är det egentliga innehållet. För att säkra deras pengar en god avkastning förbinder sig staten att med medel uttagna på det arbetande folkets skattsedlar, uttagna genom omsättningsskatt och genom så kallad lyxskatt på nödvändighetsvaror o. s. v., överflytta en ytterligare del av det arbetande folkets inkomst på kreditinstituten. Detta är innehållet i och vinsten med förslaget om ett subventionssystem, varigenom kapitalisterna få ett ännu starkare intresse av att med de resurser över vilka de förfoga söka hålla marknadsräntorna uppe i en hög nivå. Man kommer därigenom att aktivisera krafter, som komma att verka i motsatt riktning till den politik, riksdagen nyligen givit uttryck för, när frågan om penningpolitiken diskuterades och räntesänkningar ställdes i utsikt. Ett sådant riksdagsbeslut kommer att glädja aktieägarna i de fyra storbanker, som redan i år redovisat en sammanlagd vinst på över 21 miljoner kronor. Till syvende och sist blir det storkapitalisterna som dra nytta av de åtgärder, som man vidtar, under tal om, att det sker till de bostadsbehövandes och till byggnadsarbetarnas bästa. Ett beslut sådant som det föreslagna kan komma att medföra väldiga vinster för kapitalisterna med motsvarande väldiga förluster för staten.

Vi ställa därför frågan: Varför kan icke staten i stället för räntesubvention investera kapital i bostadsproduktionen mot en räntesats av 4.5 % på sätt som vi föreslagit i vår motion? Därigenom skulle vad man kallar fastighetskostnaderna kunna sänkas med 20 %. — Nej, menar utskottet, vi måste ta hänsyn till de statliga lånebehoven. Men sådana argument måste väl vara undanflykter. Att lånemarknaden tas i anspråk av staten eller av enskilda för investering i bostadsproduktionen måste väl anstränga marknaden på samma sätt. Kan man då icke låna upp kapital till en ränta av 4 %? Jo, säkerligen. Det borde ju kunna ske av dem, som förfoga över kapital och som vid varje högtidligt tillfälle bruka deklarerat sin redobogenhet att gemensamt med våra fattiga bära bördorna. De böra väl kunna nöja sig med 4 % ränta. Det bör ju gå an, alldeles särskilt som man ibland brukat höra ett mullrande från finansministern om att det finns någonting, som heter tvångslån. Och pengar finnas, ty ännu äro alla privatförmögenheter orörda och ingen förmögenhetsbeskattning i detta ords egentliga betydelse genomförd. Hos bolagen samlas just nu med statens tillstånd kapital i så kallade konjunkturutmättningsfonder, som bestå i vinster, som nu icke beskattas. Det borde ju gå an att förfoga över de pengarna mot 4 %. Just nu behövas dessa pengar för verkligt konjunkturutmättnande åtgärder på bostadsproduktionens område.

Så kommer jag till frågan om byggnadsmaterielkostnaderna. Alla veta, att inom få handelsområden försiggår så mycken illojal konkurrens och så många svindlerier som inom denna bransch. Varukrediter lämnas, som höja materialpriserna med flera tiotal procent. Kartellbildningen har nått en sådan fulländning att praktiskt taget vilka priser som helst kunna bestämmas. I en skrivelse till regeringen har Kooperativa Förbundet i detalj påtalat en serie av oegentligheter inom byggnadsmaterielbranschen och krävt undersökning. En undersökning har ju genomförts av byggnadskostnadssakkunniga. Men, ack vilken undersökning! Hur har den gått till? Jo, man har sänt ut ett cirkulär

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

till materielleverantörerna och frågat, om de vore villiga att sänka priserna. En av de mest inflytelserika sakkunniga, som själv är stor materielleverantör, hade bara att bege sig hem och svara på cirkuläret. Och han och alla de andra svarade, att det gick icke att sänka priserna. Så var den saken klar och utredningen färdig. Vi föreslår, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära snabb utredning av frågan om byggnadsmaterielkostnaderna. Utskottet avstyrker och framhåller, att priskontrollnämnden skall sköta om den saken. Läget är i dag det att jämfört med förkrigspriserna har exempelvis priset på järnbalkar ökat med 79.6 %, asbestcement med 69.7 % och armeringsjärn med 58.7 % o. s. v. Varför har priskontrollnämnden hittills ingenting gjort mot detta? Vill man kanske påstå, att hela denna kostnadsstegring varit ofrånkomlig? Vill man kanske påstå, att det i denna bransch icke finns några karteller och monopolbildningar att ta i tu med? På tal om priskontrollnämnden hänvisar jag för övrigt till ett uttalande av statsutskottet i det utlåtande, som nu ligger på riksdagens bord. Jag läser i detta utlåtande ett citat från riksdagens revisorer om priskontrollnämndens verksamhet, däri det bland annat heter, att revisorerna icke kunnat undgå att få det intrycket, att åtskilliga undersökningar rörande prisutvecklingen haft i huvudsak statistiskt värde. Och man tillägger att man kunnat konstatera, att en viss förskjutning uppåt i prisnivån ägt rum, men att betydande svårigheter möta, då det gäller att vidta åtgärder i positiv riktning, och att sådana icke heller varit möjliga att genomföra. Jag fäster uppmärksamheten på att det är till ett organ, som fått en sådan inkompetensförklaring från riksdagens revisorer, som man nu vill hänskjuta frågan om möjligheten att åstadkomma en prisändring på byggnadsmaterielen.

Så till sist kommer jag till en speciell fråga, som förekommer i denna proposition, nämligen frågan om barnrikehusen. Vi anse, att hyrorna i barnrikehusen icke få stegras. Kunnat icke fastigheterna administreras med de hyror, som nu utgå, måste staten tråda till med ytterligare medel. Vi anse, att staten skall uppfylla de löften, som indirekt givits till de barnrika familjer, som bytt ut sämre lägenheter mot bättre. I de statliga åtgärderna på detta område låg nämligen ett indirekt löfte om, att de som flyttat in i dessa barnrikehus icke skulle drivas ut genom höjda hyror. De barnrika familjerna drabbas sannerligen hårt nog ändå av krisen, även om hyrorna icke höjas ytterligare. Det vore givetvis många gånger mera befogat att sänka hyrorna i dessa hus än att höja dem. I en hel del fall, åtminstone i Stockholm, ha hyrorna höjts. Ja, än mer. De barnrika familjerna utsätts redan för vräkningshot, om de, på grund av arbetslöshet och av den orsaken att barnen först och främst måste ha mat, icke kunna betala hyrorna. I ett fall har Stockholms rådhus rått redan meddelat utslag. En arbetslös familjeförsörjare, som på grund av för knappa understöd blivit efter med 96 kronor på hyran, har dömts till avhysning. Jag ber att inför kammaren få citera vad ett brev undertecknat av A. B. Stockholms hem — ett bolag, som bedriver just sådan här statlig understödsverksamhet till förmån för barnrika familjer — har att säga i samband med en uppsägning av ett gammalt kontrakt och höjning av hyran. Man säger bland annat på följande sätt: »Nytt hyreskontrakt kommer att tillställas Eder. Hyresgäster, vilka häfta i skuld till bolaget, kunna icke påräkna nya kontrakt.» I denna formulering lämnas, som envar kan övertyga sig om, inga undantag. Inga hänsyn tas. Betala vad du är skyldig, och betala i fortsättningen de höjda hyrorna, eljest så... Chefen för socialdepartementet har nu ställt i utsikt, att man skall införa särskilda kristillägg i form av bränsletillägg till de barnrika familjerna. Detta är nog mycket bra, men när blir det? Det är nu som saken är aktuell och icke någon gång i framtiden. Denna utlovade reform eliminerar

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

på intet sätt det berättigade i vår motion om förbud mot hyreshöjning i barnrikehus.

Herr andre vice talman! Jag yrkar bifall till motionerna i andra kammaren nr 324, 325, 326, 327 och 79.

Detta innebär:

1) ett reservationsanslag på 300 miljoner för lån till bostadsbyggnadsverksamheten;

2) skyndsam utredning för nedskärning av de oskäligen byggmästarvinsterna;

3) att riksdagen icke skall uppställa några lönesänkningar som villkor för statliga stödåtgärder till byggnadsproduktionen;

4) begäran om snabb utredning om byggnadsmaterielkostnaderna; och

5) att byggnadslänebyrån förstärkas att icke tillåta höjning av hyrorna i så kallade barnrikehus, som uppförts med statliga understöd.

Herr Danielsson: Herr talman! Det är ju, som den förste talaren i denna fråga nämnde, ett stort och vittomfattande förslag detta angående bostadsproduktionen med mera, och det är icke underligt, att det har kommit åtskilliga motioner från olika håll.

Herr Bäckström och undertecknad ha reserverat oss till förmån för bifall till de likalydande motionerna i denna fråga nr 229 i första kammaren och nr 314 i andra kammaren. I dessa motioner uttalas bland annat vissa önskemål om en utredning rörande åtgärder angående rådgivning i jordbrukets byggnadsfrågor. Detta har utskottet gått med på. Det har förväntat, att en sådan utredning framlägges åtminstone till nästa års riksdag. Den frågan tycks man sålunda vara villig att understödja även från utskottsmajoritetens sida.

I denna motion har emellertid också begärts en fortsatt utredning om byggnadskostnaderna på landsbygden. En sådan utredning begärdes ju av 1939 års riksdag. Sedan tillsattes 1940 års byggnadssakkunniga, som huvudsakligen hade att sysselsätta sig med byggnadsfrågorna i städerna och i mindre samhällen. Någon verklig utredning av landsbygdens byggnadsfrågor kunde icke hinnas med. Nu har ju i alla fall utskottets majoritet även ställt sig mycket sympatiskt till detta stora och svårlösta problem. Bland annat har utskottet understrukit departementschefens uttalande om att jordbrukarnas önskemål att utan hinder av organisationerna kunna till byggnadsarbetet anlita bygdens folk synes vara fullt legitimt. Man har alltså ställt sig förstående till dessa önskemål, men man anser ändå icke från majoritetens sida, att det behövs någon fortsatt utredning i frågan. Emellertid måste man härvidlag ändå stryka under att detta stora och svåra problem är fortfarande helt och hållet olöst.

Jag skall icke i denna sena timme fördjupa mig i några detaljer här. De äro kända av var och en som intresserar sig för saken, och det förnekas av ingen, att byggnadskostnaderna på landsbygden för närvarande tendera att gå i höjden på ett sätt, som gör det omöjligt för många att kunna nybygga vare sig boningshus eller ekonomihus. Det är ett problem så stort och vittomfattande, att vi icke kunna komma ifrån det utan en förnyad utredning om vad som är att göra. Det berör icke bara landsbygdens folk utan hela vårt samhälle, ty skall landsbygden till följd av svårigheter att få nödvändiga bostäder avfolkas i ständigt stegrad tempo, som nu sker, kommer det att inverka mycket menligt på livsmedelsproduktionen och därigenom på hela vår folkförsörjning. Det är, som också betonats i motionerna, ett mycket svårlöst problem, och en fortsatt utredning är nödvändig, om vi skola komma till något resultat i den frågan, så att den icke glömmas bort.

Det var bara detta, herr talman, jag i största korthet velat stryka under.

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

Därför tror jag, att det är av mycket stor betydelse, att frågan blir föremål för förnyad utredning och icke bara för mer eller mindre välvilliga uttalanden. Dessa äro visserligen tacknämliga i och för sig, men det behövs nog mer, om vi skola komma fram till en verklig lösning av denna så omdebatterade och omdiskuterade fråga. Det är ett problem allvarligare än vad mången kanske tänker på, och det föranleder mig, herr talman, att yrka bifall till den av herr Bäckström och mig vid betänkandet fogade reservationen.

Fru Johansson: Herr talman! Jag ser denna fråga icke bara som en arbetsmarknadsfråga, utan jag har tagit fasta på den röda tråd, som går genom departementschefens hela resonemang, om nödvändigheten av att staten och kommunerna samverka för att åstadkomma en nödig bostadsproduktion för att motarbeta bostadsnöden och även för att förhindra en stigande hyreskostnad.

Bostadsfrågan är väl ett av våra viktigaste samhällsproblem, och lyckligtvis ha vi också under de senare åren kommit ett gott stycke på väg. Att det återstår en hel del att göra, behöver jag nog icke tala om här. Jag behöver icke heller inkoppla befolkningsfrågan för att betyga nödvändigheten av åtgärder i detta syfte. Så länge vi kunna, såsom i denna dag, visa på, att vi ha familjer på tretton personer, som bo i ett litet rum och kök, är det bevis nog. Men det är icke nog med att det byggs, utan det är, som departementschefen själv säger, också av stor vikt, att kostnaderna hållas inom rimliga gränser, så att även en familj med blygsamma inkomster verkligen har råd att hyra en lägenhet.

Det är emellertid en annan sak, som jag, i samband med att vi taga ställning till dessa problem, skulle vilja peka på. Det hjälper icke helt att vi genom att hålla byggnadskostnaderna nere kunna förbilliga de nya lägenheterna, om vi icke också ha någon möjlighet att bromsa upp de hyresvärdar, som nu visa en tendens att vilja höja hyrorna oskäligt för de lägenheter, som redan finnas. När jag talar om oskälig hyresstegring, menar jag, att när hyresvärdarna ha lagt på en särskild höjning för bränslefördyringen, och de icke vidtaga några som helst reparationer i lägenheterna, måste en ytterligare hyresstegring anses oskälig. Inom min egen hemort uppsäga många fastighetsägare gällande hyreskontrakt, för att de skola kunna höja de gamla hyrorna med 10 procent. Från tillförlitligt håll har jag också fått höra, att i synnerhet de små lägenheterna utan värme äro föremål för uppsägning i mycket stor utsträckning, och att hyrorna för dessa lägenheter stiga procentuellt högre än t. o. m. för moderna lägenheter. Som ett exempel kan jag tala om, att i en gammal fastighet utan några bekvämligheter, där ingen som helst uppsnygning av lägenheterna skett, har värden höjt hyrorna med icke mindre än 65 kronor per år. Det är ju sådana fastigheter, som människor i små ekonomiska omständigheter bebo. Läger jag så därtill, att det är omöjligt för en familj med fyra barn att kunna komma över en lägenhet — jag hörde, när jag var hemma, att det var en familjefar, som hade fyra barn, som hänvänt sig till ombudsmannen för en hyresgästförening och frågat honom, hur han skulle bära sig åt för att kunna få hyra en lägenhet, ty det var ingen hyresvärd som tog emot honom — kan man förstå att det är ett tillstånd på hyresmarknaden, som måste bli föremål för översyn. Det säger sig självt, att det i dessa tider, då allt gör det svårare för människor att klara sin ekonomi, måste väcka stor bitterhet, att de också måste utsättas för en mycket stor hyresstegring.

Jag vädjar till socialministern att taga under övervägande, om det icke kan göras något för att motverka en oskälig hyresstegring.

Herr Gustafsson i Bogla: Herr talman! Jag har icke begärt ordet för att ställa något yrkande i anledning av föreliggande utlåtande, men det var någ-

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

ra reflexioner och kanske också önskemål, som jag skulle vilja framställa i anledning av vad socialministern framhåller i propositionen. Det är ett uttalande på sid. 176 som ger mig anledning att säga några ord. Det sägs där bl. a. beträffande socialministerns förslag att 20 miljoner kronor anvisas till förbättringsbidrag: »Förbättringsbidragens andel av det samlade beloppet kan förefalla något stor, men enligt min mening föreliggande starka skäl för att man i den föreslagna omfattningen bör anlita bidragslinjen. Vid nuvarande höga byggnadskostnader synes det nämligen kunna befaras, att man eljest i stor utsträckning uppskjuter erforderliga förbättringsarbeten i avbidan på lägre priser. Härigenom skulle hela programmets genomförande kunna äventyras.»

Jag har icke tänkt erinra något mot vad socialministern har anfört i här berörda avseende, men saken är den, att jag 1939 motionerade om högre anslag till ombyggnad och modernisering av tjänstebostäderna vid statens järnvägar. Jag tänkte i första hand på banvaktstugorna. Det är ju nämligen så, att ett mycket stort antal av framför allt banvakterna ha ännu icke fått mer än ett rum och kök. En mycket stor procent av dessa bostäder sakna vatten- och avloppsledningar och tillgång till tvättstuga. Denna motion bifölls, och ett högre anslag blev beviljat. Men nu har jag efter samtal med herrarna i järnvägsstyrelsen fått klart för mig, att det förra året icke blev någon ombyggnad av banvaktstugorna, men att för närvarande ritningar ligga färdiga till en ombyggnad till två rum och kök av femton banvaktstugor. Järnvägsstyrelsen ansåg det emellertid vara nödvändigt att framgå med försiktighet och avvakta lägre priser, innan man ville sätta i gång dessa byggen. Det synes mig icke vara en rimlig ordning, att staten nu begär, som jag också tycker är riktigt, att man skall anlägga sociala synpunkter, och uppmanar kommuner och företagare att icke avvakta lägre priser utan sätta i gång med byggnadsverksamhet, men själv i sin egen byggnadsverksamhet främst vill tillämpa ekonomiska synpunkter och avvakta bättre tider. Med anledning härav skulle jag vilja uttrycka en förhoppning om, att man, när det gäller tjänstebostäder för statens egen personal, som är skyldig att bebo anvisad tjänstebostad, i större utsträckning än fallet är, ville tillämpa dessa sociala synpunkter, så att man kunde räkna med att dessa 15 banvaktstugor, där ritningarna äro färdiga, inom den närmaste framtiden finge ombyggas. Det kan icke betyda så mycket för arbetslöshetens bekämpande, men jag tror, att det skulle ha en icke ringa moralisk betydelse, att staten i detta fall går före. Det är vad man rimligen kan begära.

Det var dessa allmänna reflexioner och dessa önskemål, herr talman, jag ville uttala i anledning av denna proposition.

Herr **Andersson** i Tungalsta: Herr talman! Jag har begärt ordet med anledning av ett yttrande som utskottet har här i sin motivering som återfinns på sid. 48, där statsutskottet gör ett uttalande med anledning av en motion av herr Skoglund i Doverstorp. Utskottet anser, att det bör göras vissa jämkningar i kraven på bostadsstandarden, och att de bestämmelser om bostadsförbättringsbidrag, som nu gälla, i vissa fall böra göras mera tänjbara.

Enligt de bestämmelser som hittills gällt erfordras för bidrag till bostadsförbättring, att densamma skall vara ur hälsovårdssynpunkt påkallad. Det säges dessutom, att sedan arbetet är utfört skall bostaden hålla de minimikrav, som hälsovårdsstadgan anger.

Erfarenheten hittills har visat, att på sina håll det icke alltid varit så lätt att upprätthålla dessa krav. Det är nämligen så, att man är benägen att begära så stort bidrag som möjligt och många gånger utföra så litet arbete som

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)
möjligt för dessa bidrag. Man vill ofta endast göra en uppsnyggning av en undermålig bostad och utföra eftersatta underhållsarbeten, utan att därigenom bostaden får den förbättring ur hälsovårdssynpunkt, som ju framför allt är meningen med denna statens bidragsverksamhet. Från statsmakternas sida har det ju framhållits, att bidrag av lån böra användas så, att en verklig förbättring ur hälsovårdssynpunkt av bostäderna erhålles. Om en bostad blir utdömd ur hälsovårdssynpunkt och lån beviljas för att bygga en ny bostad, är det föreskrivet, att den gamla bostaden icke längre får användas som bostad utan skall rivas eller användas för något annat ändamål. Det har visat sig, att det är rätt svårt att upprätthålla denna bestämmelse. Man är många gånger mycket angelägen att få behålla dessa undermåliga bostäder. När hälsovårdsnämnden eller egnahemsnämnden efter någon tid kommer tillbaka och gör besiktning av fastigheten, så kanske det visar sig, att ägaren har hyrt ut denna gamla undermåliga bostad till någon fattig familj. Egnahemsstyrelsen, som har att övervaka denna verksamhet, har fått erfara att det varit svårt även med nu gällande bestämmelser att få hälsovårdsnämnden att alltid inse, att en sådan bostad icke vidare får användas som familjebostad, sedan den en gång blivit utdömd och det gällt att genom lån och bidrag bygga en ny bostad.

En annan erfarenhet som gjorts är den, att man vill reparera gamla kåkar. Det har visat sig, att en mycket betydande del av de bostäder, som man begär förbättringsbidrag till, åtminstone på vissa trakter äro sådana, att de icke böra behållas kvar och repareras, utan de böra i stället rivas ned, och man bör bygga en annan och tillfredsställande bostad i stället. De minimikrav, som hälsovårdsstadgan anger beträffande vissa saker, såsom rumshöjden, höjden från marken och dylikt, ha kunnat användas av hälsovårdsnämnderna och egnahemsnämnderna för att framtinga en ombyggnad av sådana bostäder.

Nu ha motionären och statsutskottet ansett, att i visst avseende bör man ge avkall på dessa minimibestämmelser, och detta gäller då främst den bestämmelse, som avser rumshöjden. I det avseendet stadgas, att därest det gäller en gammal bostad, som skall repareras, kan man i vissa fall nöja sig med en rumshöjd av minst 2.10 meter. Hur knappt tilltagen även denna höjd är, förstår man, om man betänker, att en person av ungefär min längd knappast kan gå upprätt i en sådan bostad. Gör man rumshöjden ännu lägre blir det ju i det avseendet ännu mindre tillfredsställande. Nu förstår jag ju, att man i vissa fall tillfälligtvis skall kunna godkänna en sådan bostad, och det är ju särskilt det, som motionärerna, så vitt jag förstår, ha pekat på. Man skall tillfälligt kunna godkänna, att man får bidrag till reparation av en sådan bostad, därest det är ett par gamla människor, som bo där, och som icke ha möjlighet att göra en mera omfattande och grundlig reparation. Jag kan gå med så långt, men jag vill peka på vilka vanskligheter det innebär, om man på det sättet luckrar upp dessa bestämmelser, som dock ha varit det starkaste medlet, som man har haft från myndigheternas sida, att framtinga verkliga och mera grundliga förbättringar av bostäderna. Det kan givetvis innebära, att sedan dessa gamla, som bodde i bostaden, när bidraget gavs och reparationen utfördes, ha kommit bort, kommer denna bostad kanske att bli en familjebostad för en familj med många barn. Jag förutsätter, att det då icke blir lätt för den hälsovårdsnämnd, som får ett sådant fall under bedömande, att kunna utdöma den bostaden och förmå familjen att skaffa sig en annan bostad.

Det är dessa bekymmer, herr talman, som jag velat ge uttryck åt, då det gäller statsutskottets uttalande på denna punkt, och jag hoppas, att därest nya direktiv skola ges i detta avseende, de bli så avfattade, att det icke blir en uppluckring av de bestämmelser som hittills ha gällt, angående minimikraven för bostäder. En sådan uppluckring av bestämmelserna kan medföra svå-

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)
righeter för hälsovårds- och egnahemsnämnderna och slutligen egnahemsstyrelsen att kunna upprätthålla de krav, som jag anser böra upprätthållas vid denna bidrags- och låneverksamhet, nämligen att bostäderna, sedan arbetena blivit utförda, skola hålla de minimikrav på en familjebostad, som man har rätt att ställa.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Det är ju ett omfattande program på bostadsproduktionens område, som Kungl. Maj:t har förelagt riksdagen i propositionen nr 251. Det är sålunda dels ganska naturligt, att det med anledning av denna omfattande proposition väcktes ett antal motioner inom riksdagen, och dels är det likaledes ganska förklarligt, att en hel rad talare önska taga till orda i den föreliggande frågan. Då statsutskottets tredje avdelning först och sedermera utskottet i dess helhet ju i stort sett ha anslutit sig till Kungl. Maj:ts proposition, så torde det icke vara erforderligt, att jag på utskottets vägnar försöker att här åstadkomma någon allmän motivering till detta ståndpunktstagande. Motiveringarna finnas ju dels i propositionen och dels, även där utskottet har följt departementschefens ståndpunktstagande, i utskottsutlåtandet. Jag har sålunda i avsikt att förkorta mitt anförande här allenast tänkt att taga upp till bemötande och förklaring de punkter i utskottets motivering, som här ha varit föremål för debatt.

Jag skall då först säga några ord i anslutning till det anförande som hölls av herr Andersson i Malmö. Han talade å två reservanternas vägnar och opponerade sig mot utskottets uttalande i motiveringen på sid. 47. Jag vill då till en början fästa uppmärksamheten på, att utskottet till största delen gjort till sitt det uttalande som departementschefen gör i propositionen. Utskottet säger: »Utskottet vill, i anslutning till vad departementschefen härutinnan anför, som sin uppfattning framhålla, att man då det gäller landsbygdens byggnader — liksom i fråga om annan byggnadsverksamhet — lärar beträffande löner och arbetsvillkor i första hand vara hänvisad till avtalsuppgörelser mellan parterna.» Detta är den grundläggande ståndpunkten, som för övrigt kommit till uttryck på ett annat ställe i utskottets utlåtande. Utskottet säger nämligen på ett ställe, att den viktigaste förutsättningen för att en bostadsproduktion skall komma i gång är, att det finnes ett avtal, som reglerar arbetsförhållandena på området, varjämte det tillägges, att man förutsätter, att avtal i detta hänseende efter förhandlingar skall kunna åstadkommas. Utskottet säger vidare på sid. 47: »Utskottet önskar i samband härmed understryka, att förutsättningen för en ur alla parter synpunkt önskvärd utveckling av byggnadsverksamheten för jordbrukets behov torde vara, att vederbörande parter kunna enas om tidlön, intill dess överenskomelser om för dessa byggnadsarbeten lämpade ackordsprislistor träffas.» Även det nu citerade yttrandet har gjorts i omedelbar anslutning till ett uttalande i propositionen, vilket för övrigt finnes refererat på sid. 33 i utskottets utlåtande. Genom att på detta sätt instämma med departementschefen har utskottet icke på något sätt velat underkänna betydelsen av ackordsarbetet i och för sig. Utskottet har endast velat understryka, att intill dess man kan enas om lämpliga ackordsprislistor på detta arbetsfält, bör man kunna enas om att använda tidlön såsom avlöningsnorm. Det uttalande av utskottet som herr Andersson i Malmö närmast fäste sig vid är av följande lydelse: »Därest emellertid avtalsuppgörelse icke kan komma till stånd, förutsätter utskottet, att Kungl. Maj:t för riksdagen framlägger de förslag, vartill förhållandena må föranleda.» Herr Andersson ifrågasatte lämpligheten av detta uttalande i nuvarande läge, då förhandlingar mellan parterna på arbetsmarknaden beträffande bostadsproduktionen pågå.

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

Jag vill försäkra herr Andersson, att när vi inom utskottsavdelningen diskuterat denna punkt, har det icke ett enda ögonblick varit fråga om att söka åstadkomma lagstiftning om något avtal. Det har närmast varit fråga om diskussion av de i ämnet väckta motionerna. I motionerna påyrkas vidtagande av åtskilliga utredningar i olika detaljer, som ha samband med byggnadskostnaderna på landsbygden. Det nyss citerade uttalandet har därför närmast tillkommit för att motivera varför utskottet icke ville tillstyrka en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om en utredning i ämnet. Det är också i anslutning härtill som utskottet längre ned på samma sida säger: »Under hänvisning till vad sålunda anförts är utskottet icke berett att i nuvarande läge tillstyrka de i motionerna I: 232 samt II: 318 och 322 gjorda yrkandena i de hänseenden, varom här är fråga.»

Utskottet har alltså icke velat förutsätta, att Kungl. Maj:t skall förelägga riksdagen förslag till avtalsreglerande åtgärder på detta område. Utskottet har endast velat påvisa, att Kungl. Maj:t har i sin hand möjligheten att vidtaga utredning och att Kungl. Maj:t, om dylik utredning kommer till stånd, kan förelägga riksdagen de förslag, vartill förhållandena må kunna föranleda. Jag vill erkänna, att varje ord kanske icke har vägts på guldväg, vilket föranletts av utskottets stora arbetsbörda under dessa sista veckor. Om utskottet haft mera tid på sig, är det möjligt, att man skulle ha funnit en lämpligare och mera neutral formulering.

Även den siste ärade talaren, herr Andersson i Tungelsta, har med några ord vänt sig mot en viss formulering i utskottets motivering. Utskottet har sagt, att utskottet för sin del anser, att man, när det gäller vissa förbättringsarbeten på landsbygden, skulle kunna i någon mån jämka på de krav beträffande bostadsstandarden, särskilt i fråga om rumshöjd o. dyl., som hittills upprätthållits. Det är mot detta uttalande som herr Andersson i Tungelsta vänt sig. Jag tror, att om herr Andersson omsorgsfullt läser vad utskottet sagt, skall han finna, att utskottet uttalat sig med ganska stor försiktighet. I den i ämnet väckta motionen har ju påpekats, att i vissa fall kunde ett förbättringsbidrag leda till att en bostad bleve tillfredsställande, även om rumshöjden icke bleve den gängse. Utskottet har nu uttalat sig så försiktigt, att dess yttrande endast innebär att det skall vara allenast i undantagsfall, som ett dylikt avsteg från eljest tillämplade principer skall ske. Jag förmodar, att motionären själv kommer att närmare utveckla sina synpunkter på saken, och jag skall därför låta med det nu sagda bero.

Då, såsom jag förut framhöll, utskottet ganska troget följt propositionen, skall jag, herr talman, icke gå in på några ytterligare detaljer, utan jag ber att med det anförda få yrka bifall till statsutskottets förslag i det nu föredragna utlåtandet.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman! I det här föreliggande förslaget rörande åtgärder för befrämjande av bostadsproduktion ha två ledande synpunkter framträtt. Dels har man velat förse marknaden med nya bostäder, så att icke bostadsbrist uppstår och en oskälighyresnivå framskapas, och dels har man velat skaffa arbete åt byggnadsindustriens arbetare.

Jag har ingen anledning att i princip motsätta mig, »att staten ingriper stödjande och tar initiativ för att hjälpa enskilda och vissa folkgrupper». Tvärtom är detta enligt min mening mycket lofvärt. Jordbruket har ju i det hänseendet under de senare åren varit föremål för åtskillig omtanke. Emellertid har man anledning att inför det föreliggande förslaget göra vissa reflexioner och framföra några synpunkter.

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

Enligt 1940 års byggnadskostnadssakkunniga har bostadsbyggandet varit rekordartat i städer och samhällen under senare delen av 1930-talet. Det har då legat 90 procent över 1930 års och 80 procent över 1920-talets högsta nivå. Detta måste väl ändå ha medfört, att städernas bostadstillgång för närvarande är relativt god och att utgångsläget för städernas del är ganska gott. Likaså har detta forcerande och utökande av bebyggelsen medfört, att såväl företagare som anställda i byggnadsfacket kunnat förskaffa sig mycket höga ersättningar för utförda prestationer. Detta har dock icke märkts så mycket i städerna, där man tack vare uppgående konjunktur och ökade inkomster för de flesta har haft möjlighet att genom ökade hyror få ett mycket fördyrat bostadsbygge att bli välräntabelt. Samma har förhållandet varit i våra stadsliknande samhällen.

Annorlunda ter sig förhållandena på rena landsbygden. Även om jordbruket under senare år på grund av goda skördar och visst stöd från statsmakterna fått det bättre än förr, har det ändå icke kommit upp i den inkomstnivå, att jordbrukarna med senare års ökade byggnadskostnader kunnat fullgöra starkt påträngande reparationer och underhållsarbeten eller mången gång välmotiverade nybyggnader. Orsakerna härtill ha varit flera, och jag skall, herr talman, be att få återkomma härtill.

Först skall jag emellertid säga några ord om den mycket omtalade jordvärdestegringen i fråga om jordbruk. Från mångt håll har framhållits, att orsaken härtill är jordbrukets goda ställning och avkastningsresultat. Såvitt jag kan förstå — och detta framgår även av företagna utredningar — ha icke jordbrukets ökade inkomster motiverat ett mycket förhöjt jordvärde. Att jordvärdet trots detta höjts åtskilligt i en del fall är i viss mån en återspeglning av de ökade byggnadskostnaderna och det ökade byggnadsvärdet. Jag skall beröra ett par exempel från min hembygd, som tydligt visa vilken inverkan de nuvarande byggnadskostnaderna ha på jordvärdet. Vi ha i en skånsk kommun ett ecklesiastiskt boställe med en areal av 17,5 har, vilken är taxeringsvärderad till 18,000 kronor. År 1937 nedbrunno ekonomibyggnaderna. På grund av att gården låg i ett tättbebyggt municipalsamhälle, måste de nya ekonomihusen förläggas utanför samhället. De drogo en kostnad av 18,000 kronor. Nu kräver arrendatorn — och detta med full rätt — att även boningshuset skall flyttas utanför samhället eller att nytt boningshus skall uppföras. Pastoratskyrkorådet har begärt kostnadsförslag och ritningar på ett nytt boningshus, mindre än det arrendatorn nu har. Enligt uppgjort förslag skulle detta kosta 20,000 kronor. En gård, taxeringsvärderad till 18,000 kronor, kostar alltså 38,000 kronor att bebygga. Det invändes kanske nu, att gården är för lågt taxerad eller att byggmästaren räknat för högt. Emellertid ligger gårdens taxeringsvärde i ungefärligen samma nivå som övriga gårdar, och under senare år har avkastningen icke mycket överstigit 5 procent av taxeringsvärdet.

Å en annan gård, omfattande 150 har, med tredje klassens jord och med ett taxeringsvärde av 120,000 kronor nedbrunno ekonomibyggnaderna år 1939. Uppförandet av nya ekonomibyggnader har dragit en kostnad av 115,000 kronor. Dessa nybyggnader ha alltså kostat nästan lika mycket som taxeringsvärdet.

Är det under dessa förhållanden att undra på att jordbrukarna tänka mer än en gång innan de sätta i gång med byggen, som icke äro nödtvungna?

Det anförda må vara nog för att visa vad det är som gör att en välbyggd egendom i våra dagar är föremål för jordvärdestegring.

Vad är det då som gör att byggnadskostnaderna bli så höga? I viss mån måste det bero på, att arbetslönerna och priserna på byggnadsmaterial ligga på en helt annan nivå än jordbruksprodukternas priser. Bostadssakkunnigas

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)
utredning visar ju hur i många fall svåra missförhållanden uppstå på grund av det nuvarande mätningssystemet.

Jag vill med det sagda icke göra någon generalisering. Jag har endast velat påpeka systemets konsekvenser. Systemet medför varken ökade arbetstillfällen eller uppmuntran att sätta i gång byggen, som mångenstädes så väl behövas.

Vi motionärer hälsa därför med tillfredsställelse departementschefens av utskottet biträdda uttalande, att de olägenheter som ackordspriserna åstadkomma böra bli undanröjda och vederbörande parter enas om en tidlön, som medför bättre förhållanden. Likaså vilja vi instämma i departementschefens uttalande, att icke arbetstillfällena vid jordbrukets byggen böra monopoliseras mer än att jordbrukarnas önskemål att utan hinder av organisationerna kunna för byggnadsarbete anlita bygdens folk tillgodoses.

Vad materialpriserna beträffar uttalar såväl departementschefen som utskottet, att kontrollen av dessa kan utövas av priskontrollnämnden och byggnadslånebyrån. Jag vill då säga, att är den övervakningen icke strängare än till exempel i fråga om prissättningen på E-cement, så blir det oerhörda kostnadsökningar. En lantbrukare företog häromdagen analysering av E-cement. Innehållet utgjorde till 40 procent lera, till 30 procent sönderkrossat byggnadstegel eller cementmassa och till 30 procent ren A-cement. Priset var 2 kronor 95 öre per säck för E-cement med en tredjedels styrka mot tidigare 3 kronor 10 öre per säck för A-cement, alltså tredubbel ökning.

Jag har med det anförda velat visa, att landsbygden har mycket svårt att fullfölja ett påträngande byggnadsbehov, om det icke tages krafttag från det allmännas sida. Jag förväntar, att statsmakterna skola utveckla samma energi för att förhindra ökningen av byggenas arbetslöner och materialkostnader som de tidigare gjort på andra områden. Det är glädjande att läsa departementschefens uttalande, att han hoppas att jordbrukarorganisationen Lantbruksförbundets byggnadsförening skall kunna utträtta en hel del i stabiliserande syfte såväl i fråga om planläggning av bebyggelse som beträffande materialinköp. Jag vill livligt instämma i denna förhoppning.

Vad beträffar de i propositionen påpekade hjälpbehoven ha vi motionärer pekat på fördelningen av stödåtgärderna, och vi ha ansett, att städernas och samhällenas intressen här kommit i förgrunden, trots att det största hjälpbehovet föreligger på landsbygden, icke minst i fråga om jordbrukets ekonomibyggnader. Vi ha med stort intresse sökt efter resultatet av 1939 års utredning angående ladugårdsbyggnader och närde den förhoppningen, att därav skulle ha framkommit något, som gäve jordbrukets ekonomibyggnader den erforderliga hjälpen. Men tyvärr saknas förslag i detta hänseende. Emellertid har utskottet på denna punkt gjort ett för oss motionärer mycket gynnsamt uttalande. Jag skall tillåta mig att citera vad utskottet yttrat: »Utskottet förutsätter dock, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på de i motionerna berörda förhållandena och vidtager de åtgärder, som dessa kunna komma att påkalla.» Det är ju motionärernas livliga önskan, att Kungl. Maj:t skall på bästa sätt effektivt lösa det av utskottet sålunda uttalade önskemålet.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till motionerna I: 232 och II: 322.

Herr Carlström: Herr talman! Herr Andersson i Malmö började sitt anförande med att konstatera, att detta är en stor och betydelsefull fråga. Ja, den saken kunna vi nog alla vara överens om. Man kan nästan spörja sig, om det är möjligt för statsmakterna att lösa problemet. Vi måste på något sätt ha kommit in i en återvändsgränd i fråga om byggnadsverksamheten. Jag

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

är rädd för, att så länge läget är sådant som det för närvarande är, kan staten med subventioner inte åstadkomma så synnerligen mycket. Vi ha nu hört av herr Persson i Stockholm, att byggherrarna taga all förtjänsten, medan man på annat håll är nog respektlös att påstå, att arbetarna också taga en del. Skola vi nu komma dithän, att den enskilda byggnadsverksamheten på alla håll och kanter skall ha subventioner, då vet jag verkligen inte var staten till slut skall taga alla pengarna. Ty då måste det gå åt ganska mycket pengar.

Jag begärde ordet närmast för att beröra landsbygdens, närmare bestämt jordbrukets byggnadsfråga. Redan 1939 väcktes motioner i riksdagen med begäran om utredning av landsbygdens och jordbrukets byggnadsproblem, och riksdagen gick med på att anbefalla en dylik utredning. Den kom nu inte till stånd med detsamma, och man kan för övrigt säga, att någon speciell utredning av detta problem egentligen aldrig igångsatts. Den utredning, som byggnadskostnadssakkunniga presterat, snuddar visserligen vid problemet, men frågan har inte penetrerats på det sätt som skulle ha varit önskvärt. Det framgår tydligt av propositionen, där det heter på sid. 142: »Det utredningsarbete, som de sakkunniga låtit särskilda experter utföra beträffande städernas ackordsprislistor, har åsyftat att ur dessa rensa ut de mest betydande oriktigheterna i prissättningen och även om listorna härigenom kommit att bli något bättre även för landsbygden, ha dock de speciella landsbygdensproblemen därvidlag icke kunnat beaktas.» På sid. 143 heter det vidare: »Det har därför icke varit möjligt för de sakkunniga att på den korta tid, som stått till deras förfogande få utarbetat ens en provisorisk ackordsprislista för landsbygdens förhållanden.» Det är alltså uppenbart, att de krav som framställts i de vid 1939 års riksdag väckta motionerna icke blivit effektuerade. Det är med anledning härav, som vi i motionerna I: 229 och II: 314 begärt fortsatt utredning av frågan.

Nu har emellertid utskottet icke ansett det vara påkallat att sätta i gång med en sådan utredning och har under hänvisning till departementschefens uttalande skrivit en del vackra saker på sid. 47 i utskottsutlåtandet. När man först läste detta blev man nästan ett tag hågad att säga, att vi kanske kunna nöja oss med detta, om det verkligen effektueras. Nu uppträder emellertid herr Andersson i Malmö och framför en del anmärkningar mot vad som är skrivet i utskottsbetänkandet på dessa punkter och understryker därmed misstanken att det inte är mycket att vänta i det avseendet.

Utskottet säger på sid. 47 i sitt utlåtande på följande sätt: »Utskottet önskar i samband härmed understryka, att förutsättningen för en ur alla parter synpunkt önskvärd utveckling av byggnadsverksamheten för jordbrukets behov torde vara, att vederbörande parter kunna enas om tidlön.» Detta äro alla överens om. Jag har inte hört att någon vänt sig mot detta — ja, kanske någon har kritiserat även den saken. Men detta skall, som det heter i utlåtandet, gälla. »intill dess överenskommelser om för dessa byggnadsarbeten lämpade ackordsprislistor träffas». Sedan tillägger utskottet ytterligare: »Därest emellertid avtalsuppgörelse icke kan komma till stånd, förutsätter utskottet, att Kungl. Maj:t för riksdagen framlägger de förslag, vartill förhållandena må föranleda.» Jag har funderat ganska mycket på vad denna sats kunde innebära, jag har frågat mig, om det var ett generellt uttalande, som gällde hela propositionen, som nu hade blivit överflyttat under rubriken »landsbygdens byggnadsfrågor». Jag har funderat om det verkligen kunde ligga någonting i detta, att här skulle ske ett ingripande på något alldeles särskilt sätt, kanhända i form av en utredning. Under sådana förhållanden kanske det vore litet förmätet att begära ytterligare utredning i frågan.

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

Nu har emellertid herr Eriksson i Stockholm ytterligare upplyst om att vad som står här i utskottets motivering i detta avseende har kommit till litet hastigt; man har inte haft tid att taga med allt vad man velat eller måhända utsluta allt man önskat, och av denna anledning har det blivit litet besvärligt att nu »tyda» vad som sagts i utlåtandet.

Om man ser på de summor, som här äro föreslagna till stödjande av byggnadsverksamheten, ge de en tämligen klar bild av hur mycket *landsbygden* på grundval av byggnadskostnadssakkunnigas utredning har fått av de föreslagna *anslagsbeloppen*. Av en sammanlagd anslagssumma på 131 miljoner kronor har jordbruket, som näring betraktat — det är ur denna synpunkt vi ha väckt vår motion — fått 200,000 kronor till *rådgivning*, och vi äro naturligtvis mycket tacksamma för detta. Man skulle ju vara frestad att tro, att det är 45 miljoner kronor, som gå till landsbygden under de skilda rubrikerna på sid. 50 i utskottsutlåtandet. Det förhåller sig inte riktigt på det sättet; det är i själva verket endast en och annan godsägare, som fått litet anslag till att förbättra sina arbetarbostäder. För övrigt ha dessa 45 miljoner kronor i huvudsak inte kommit det egentliga jordbruket som näring till del. Jag erkänner gärna, att »landsbygden» fått en del; folk ute i bygderna, som haft det besvärligt med sina bostäder, små hantverkare och pensionärer eller andra ha naturligtvis haft glädje av detta anslag, och jag vill inte på något sätt förneka, att det är lyckligt, att denna klientel har fått hjälp.

Vi jordbrukare vilja emellertid inte ha några subventioner för de problem, vi ha att brottas med på byggnadsområdet. Herr Olsson i Kullenbergstorp var inne på att vi skulle ha statens stöd även här. Vi ha tidigare gått in för bidrag till förbättrande av ladugårdsbyggnader i några avlägsna bygder i fjälltrakterna, där jordbrukarna haft alldeles särskilda svårigheter. Men jordbruket som sådant vill säkert inte ha några subventioner för detta ändamål. Det kan heller inte i det långa loppet gå för sig, att man skall subventionera alla byggnadskostnader över hela landet, utan det är väl ändå på det sättet, att en näring bör ha sådana inkomstmöjligheter, att den själv kan svara för sina byggnader. Det kan inte som sagt tänkas, att vi från det allmännas sida på alla områden skola betala ut subventioner för att byggnaderna skola kunna hållas i ett rimligt skick.

Vad vi ur landsbygdens synpunkt i detta avseende kräva, är att bytesmöjligheter och tjänstbarheter och dylikt skola bli sådana, att vi kunna byta med varandra på ett hyggligt sätt utan att komma till staten och säga, att vi ha fått för litet, och begära hjälp speciellt av staten. Detta måste vara den enda sunda och rimliga utvecklingen när det gäller jordbrukets byggnadsproblem.

Att jordbruket har det besvärligt, då det gäller att nu tillgodose sitt behov av byggnader, torde väl litet var ha klart för sig, och departementschefen har ju också på sid. 158 i propositionen uttalat följande: »Det framgår av såväl byggnadskostnadssakkunnigas utredning som av ett stort antal av remissvaren, att kostnaderna för jordbrukets byggnader anses stå i dålig proportion till den avkastning jordbruket kan ge.» Statsrådet fortsätter: »Det synes vara tre olika faktorer, som i ogynnsam riktning påverka kostnaderna: materialpriserna äro onormalt höga, den byggnadstekniska sakkunskapen är otillfredsställande och lönesystemet synes icke avpassat efter på landsbygden rådande särskilda förhållanden, speciellt då det gäller jordbrukets ekonomibyggnader.» Detta är ett fullkomligt erkännande av hurudant läget på jordbrukets område är. Jag måste säga som jag sade i en diskussion här i kammararen för några dagar sedan, då det gällde vanhivdsproblemet, att om man

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

verkligen kräver att man vid jordbruket skall kunna uppehålla arrendegårdar och torplägenheter vid en sådan byggnadsstandard, så att människor kunna bo där, måste det bli helt andra priser på jordbrukets produkter. Ty det finns som förhållandena nu gestalta sig ingen möjlighet att åstadkomma dessa byggnader. Herrarna kunna ju dra på munnen och tycka, att det kanske är litet egendomligt, men det är verkligen rena rama fakta. Man kan få en föreställning om saken, om man besöker de arrendegnåhem som på de sista åren ha byggts här i landet. Det finns inte gärna någon möjlighet att dessa arrendegnåhem skola kunna förräntas av arrendatorn eller övertagas av honom med de priser på jordbrukets produkter, som staten nu har bestämt, utan staten får i sådana fall träda emellan.

I stort sett är läget sådant, att det icke finnes någon möjlighet för jordbruket att åstadkomma de nödvändiga byggnaderna utan att antingen byggnadskostnaderna sänkas eller jordbrukets produktpriser höjas. Något tredje gives icke, såsom vi sagt i vår motion. Då uppstår frågan: vilken väg skall man gå fram på? Jag tror för min del, att man måste söka sig fram på båda dessa vägar. Vi motionärer anse emellertid, att det är nödvändigt att få till stånd en utredning i denna fråga, främst då det rör materialkostnaderna och arbetslönerna. Det förhåller sig nog så, som ett par talare tidigare ha påpekat, att inte allt är bra som det är i fråga om materialkostnaderna. Här torde inte priskontrollnämnden kunna ingripa på det sätt som är nödvändigt, om något verkligen skall kunna uträttas. Det är emellertid uppenbart, att det under denna kristid är svårare att ingripa än eljest, därför att vissa råvaror och material ha stigit så oerhört i pris på grund av krisen.

Beträffande arbetslönerna så vågar jag här knappast gå in på dessa. Vi ha hört en representant för Stockholm, herr Persson, förklara, att det inte kan vara tal om att rubba på dessa, om man vill »hålla hjärtat i gång», och att det inte kan ifrågasättas, att det är mer än en part, som varit orsaken till att det stannat. Det kan ju dock möjligen vara en annan part som varit med om att »stanna hjärtat». Jag skall inte ta upp denna historia här i kväll, därför att den ju är alltför brännbar, och det kanske skulle bli en alltför het-sig debatt om saken i nuvarande ömtåliga läge.

Ute på landsbygden skola vi emellertid icke lägga oss så mycket i städernas förhållanden. Där har det dock tidigare varit så, att man med anlitande av byggmästare och byggnadsarbetare i orten kunnat uppföra byggnader eller utföra reparationer till ett avsevärt lägre pris än om man hade varit nödsakad att vända sig till den stads- och samhällsorganiserade arbetskraften, som ju har vissa bestämmelser i fråga om ackordslistor och mättningsförfarande.

Jag kan ju om det inte sårar alltför mycket få säga några ord om det exempel, som vi ha anfört i vår motion. Det gäller en ladugårdsbyggnad som skall uppföras på en gård i närheten av stad i Småland. Enligt det lägsta anbud, som kommit gårdens ägare till handa, skulle den betinga ett pris av 173,000 kronor, under förutsättning att virke från gården användes till ett värde av 20,000 kronor vill jag minnas. Gården har 80 hektar öppen jord och en kreatursbesättning av omkring 80 kor jämte dragare. Det har upplysts, att den byggmästare, som skulle uppföra denna ladugårdsbyggnad, sagt, att han, om han sluppe att tillämpa ackordssystemet, skulle kunna uppföra denna byggnad till ett 40,000 kronor billigare pris än eljest. Det är inte så mycket, men det är ändå »en liten slant». Det är i alla fall en kolossalt hög byggnadskostnad för en ladugårdsbyggnad vid en gård, som inte är större än denna.

Jag skall emellertid inte utlåta mig om arbetslönerna i vidare mån än att jag vill understryka, att det skulle vara ett mycket angeläget önskemål, om man ute i bygderna kunde få möjlighet att erhålla arbetare till timlön och på

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.) villkor att inte allt absolut måste pressas in i den ram, som gäller för städer och samhällen. Om man inte här i kväll varit så angelägen att ur utskottets motivering söka plocka bort allt, som sagts på denna punkt, hade vi haft anledning att hoppas, att något i det avseendet skulle bli gjort.

Nu tror jag emellertid inte, att man kan lyckas uppnå detta endast genom att lita på att Kungl. Maj:t skall företaga de åtgärder i frågan, som anses befogade, ifall det nu inte går att åstadkomma en avtalsuppgörelse. Det måste nog en utredning till, ty problemet är som jag tidigare sagt när det gäller landsbygdens byggnadskostnader inte penetrerat och utrett på ett sätt, som vi kunna ha skäl att begära. Jag tror därför att det hade varit ganska lyckligt om utskottet hade vågat gå med på en utredning.

Man har eljest här i år inte varit så synnerligen rädd för att gå med på utredningar. Vänder man bara ett blad i detta häfte och kommer fram till nästa utlåtande, finner man, att det där också är fråga om en utredning. Där har utskottet gått med på en sådan beträffande byggande och restaurering av samlingslokaler. I denna fråga ansågs det angeläget att företaga en utredning, och det kan även jag gå med på. Jag tror emellertid inte, att man kan komma ifrån problemet om landsbygdens byggnadskostnader eller närmare bestämt jordbrukets byggnadskostnader utan att försöka att ordentligt utreda denna fråga.

Vi motionärer äro naturligtvis tacksamma för de vänliga uttalanden, som ha gjorts ifrån byggnadskostnadssakkunnigas och departementschefens sida, men vi tro, att det likväl är nödvändigt att i fortsättningen försöka att få litet mera grepp om dessa spörsmål än vad som blivit möjligt genom utskottets utlåtande. Vi kunna inte nöja oss med bara rådgivning. Jag är naturligtvis tacksam för att man vill ge oss råd, men man bygger inte bara med råd, utan även om man får goda råd måste det finnas vissa förutsättningar för att effektuera dessa. Jag är övertygad om att hur goda råden än kunna bli, kan man inte komma fram till ett läge, som ens är drägligt, utan att man försöker att tränga närmare in i detta problem.

Denna fråga är icke blott en jordbruksfråga, den är i allra högsta grad en fråga, som rör hela det svenska folket. Priserna på livsmedel och jordbruksprodukter få ju alltid figurera i första rummet, då det gäller indexberäkningar och löner o. s. v. Man säger, att vi på detta område måste vara så försiktiga vi kunna för att icke åstadkomma några rubbningar utöverhela linjen. Detta har även jordbruksutskottet understrukt i sitt betänkande i fråga om jordbruksregleringen, en fråga som väl torde komma före i morgon. Men om man verkligen äsyftar att försöka se till, att jordbruksprodukterna inte stiga i pris på ett sätt, som sedan i sin tur åstadkommer dylika rubbningar, får man förvisso taga just frågan om jordbrukets byggnadskostnader under allvarlig observation. Om man inom jordbruket inte i någon mån kan följa med den utveckling, som sker på bostadsproduktionens område och anpassar sig efter de krav, som överhuvud taget ställas på bostäder av skilda slag, är jag rädd för att det går på det sättet, att det blir allt fler och fler mindre lägenheter, som få övergivnas, och att det blir allt besvärligare att få folket kvar därute vid jordbruket. Bostäderna på landet kunna måhända icke bli så bra som i städerna och icke så moderna, men de kunna byggas med betydligt större utrymme, ty därute råder ingen trängsel i fråga om tomtmarken.

Herr talman! Jag vill på grund av vad jag nu här anfört — även om jag förstår, att det nu icke är möjligt att få kammaren med mig — be att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herrar Bäckström och Danielsson.

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

Herr **Skoglund** i Doverstorp: Herr talman! Statsutskottet har med anledning av en motion av mig och herr Ljungberg i detta ärende gjort ett uttalande i motiveringen, som jag för min del är ganska tillfredsställd med. Detta uttalande har emellertid föranlett herr Andersson i Tungalsta att anmäla vissa betänkligheter.

Jag ber först att få försäkra herr Andersson i Tungalsta, att jag lika litet som han önskar, att vi skola skapa fram bostäder, som ur hälsovårdssynpunkt inte kunna anses tillfredsställande. Jag tror emellertid, att jag med tämligen få ord skall kunna förklara vad som avsetts med motionen, och då kanske vi förstå varandra bättre. Om jag uppfattade herr Andersson i Tungalsta rätt, tänkte han närmast på lönebostäder vid jordbruket och att, när man där uppförde nya bostäder, de gamla blevo kvar och i vissa fall uthyrdes för en ringa penning. Dessa gamla hus motsvarade inte de anspråk på en bostad, som man enligt hälsovårdsstadgan har rätt att ställa. Vad jag tänkte på när jag väckte denna motion tillsammans med herr Ljungberg var ungefär detta: Vi ha ute på landsbygden ett icke så litet antal stugor, som visserligen icke äro av hög kvalitet men icke heller särskilt dåliga. När vederbörande göra undersökning om på vad sätt de skola kunna reparera en sådan stuga och begära bostadsförbättringsbidrag för att utföra arbetet, kommer man oftast underfund med följande:

För att få bostaden sådan, att bidragsvillkoren uppfyllas, måste man åstadkomma större rumshöjd. Det gör, att man måste riva bort bjälklaget och höja innetaket, kanske också yttertaket. I sin tur måste då också murningen slopas, och kvar bli endast ytterväggarna. I stort sett måste man alltså bygga en helt och hållet ny stuga. Det blir emellertid så dyrt, att det icke lönar sig att använda den gamla byggnaden. Icke heller kan sökanden själv åstadkomma så mycket pengar, att detta låter sig göra. Man får bo kvar i stugan sådan den är.

Min mening var nu den, att under förutsättning att det är bra väggar, att fukt icke tränger in genom grunden eller att denna dessutom icke är olämplig samt att byggnaden i övrigt ligger torrt och hyggligt till, bör man i särskilda fall kunna tänka sig, att vederbörande får den hjälp, som behövs. Han kan då exempelvis brädfodra eller se om byggnaden och se till, att det blir goda eldstäder och att byggnaden i övrigt kommer i sådant skick, att man tryggt kan bo i den. För att få bidrag skulle man under sådana förhållanden ej behöva åstadkomma den ökning av rumshöjden, som oftast kanske rör sig om endast några få centimeter.

Jag menar alltså, att i nuvarande tidsläge med de höga byggnadskostnaderna och med rådande brist på bostäder är det knappast rimligt, att man skall slopa ett sådant hus för att sedan bygga exempelvis ett nytt så kallat pensionsärs hem för ett par gamla makar. Samhället får då lägga ut en summa på kanske 6,000—8,000 kronor, och trots detta få de gamla makarna icke mer än ett rum och en ytterst liten kokvrå, i stället för att för kanske 2,000 kronor ställa i ordning deras gamla stuga så, att den blir fullt beboelig. Lägg då hellre till några tusen kronor till den beräknade kostnaden för en bostad på pensionsärshemmet, och gör i stället en bra och rymlig bostad åt en ung familj, som kanske har flera barn och behöver en god och ordentlig bostad.

Detta är i korta drag, herr Andersson i Tungalsta, hur jag tänkt mig saken. Jag hoppas, att vi förstå varandra. Jag skulle också tro, att egnahemsstyrelsen efter denna lilla anvisning i utskottsutlåtandet själv kan avgöra vad som är klokt och lämpligt.

När jag nu har ordet skulle jag också vilja säga något beträffande premielånen, vilka egnahemsstyrelsen också har hand om. Det förefaller, som om

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

finansministern vore mera hård mot en del statsråd än mot andra. Han förefaller vara en mycket sträng förmyndare, när det gäller jordbruksministern, under det att socialministern tycks kunna få nästan vad han vill. När regeringen år 1933 vid sidan av den ordinarie budgeten kom med sitt stora välfärdsprogram, som närmast gick under »fonden för förslag till statsverket», ritade Dagens Nyheter upp herr Wigforss såsom ledande en get, och den geten var ganska mager. Då sade en gammal aktad ledamot av statsutskottet: »Dagens Nyheter tar fel. I år har herr Wigforss två getter. Han har det gamla bruksdjuret, som får så mycket, att det tar sig fram, och så har han en ny get, som får ungefär vad den vill. Den skall förmodligen utställas.» Jag tycker nog närmast, att jordbruksminister Pehrsson-Bramstorp får vara tillsammans endast med den där gamla budgeten, som är satt på diet. Till premielån har han i alla händelser fått en mycket måttlig summa. Egnahemsnämnderna kunna icke lämna ut premielån ens i ganska trängande fall, exempelvis när det gäller unga duktiga familjer, som ovillkorligen behöva bygga hus på en tidigare icke bebyggd jordbrukslägenhet. Dessa ha för närvarande icke möjlighet att bygga för en rimlig penning. De få en skuld, som de nästan aldrig kunna komma ifrån. Vore det icke bättre, om man kunde få vara litet mera rundhänt mot sådana människor och ge dem ett större premielån, än att taga till bostadsförbättringsbidragen så pass stora, som det här blir fråga om, och där man säkerligen, om jag uppfattade socialministern rätt, avser att vara betydligt mera rundhänt? Därmed vare icke sagt, att jag icke vill medverka också till bostadsförbättringsbidragen.

Herr Persson i Stockholm talade om den otäcka privatkapitalismen, som hade åstadkommit, att vi hade de högsta hyrorna i hela världen. Jag skulle vilja be herr Persson i Stockholm att studera en del utlåtanden, som kommit från statsutskottet i år, där det är fråga om att staten skall åstadkomma bostäder åt centrala torpedverkstadens folk och för flygpersonal. Vi ha byggt bostäder åt de senare på Sätenäs, och vi skola också bygga på en del andra platser. Jag hoppas, att herr Persson i Stockholm icke i detta fall anser att staten begagnar privatkapitalistiska kalkyler, och ändå kommer man fram till byggnadskostnader, som medföra, att bostäderna bli så pass dyra, att, om staten skulle få skälig förräntning på kapitalet, hyrorna skulle uppgå till något sådant som 1,600 kronor för två rum och kök. Jag tycker, att det är ett så pass lärorikt exempel, att vi skulle kunna lämna de där privatkapitalisterna å sido.

Går jag sedan över till utskottets utlåtande i övrigt, skulle jag vilja säga, att statsutskottet nog på ett bättre sätt än tidigare har försökt förstå läget på byggnadsmarknaden och även sökt sätta sig in i hurudana förhållandena kunna vara ute på landsbygden. Det är klart, att det finns en del uttalanden från utskottets sida, som man skulle kunnat önska litet annorlunda. Jag skall dock för min del erkänna, att i stort sett kan jag finna mig i det yttrande, som utskottet gjort. Jag understryker emellertid, att resultatet av riksdagens ställningstagande kommer att bero på hur man fullföljer detta i praktiken. Det beror på om Kungl. Maj:t och de organ, som skola omhänderta denna bostadssubvention tillämpa utskottets anvisningar på ett fast och klokt sätt.

Först och främst skulle jag vilja säga, att man noga bör ge akt på hurudan arbetstillgången eller bostadsbehovet är i olika landsändar, innan man börjar använda dessa pengar. Det finns dock för närvarande orter, där det saknas arbetskraft, som kan utföra byggnadsarbeten. Där skall man icke bjuda ut dessa pengar, utan i stället se till att man använder dem där de behövas.

Därutöver är det en rad problem i fråga om landsbygdens bostadsförhållan-

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

den, som man måste söka komma till rätta med. Det gäller frågor, som både herr Carlström och herr Olsson i Kullenbergstorp varit inne på, och som jag därför icke behöver upprepa, särskilt som också jag tidigare vid ett tillfälle här i kammaren ingående yttrat mig därom. Det gäller särskilt ackordssatserna för byggarbeten på landsbygden, ackord, som icke alls äro lämpade för dess förhållanden utan medföra fullständigt orimliga resultat. För närvarande pågå förhandlingar mellan arbetsgivare och arbetare på byggnadsmarknaden. Jag skall icke söka föregripa vad som där sker. Jag hoppas emellertid, att de skola komma till en godtagbar uppgörelse. Jag vill dock understryka, att för den händelse vi få en stagnation på detta område och icke kunna få nödiga byggnadsarbeten utförda och ej heller på förhandlingsvägen få rättelse på missförhållandena, hoppas jag, att Kungl. Maj:t skall utveckla samma energi och samma kraft som visats på andra områden, där det gällt att trygga vad man anser vara samhällsintresset. Det skulle vara en stor överraskning, och jag tror, att det skulle uppväcka förvåning för att icke säga missnöje, om Kungl. Maj:t visade sig vara både svag och orkeslös, när det gäller att komma till rätta med förhållandena på byggnadsmarknaden.

Häruti instämde herr *Thorell*.

Herr **Hansson** i Skediga: Herr talman! Jag har icke begärt ordet för att ingå närmare på de avtal och ersättningar för utförda arbeten, som diskuterats här så mycket i kväll, utan för att framhålla, att vi beträffande landsbygdens byggnader gå mot en försämring. Nybyggnader och underhåll av för jordbruket nödvändiga byggnader få anstå. Nybyggnader i den omfattning, som varit tidigare, förekomma icke. Vi leva således på ett tidigare kapital. Jag skall här taga ett exempel, som är så talande för hur det ställer sig på landsbygden. Vi ha inom det pastorat, jag tillhör, en prästgård, där det måste byggas nytt. Vi ha anlitat en byggmästare för att räkna ut kostnaderna för uppförande av en byggnad jämte uthus på den lilla prästgården, som är 40 tunnland stor. Dessa byggnader skulle enligt byggmästarens beräkningar i uppförande kosta 35,000 kronor. Så ha vi också en rätt bra loge förut, så att med inberäkning av den skulle man komma upp till ett belopp av 40,000 kronor i byggnadskostnader. När ärendet sedan skulle avgöras av boställsnämnden i Uppsala, ville den med stor tveksamhet gå med på att några nybyggnader verkställdes. Då kvarstår emellertid frågan, hur man skall göra med djuren. Arrendatorn kan icke bo kvar och ha kreaturen i de hus, som nu finnas. Antingen får man försöka avyttra jorden eller också försöka avdela jord åt andra, som skola arrendera den.

Det är inför sådana förhållanden, som vi stå där ute på landsbygden. Detta är en sak, som samhället förr eller senare måste taga ställning till. Några år kan det gå, så länge som husen stå, men vi veta, att till exempel för en ladugårdsbyggnad är livslängden i bästa fall 60 år. Det är nämligen en träbyggnad. Då förstår man, att det icke går att hur länge som helst låta byggnadsverksamheten på landsbygden stå efter på sätt, som nu sker. Mången kanske resonerar som så, att det går att betala för arbetet vad som fordras, men staten har visat tydliga bevis på att det icke är möjligt. Det är icke så många dagar sedan som riksdagen fick besluta om försäljning av en gård nere i Skåne, därvid det upplystes, att husen voro i så dåligt skick, att om staten skulle bygga upp denna gård, skulle det icke vara lönande, utan det var bättre att sälja gården för det pris man fick. Sådant är läget i verkligheten.

Åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. (Forts.)

Jag skall icke gå in i vidare detaljer. Detta är icke en böndernas sak utan en hela landets sak. Jordbrukare av i dag kunna nog nödtorftigt reda sig i de hus, som finnas, men man kan också med eftertryck säga, att landsbygdens pojkar icke komma att sitta som bönder på dessa förfallna och nedruttna gårdar, utan dessa får samhället taga hand om på något annat sätt. Läget är i alla fall sådant i fråga om jordbruksnäringens framtid. Jag får därför i likhet med herr Skoglund i Doverstorp hoppas, att den fasta hand, som man tidigare visat för att bevaka samhällsintresset, när det gällt andra frågor, även skall komma till användning här. Ty det går i alla fall icke i längden att alltför mycket låta vårt jordbruk betraktas som den där lilla pojken, som man kan ge hur mycket stryk som helst.

Herr talman! Jag har icke något yrkande, men jag har velat här framhålla, att det icke i längden går att pressa landsbygden hur mycket som helst, ty de ekonomiska lagarna taga i varje fall förr eller senare ut sin rätt.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr andre vice talmannen gav till en början propositioner beträffande motionerna I: 80 och I: 233—236 samt II: 79 och II: 324—327, nämligen dels på bifall till utskottets hemställan, i vad anginge nämnda motioner, dels ock på bifall till samma motioner; och blev utskottets hemställan i sagda delar av kammaren bifallen.

Härefter framställde herr andre vice talmannen propositioner i fråga om motionerna I: 232 och II: 322, nämligen dels på bifall till utskottets hemställan, i vad anginge dessa motioner, dels ock på bifall till sagda motioner; och blev utskottets hemställan i angiven del av kammaren bifallen.

Vidare gav herr andre vice talmannen propositioner beträffande motionerna I: 229 och II: 314, nämligen dels på bifall till utskottets hemställan, i vad anginge nämnda motioner, dels ock på bifall till samma motioner; och blev utskottets hemställan i denna del av kammaren bifallen.

På därå framställd proposition blev slutligen utskottets hemställan i övriga delar av kammaren bifallen.

§ 17.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 194, i anledning av väckta motioner om anslag till hjälp till byggande och restaurering av samlingslokaler m. m.;

nr 195, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till uppförande av en hovrättsbyggnad i Göteborg;

nr 196, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till kontrollstyrelsen m. m.; och

nr 197, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under andra huvudtiteln gjorda framställning om anslag till ungdomsfängelnsnämnden för budgetåret 1941/42.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 18.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 198, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställning om anslag till länsnykterhetsnämnderna för budgetåret 1941/42; och anförde därvid

Herr **Hallberg**: Herr talman! Man får vara statsutskottet tacksam för dess välvilliga behandling av denna fråga om anslag till länsnykterhetsnämnder-

Anslag till
länsnykter-
hetsnämnder-
na för budget-
året 1941/42.

Anslag till länsnykterhetsnämnderna för budgetåret 1941/42. (Forts.)
na, fastän utskottet ansett sig böra pruta 1,000 kronor på det i år utgående anslaget. Jag ber emellertid att få säga några ord med anledning av den offentliga kritik, som riktats mot länsnykterhetsnämndernas verksamhet. Den kritiken har i viss mån också kommit till uttryck i statsrevisorernas berättelse, vilken jag emellertid icke har någon anledning att beröra. Man har till och med gått så långt i dessa kritiska anmärkningar mot länsnykterhetsnämnderna i ett par tidningar, att man ifrågasatt deras existensberättigande. Det synes mig emellertid vara en rimlig önskan från deras håll, att de få något längre tid på sig, innan domen fälles över dem. Det är ganska naturligt, att en så ny organisation som länsnykterhetsnämnderna måste haft det litet svårt i själva portföljet. Det har också visat sig särskilt under det sist gångna kalenderåret, att deras verksamhet blivit betydligt effektivare och mera omfattande. Detta har bestyrkts av de samtal, jag haft med vederbörande tjänsteman i socialstyrelsen, som närmast haft att handlägga de ärenden, som länsnykterhetsnämnderna syssla med. Jag skall också här för kammaren — jag tror, att det har ett visst intresse — anföra ett litet stickprov från en länsnykterhetsnämnds verksamhet under det senast gångna året.

Det har visat sig — jag stödjer mig härvid på en rapport ifrån en länsnykterhetsnämnd — att denna nämnd behandlat 12 alkoholistvårdsfall, som nämnden tagit hand om på framställning från den kommunala nykterhetsnämnden. I ytterligare 13 alkoholvårdsfall har länsnykterhetsnämnden genom sin ombudsman biträtt den kommunala nykterhetsnämnden med behandlingen av dessa ärenden. I 15 fall har länsnykterhetsnämnden anmodat den kommunala nykterhetsnämnden att vidtaga åtgärder. Den har vidare behandlat 9 anmälningar om missförhållanden, när det gällt försäljning av pilsner, och två av dessa fall ha föranlett åtal. Jag kan också såsom exempel — jag skall sedan icke taga flera — nämna att denna nykterhetsnämnds ombudsman förra året sände ut 605 skrivelser och expedierade 115 interurbana samtal, berörande länsnykterhetsnämndens verksamhet. Härtill kommer sedan den expedition, som ordföranden i nämnden utövar.

Det får, som sagt, räcka med det anförda stickprovet från länsnykterhetsnämndens arbete. Jag är alldeles övertygad om att det finns nämnder, som presterat ett ännu större arbetsresultat än det jag här anført. Jag vet, att man under hand — det har jag hört berättas — i statsutskottet nämnt såsom ett exempel, huru länsnykterhetsnämnden i ett län, eller rättare sagt två län, som äro sammanslagna om en ombudsman, uträttat ganska litet under det gångna året, men jag tror icke, att man i det fallet kände till det rätta förhållandet, nämligen att ombudsmannen i fråga under större delen av året varit inkallad till militärtjänstgöring. Det har alltså varit särskilda omständigheter, som föranlett, att arbetet i detta fall icke blivit så effektivt, som det bort vara.

Herr talman! Jag har med dessa korta påpekanden blott velat framhålla, att det är rimligt, att man låter länsnykterhetsnämnderna arbeta litet till, och att man i sina kritiska anmärkningar på institutionen syftar till att underlätta det många gånger svåra och delikata arbete, som länsnykterhetsnämnderna ha att utföra. Jag är för min del övertygad om att länsnykterhetsnämnderna ha framtiden för sig och skola kunna uppvisa allt bättre arbetsresultat.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 19.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 199, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under kapitalbudgeten gjorda framställning om anslag till förlagskapital åt centraldepån för blindas arbeten; och

nr 200, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar i fråga om vissa anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41, i vad angår femte huvudtiteln.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 20.

Till bordläggning anmäldes statsutskottets utlåtanden:

nr 213, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1941/42;

nr 214, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till avskrivning av nya kapitalinvesteringar å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41; och

nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster.

§ 21.

Herr andre vice talmannen lämnade på begäran ordet till herr **Eriksson** i Stockholm, som anförde: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren ville besluta, att å morgondagens föredragningslista två gånger bordlagda ärenden skola uppföras i följande ordning, nämligen: statsutskottets utlåtanden nr 201—206, sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtande nr 4, bankoutskottets utlåtanden nr 70, 71, 74, 76 och 77, jordbruksutskottets utlåtanden nr 74—76, bevillningsutskottets betänkande nr 38, andra lagutskottets utlåtanden nr 33 och 35, statsutskottets utlåtanden nr 207—212, bankoutskottets utlåtanden nr 72, 73 och 75, första lagutskottets utlåtande nr 44, andra lagutskottets utlåtanden nr 32 och 34 samt bevillningsutskottets betänkande nr 39.

Jag hemställer tillika, att kammaren ville besluta, att de en gång bordlagda ärendena skola uppföras efter de två gånger bordlagda ärendena.

Denna hemställan bifölles.

§ 22.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 362, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till oljelagringsanläggning på Gotland;

nr 363, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till Sveriges geologiska undersökning;

nr 365, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kapitalinvestering i fonden för låneunderstöd för bestridande av kostnaderna för värnpliktslån;

nr 366, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående långtidstillägg för vissa värnpliktiga;

nr 367, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån till Aktiebolaget svenska amerika linien;

nr 388, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 till Statens sjuksköterskeskola: Utrustning; och

nr 389, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Medicinalstyrelsen: Beredskapsorganisation för budgetåret 1941/42; samt

från bankoutskottet:

nr 356, angående ändrad lydelse av § 10 instruktionen för riksdagens revisorer av stats-, banko- och riksgäldsverken;

nr 357, i anledning av väckt motion om höjning av ersättningen till ledamöter av allmänt kyrkomöte;

nr 358, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidshjälp åt vissa pensionärer vid av staten övertagna enskilda järnvägar jämte en i ämnet väckt motion; och

nr 359, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående framflyttning av tiden för återställande av vissa svenska jordbrukskreditkassan tillhandahållna statsobligationer.

Vidare anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 368, angående val av två riksdagens fullmäktige i riksbanken och suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank;

nr 369, angående val av ordförande och fullmäktige i riksgäldskontoret samt suppleanter för fullmäktige i samma kontor; och

nr 382, angående val av riksdagens två ledamöter i styrelsen över riksdagsbiblioteket jämte två suppleanter för dem.

Slutligen anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens förordnanden:

nr 370, för herr Axel Amnéer att vara fullmäktig i riksbanken;

nr 371, för ledamoten av riksdagens första kammare herr J. E. Björnsson att vara fullmäktig i riksbanken;

nr 372, för bankrådet herr H. T. Magnusson att vara förste suppleant för riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 373, för ledamoten av riksdagens första kammare herr J. F. Ekman att vara andre suppleant för riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 374, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr J. H. Bergvall att vara tredje suppleant för riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 375, för generaldirektören herr Anders Emanuel Örne att vara ordförande i riksgäldskontoret;

nr 376, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Axel Albert Lindqvist att vara fullmäktig i riksgäldskontoret;

nr 377, för ledamoten av riksdagens första kammare herr Bo Henrik von Stockenström att vara fullmäktig i riksgäldskontoret;

nr 378, för ledamoten av riksdagens första kammare herr Torsten Emanuel Ström att vara fullmäktig i riksgäldskontoret;

nr 379, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Gunnar Persson att vara förste suppleant för fullmäktige i riksgäldskontoret;

nr 380, för ledamoten av riksdagens första kammare herr Axel Wilhelm Strand att vara andre suppleant för fullmäktige i riksgäldskontoret;

nr 381, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Gustav Hjalmar Svensson att vara tredje suppleant för fullmäktige i riksgäldskontoret;

nr 383, för ledamoten av riksdagens första kammare herr Knut Zakarias Petersson att vara ledamot i styrelsen över riksdagsbiblioteket;

nr 384, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr F. F. Severin att vara ledamot i styrelsen över riksdagsbiblioteket;

nr 385, för ledamoten av riksdagens första kammare herr Per Johan Gustafsson att vara suppleant för en av riksdagen utsedd ledamot i riksdagsbibliotekets styrelse; samt

nr 386, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr O. S. Holmdahl att vara suppleant för en av riksdagen utsedd ledamot i riksdagsbibliotekets styrelse.

§ 23.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härafter kl. 12.41 på natten.

In fidem
Sune Norrman.